

VÄKIVALTAISEN EKSTREMISMIN TUNNISTAMISEN HAASTEET VERKKOKESKUSTELUISSA

Anna-Kaisa Keinänen
Maisterintutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Yhteiskuntatieteiden ja filo-
sofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2024

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Anna-Kaisa Keinänen	
Työn nimi Väkivaltaisen ekstremismin tunnistamisen haasteet verkkokeskusteluissa	
Oppiaine Yhteiskuntapolitiikka	Työn tyyppi Maisterintutkielma
Aika Syksy 2024	Sivumäärä 66
Ohjaajat Sakari Taipale & Riitta Hänninen	
Tiivistelmä <p>Internet on muuttanut tapaa, jolla ihmiset kohtaavat, keskustelevat ja rakentavat maailmankuviaan. Samalla se on avannut ovia myös vaarallisille ilmiöille, kuten väkivaltaiselle ekstremismille. Avoimet verkkokeskustelualustat ovat paikkoja, joissa ajatukset voivat radikalisoitua nopeastikin. Internetissä leviävä väkivaltainen ekstremismi uhkaa yksilöiden ja yhteisöjen lisäksi kokonaisia yhteiskuntia ja niiden demokraattisia arvoja. Tässä maisterintutkielmassa tarkastelen miten väkivaltainen ekstremismi näyttäytyy julkisilla suomenkielisillä verkkokeskustelualustoilla. Lisäksi pyrin selvittämään millä tavoin viranomaiset ja järjestötoimijat tunnistavat väkivaltaista ekstremismia verkossa, minkälaisia työkaluja heillä on käytössään sekä miten yhteistyö eri viranomaisten ja järjestöjen välillä toimii.</p> <p>Tutkielman aineisto on kaksiosainen. Ensimmäinen osa koostuu havainnointipäiväkirjaan keräämistäni suomenkielisistä, julkisilla verkkokeskustelualustoilla käydyistä keskusteluista ja kommentteista. Toinen aineisto koostuu kuudesta asiantuntijahaastattelusta, joiden avulla kartoitin asiantuntijoiden tapoja seurata ja tunnistaa väkivaltaista ekstremismia verkossa. Aineistojen analyysissä käytin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Analyysia ohjasivat Donald Holbrookin määrittelemät ekstremistiset kategoriat sekä aiemmissä tutkimuksissa tunnistetut ekstremistiset toimijat. Hyödynsin lisäksi Henri Tajfelin ja John Charles Turnerin kehittämää sosiaalisen identiteetin teoriaa analysoidessani väkivaltaiselle ekstremismille ominaista vastakkainasettelua, jakoa sisä- ja ulkoryhmiin.</p> <p>Tuloksissa esitellyt esimerkit väkivaltaisesta ekstremistisestä puheesta havainnollistavat verkkokeskustelualustojen keskustelukulttuurin väkivaltaista sävyä, jota tuottavat erityisesti nationalistiset toimijat. Asiantuntijahaastattelujen avulla tarkastellaan, miksi ilmiön tunnistaminen on haastavaa ja monisyistä. Haasteita tuovat esimerkiksi keskustelualustojen kulttuuriset ja kielelliset erityispiirteet, jolloin ekstremistisen puheen tunnistaminen muun vihapuheen ja trollauksen seasta voi olla vaikeaa. Tämä korostaa tarvetta ilmiön kokonaisvaltaiselle ja kontekstisidonnaiselle ymmärrykselle. Tulokset myös näyttävät, että yhteiselle terminologialle olisi tarvetta, jotta väkivaltaista ekstremismia voitaisiin tutkia ja ymmärtää paremmin niin ammattilaisten kuin kansalaistenkin keskuudessa. Yhteisen ja ajantasaisen tilannekuvan ylläpitäminen olisi tärkeää, jotta ennaltaehkäisevä työ olisi tehokkaampaa.</p>	
Asiasanat: väkivaltainen ekstremismi, radikalismi, sosiaalisen identiteetin teoria, verkkokeskustelualustat	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	IDENTITEETIN RAKENTUMINEN VÄKIVALTAISESSA EKSTREMISMISSÄ 3	
2.1	Sosiaalisen identiteetin teoria ja vastakkainasettelun vaikutukset.....	3
2.2	Aiempi tutkimus ja keskeiset käsitteet	8
2.2.1	Väkivaltainen ekstremismi	12
2.2.2	Ideologia	13
2.2.3	Terrorismi	14
2.2.4	Ääriajattelu ja radikalismi	15
2.2.5	Vihapuhe ja verkkoviha	16
2.3	Internetin ja median rooli.....	17
2.3.1	Sananvapaus ja vapauden moderointi.....	17
2.3.2	Internet radikalisoitumisen ja väkivaltaisen ekstremismin mahdollistajana	19
2.3.3	Informaation jatkuva saavutettavuus ja median vastuu	21
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	23
3.1	Tutkimuskysymykset	23
3.2	Havainnointi	24
3.3	Teemahaastattelu asiantuntijahaastattelujen menetelmänä ja virikkeiden hyödyntäminen	25
3.4	Aineistojen esittely	27
3.4.1	Havainnointipäiväkirja.....	27
3.4.2	Asiantuntijahaastattelut ja virikkeet osana haastattelua	29
3.5	Teoriaohjaava sisällönanalyysi	30
3.6	Tietosuoja ja eettiset kysymykset.....	32
4	VÄKIVALTAISEN EKSTREMISMIN ILMENEMISMUODOT JA TUNNISTAMISEN HAASTEET VERKKOKESKUSTELUISSA	34
4.1	Havainnointipäiväkirja ja virikkeet.....	34
4.1.1	Maltillinen ja marginaali	37
4.1.2	Ekstremistiset tasot.....	39
4.1.3	Ekstremistiset toimijat ja virikkeet asiantuntijahaastatteluissa	42
4.2	Asiantuntijahaastattelut	48
4.2.1	Minkälaiseen keskusteluun asiantuntijat kiinnittävät verkossa huomiota	48

4.2.2	Minkälaisia työkaluja asiantuntijoilla on käytössään ja miten yhteistyö viranomaisten ja järjestöjen välillä toimii	51
5	VÄKIVALTAISEN EKSTREMISMIN KESKEISET PIIRTEET	55
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	58
	LÄHTEET	63
	LIITEET	

1 JOHDANTO

Internet on muuttanut tapaa, jolla ihmiset keskusteleval ja rakentavat maailmankuvaansa. Yksittäisillä ihmisillä ja ryhmillä on rajattomat mahdollisuudet jakaa ajatuksiaan ja kohdata samanmielisiä internetin tarjoamilla kanavilla. Verkossa olevat keskustelualustat ja sosiaalinen media mahdollistavat myös vaarallisten ilmiöiden, kuten väkivaltaisen ekstremismin, leviämisen. Väkivaltainen ekstremismi on ilmiö, joka uhkaa paitsi yksilöiden hyvinvointia myös demokraattisia rakenteita ja yhteiskuntien kokonaisturvallisuutta. Ekstremismi ei ole uusi yhteiskunnallinen ongelma, mutta ilmiönä se on kasvanut Suomessa 2010-luvulta lähtien (Sisäministeriö 2020).

Ilmiön ja sen toimijoiden monimuotoisuuden vuoksi väkivaltaista ekstremismiä on hankala tunnistaa ja keinoja sen tunnistamiseen on vielä verrattain vähän. Digitalisaatio on tuonut omat haasteensa ilmiön tunnistamiseen, sillä viestintäteknologioiden kehitys on luonut alustoja, joilla extremistiset toimijat voivat tavoittaa kohderyhmiä aiempaa tehokkaammin sekä rakentaa verkostoja yli kansallisten rajojen. Ideologisen ajatusmaailman jakavat henkilöt voivat verkostoitua yhä helpommin riippumatta siitä, mikä heidän sijaintinsa on, eikä toiminta ole yhtä henkilösidonnaista kuin se aiemmin on ollut (Øyvind 2011). Väkivaltaiset extremistiset toimijat hyödyntävät internetiä ideologiansa levittämiseen, rekrytointiin sekä väkivaltaan yllyttämiseen, mikä tekee ilmiöstä monimutkaisen ja vaikeasti seurattavan. On tärkeää, että ilmiön seuranta viranomaisilla on yhtä monitasoista kuin itse ilmiökin on. Monitasoinen seuranta vaatii viranomaisilta ja järjestöiltä sekä palveluntarjoajilta laajaa ja koordinoitua yhteistyötä (Sisäministeriö 2020).

Tutkimuksen tavoitteena on tunnistaa verkossa näkyvää väkivaltaista ekstremististä puhetta. Tutkin sitä, miten väkivaltainen ekstremismi näyttäytyy julkisilla suomenkielisillä verkkokeskustelualustoilla, jos näyttäytyy. Kerään havainnointipäiväkirjaa radikaalista ja extremistisestä keskustelusta verkossa. Tarkoitukseni ei ole keskittyä yksittäiseen väkivaltaiseen ekstremistiseen liikkeeseen tai toimijaan tai niiden toimintaan, vaan saada käsitys väkivaltaisen ekstremistisen keskustelun näkyvyydestä. Tästä muodostuu ensimmäinen tutkimuskysymykseni: **Miten väkivaltainen ekstremismi näyttäytyy verkon julkisilla keskustelualustoilla?** Koska ilmiön tunnistaminen on hankalaa, haastattelen lisäksi suomalaisia asiantuntijoita, jotka ovat

työskennelleet väkivaltaisen ekstremismin parissa. Asiantuntijoiden kokemuksen ja näkemyksen avulla pyrin konkretisoimaan sitä, miten väkivaltaisyhteisöjä ja äärimmäisiä kommentteja verkkokeskustelussa tulisi tunnistaa ja tulkita. Haastattelujen avulla vastaan toiseen tutkimuskysymykseeni: **Millä tavoin verkossa tapahtuvaa väkivaltaista ekstremismia pyritään tunnistamaan viranomaisten ja järjestöjen toimesta?** Tarkentavia kysymyksiä ovat: **a) Minkälaiseen keskusteluun asiantuntijat kiinnostavat verkossa huomiota, b) Minkälaisia työkaluja heillä on käytössään ja miten yhteistyö eri viranomaisten ja järjestöjen välillä toimii.** Tutkielman lopussa on yhteenveto siitä, mitä ilmiön parissa työskentelevien ammattilaisten tulisi asiantuntijoiden mukaan ymmärtää väkivaltaisesta ekstremismistä.

Yhteiskuntapoliittisesta näkökulmasta väkivaltaisen ekstremismin vastainen työ on monitasoinen haaste. Jotta väkivaltaista ekstremismia voitaisiin onnistuneesti ennaltaehkäistä ja aktiiviseen toimintaan puuttua, on tärkeää, että ilmiön parissa työskentelevät asiantuntijat ja ammattilaiset ymmärtävät väkivaltaisen ekstremismin ilmiön kokonaisuudessaan. Monissa tässä tutkimuksessa käytetyissä lähteissä toistuu ilmiön tunnistamisen vaikeus. Pelkästään jo ilmiöstä puhuttaessa termistön tunteminen ja järjestelmällinen käyttö on tärkeää, jotta ilmiön tunnistettavuus helpottuu. Termistön lisäksi on tärkeää, että ennaltaehkäisevässä toiminnassa mukana olevat organisaatiot ja ammattilaiset ymmärtävät verkkoympäristöjen ja alustojen monipuoliset mahdollisuudet, joissa väkivaltaiset ekstremistiset toimijat ja verkostot toimivat. Monipuolinen käsitys internetin sosiaalisista verkostoista voi auttaa ratkaisevaan varhaiseen varoitukseen ekstremististen liikkeiden kasvusta ja kiihtyvistä radikalisoitumisesta (Berger 2018).

Tutkielman aihe on ajankohtainen ja merkityksellinen, sillä populististen ja radikaalioikeistolaisten puolueiden kannatus on kasvanut maailmanlaajuisesti (Forsberg ja Raunio 2014; Cassam 2021), ja terrorismi, väkivaltaisen radikalisoituminen sekä ekstremismi ovat nykypäivän yhteiskunnallisia ilmiöitä (Laitinen ja Lumio 2009). Tutkimalla väkivaltaista ekstremismia voidaan ymmärtää paremmin sitä, miksi ja miten yksilöt ajautuvat väkivaltaisiin ja äärimmäisiin ideologisiin ryhmiin. Väkivaltaisen ekstremismin voi lisätä vihamielisyyttä eri väestöryhmien välille ja tämä voi heikentää yhteiskunnallista koheesiota ja kansalaisten välistä luottamusta. On tärkeää tutkia ääri-ryhmien toimintaa, sillä mikäli ekstremistiset toimijat saavat jalansijaa yhteiskunnassa ja poliittisessa järjestelmässä, voi se johtaa jopa väkivaltaisiin konflikteihin ja demokratian rappeutumiseen.

2 IDENTITEETIN RAKENTUMINEN VÄKIVALTAISESSA EKSTREMISMISSÄ

Esittelen tässä luvussa tutkielmani teoreettisen viitekehyksen, eli sosiaalisen identiteetin teorian ”Social Identity Theory” (SIT). Pohjustan väkivaltaista ekstremismia ilmiönä esittelemällä aiempaa tutkimusta, jonka jälkeen avaan tutkielman kannalta keskeisimmät käsitteet eli väkivaltaisen ekstremismin, ideologian, terrorismin, ääriajattelun ja radikalismia sekä vihapuheen ja verkkovihan. Lopuksi tarkastelen vielä internetin ja median suhdetta radikalismiin ja väkivaltaiseen ekstremismiin.

2.1 Sosiaalisen identiteetin teoria ja vastakkainasettelun vaikutukset

Identiteetillä on monia eri merkityksiä. Sillä voidaan viitata esimerkiksi sosiaalisiin ryhmiin tai rooleihin, mutta myös henkilöä itseään koskeviin tietoihin (Fukuyama 2020). Väkivaltaiseen ekstremismiin liittyy vahvasti käsitys sisä- ja ulkoryhmistä, meistä ja heistä. Berger (2018) käyttää tätä jaottelua olennaisena osana väkivaltaisen ekstremismin ilmiön ymmärtämisessä. Sisäryhmään, eli meihin, katsotaan kuuluvan ne henkilöt, joiden identiteetit, kuten uskonnollinen, rodullinen tai kansallinen ovat yhteisiä oman identiteetin kanssa. Ulkoryhmään eli heihin tai toisiin, lukeutuu ihmisjoukko, joka ei kuulu sisäryhmään. Tämänkaltaisen vastakkainasettelu, jako meihin ja heihin, on olennainen osa ihmisen identiteetin kehitystä, jossa yksilö määrittelee ja tunnistaa itsensä jonkin ryhmän jäseneksi.

Henri Tajfel ja John Charles Turner kehittivät 1970-luvulla sosiaalipsykologisen teorian yhteisöllisen identiteetin synnystä eli *sosiaalisen identiteetin teorian*. Sosiaalisen identiteetin teoriaan kuuluu kolme prosessia: kategorisoiminen, identiteetti ja vertaileminen. Kategorisoimisessa henkilölle määritetään jokin ominaisuus ja hänet tunnistetaan ryhmän jäseneksi tämän ominaisuuden perusteella. Maailma jaetaan

erilaisiin kategorioihin, joissa painotetaan ryhmän jäsenten yhtäläisyyksiä ja korostetaan ryhmien välisiä eroja. Sosiaalinen identiteetti muodostuu prosessissa, jossa yksilö sijoittaa itsensä tai hänet sijoitetaan osaksi "sosiaalisten luokittelujen järjestelmää". Tämän luokittelun kautta yksilö liitetään tiettyihin ryhmiin samalla, kun hänet rajataan muiden ryhmien ulkopuolelle. Ryhmät voivat olla rinnakkaisia tai sisäkkäisiä (Saarinen 2022). Sosiaalinen identiteetti on näin ollen niiden sosiaalisten identiteettien summa, joiden avulla yksilö määrittelee itsensä. Erilaisten kategorioiden arvostus rakentuu vertailemalla omaa ryhmää muihin ryhmiin, jonka kautta ryhmälle rakentuu omanarvontunne (Tajfel 1982).

Kuten myös väkivaltaisessa ekstremismissä, sosiaalisen identiteetin teorian mukaan ihmiset luokittelevat itsensä sekä muut ihmiset kilpailevien ryhmien jäseniksi (Tajfel ja Turner 2004). Ryhmät jaetaan sisä- ja ulkoryhmiksi, ja ihmiset pyrkivät saavuttamaan sisäryhmälleen etua tai paremmuutta vertailun kohteena oleviin ulkoryhmiin nähden. Teoria sisältää oletuksen siitä, että yhteiskunnat rakentuvat hierarkkisesti eri sosiaaliryhmiksi, jotka ovat valta- ja statussuhteissa toisiinsa. Sosiaaliset luokat luovat jäsenilleen sosiaalisen identiteetin, joka määrittelee yksilölle kuka hän on ja mitä normeja hänen tulee noudattaa. Sosiaaliseen luokkaan kuulumisen tarkoittaa siten myös sitä, että yksilön tulee käyttäytyä luokalle ominaisella ja ennalta määritellyllä tavalla. Ryhmät toimivat yksilön identiteetin ja omanarvontunnon rakentamisen apuna. Joskus toisaalta ryhmät saattavat myös rajoittaa jäsentensä ajattelua. Yksilön valintoihin vaikuttavat lukuisat eri tekijät, kuten muut ihmiset ja niistä muodostuvat ryhmät. (Tajfel ja Turner 2004.)

Länsimainen kulttuuri korostaa yksilöllisyyttä ja vapautta, mutta ajatus vapaiden, yksilöllisten valintojen tekemisestä on osittain illuusiota. Joskus yksilöiden tekemien valintojen taustalla saattaa olla niin vahva tarve kuulua johonkin ryhmään, että hän on valmis uskomaan valheisiin. Ryhmään kuulumisen kokemus voimistaa ihmisten välistä luottamusta ja parhaimmillaan laajentaa maailmankuvaa ja lisää sitä kautta ymmärrystä muita kohtaan. Toisaalta myös iso ja vaikutusvaltainen samalla tavalla ajattelevien ryhmä voi lisätä yksilön luottamusta omien ajatustensa järkevyyteen ja todenperäisyyteen. (Saarinen 2022.) Väkivaltaisessa ekstremismissä tätä ryhmän tuomaa illuusiota voidaan käyttää hyväksi omien etujen ajamisessa. Jos ihmiset eivät "altistu" riittävästi toisten ryhmien edustamille näkemyksille, ovat he vähemmän vastaanottavaisia ja jopa suvaitsemattomia toisia ryhmiä kohtaan (Garrett 2009).

Ihmisiä luokiteltaessa ryhmiin voi vihollisryhmä rakentua yksilön näkökulmasta myös oman ryhmän sisälle (Vuorinen 2004). Toiseuttaminen eli ihmisten jakaminen "meihin" ja "muihin", on yksi ihmisen ajattelun keskeisistä piirteistä. Jakaminen meihin ja heihin ei kuitenkaan ole itsessään mitenkään epäinhimillistä eikä siten ekstremististä. (Malkki ym. 2021, 16.) Ryhmäajattelusta

muodostuu ongelma siinä vaiheessa kun ryhmän yhteenkuuluvuus pohjautuu jyrkkään erontekoon suhteessa muihin (Saarinen 2022).

Tässä tutkielmassa tarkastelun kohteena on puhe, jossa ulkoryhmä ja sen jäsenet esitetään ihmisarvoltaan alempiarvoisina ja heihin kohdistuvaa väkivaltaa pidetään oikeutettuna tai jopa välttämättömänä. Esimerkiksi maahanmuuttovastaisissa ja ääriryhmiin kuuluvissa ryhmissä jaot perustuvat vahvoihin uhkakuviin "toisista" ja ovat näin ollen koko toiminnan kulmakivi. Oman sisäryhmän ajatellaan edustavan hyvää ja paha kohdistetaan "toisiin". (Kuusela 2022, 134.) Ekstremistiselle aatemaailmalle on tyypillistä, että sisäryhmään koetaan kohdistuvan jatkuva uhka. Ulkoryhmä uhkaa sisäryhmän olemassaoloa sortamalla, vainoamalla tai muulla vastaavalla tavalla. (Berger 2018.) Tähän kokemukseen voi liittyä esimerkiksi sisäryhmäläisten kokema itsesäälin tunnetta ja ulkoryhmään kohdistuu tätä myöten usein pelkoa ja vihaa. Asenteet ulkoryhmää kohtaan ovat usein vihamielisiä ja väkivaltaan taipuvaisia. Äärimmillään ulkoryhmän jäsenten ihmisarvo voidaan kyseenalaistaa kokonaan, jolloin heihin kohdistuva väkivalta nähdään oikeutettuna. Tämä johtaa siihen, ettei kyetä tuntemaan myötätuntoa niitä kohtaan, jotka kärsivät henkilön oman tai sisäryhmän toiminnan vuoksi, vaan heidän tuntemuksia kohtaan ollaan välinpitämättömiä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022.)

Ääriryhmien toimijat luovat vastakkainasettelua jaottelemalla ihmisryhmiä meihin ja muihin ja tätä kuilua vahvistetaan retoriikan keinoin erityisesti sosiaalisessa mediassa. Vastakkainasettelu ja ryhmien tapa määritellä itsensä suhteessa muihin ryhmiin voi johtaa esimerkiksi erilaisten poliittisten ryhmien muodostumiseen. Tämä voi vaikuttaa ryhmien välisiin suhteisiin ja sitä kautta luoda yhteiskunnallisia jännitteitä. Bergerin (2018) mukaan erilaisia ekstremistisiä ideologioita voidaan pyrkiä selittämään monimutkaisten teorioiden, kuten salaliittoteorioiden ja dystopioiden kautta. Yhteistä näille lähestymistavoille on kuitenkin päätelmä siitä, että sisäryhmän ongelmat johtuvat ulkoryhmän toiminnasta. Ekstremistiset ideologiat vastaavat ihmisten tarpeisiin tuottamalla entitativiteettia eli yhteenkuuluvuutta, joka määritellään kirjassa "ryhmän selkeisiin rajoihin, sisäiseen homogeenisuuteen, sosiaaliseen vuorovaikutukseen, selkeään sisäiseen rakenteeseen, yhteisiin tavoitteisiin ja yhteiseen kohtaloon perustuvaksi ominaisuudeksi". (Berger 2018, 133.) Näin ollen ulkoryhmän vastustaminen ratkaisisi sisäryhmän tunnistamat ongelmat. Sosiaalisessa mediassa näkyviä epäinhimillistäviä termejä ja tunteisiin vetoavia ilmauksia käytetään polarisaation ja epävarmuuden syventämiseksi. Kuusela (2022, 136) kirjoittaakin, että ihmisryhmien jakaminen meihin ja muihin on tehokas työkalu oman agendan ajamiseen.

Äärimmäisten ääriryhmien väkivaltaisten vaikuttamiskeinojen ja toimien lisäksi maltillisemmat ääriryhmät ja esimerkiksi maahanmuuttovastaiset toimijat pyrkivät vaikuttamaan parlamentaarisen politiikan ja kansalaisyhteiskunnan piirissä (Eatwell

ja Goodwin 2018). Kuusela (2022) kuitenkin muistuttaa, että toimintatavasta huolimatta molempien ryhmittymien populistisen toiminnan keskiössä ovat monokulttuurisuuden kannattaminen ja moniarvoisuuden vastustaminen, mikä tekee populismista automaattisesti demokratiavastaista. Verkossa käydyn ekstremistisen keskustelun ja ekstremistisen sisällön lisääntymisen myötä valtiolliset toimijat pelkäävät, että ilmiö tulee vaikuttamaan aiempaa enemmän myös julkiseen keskusteluun. Mikäli aiemmin marginaalisina pidetyt näkemykset alkavat yleistyä ja tulla osaksi arkipäivää, voi se johtaa poliittisten ajatusten ja toimintatapojen kehitykseen, joka ei enää vastaa liberaalin demokratian perusarvoja.

Demokratian sisältä nousevat kehityskulut voivat johtaa yhteiskunnallisiin rakennemuutoksiin. Rakennemuutos voidaan kokea uhkana, sillä se haastaa yhteiskunnallista hierarkiaa ja erityisesti hierarkisesti korkeassa asemassa olevia ihmisiä. Tämä saattaa johtaa siihen, että kansalaiset pyrkivät löytämään syyllisen valtiollisesta toimijasta, jonka koetaan olevan vastuussa vallitsevasta, kansalaisiin kohdistuvasta negatiivisesta tilasta. Näin kansalaisista muodostuisi sisäryhmä ja valtiollisesta toimijasta yhteinen vihollinen, ulkoryhmä. Tällaiseen yhteiskunnalliseen vastakkainasetteluun voidaan päätyä myös esimerkiksi poliitikon toimesta, siten että hän kannustaa ihmisiä äänestämään puolueita, joiden politiikka on suunnattu joitain ihmisryhmiä vastaan. Yksilön mielipiteen on tutkittu voimistuvan ryhmän sisällä tapahtuvan vuorovaikutuksen seurauksena ja tämä voi pahimmillaan ruokkia ryhmittymän radikalisoitumista. (Malkki ym. 2021)

Sosiaalisen identiteetin teoria ja ymmärrys vastakkainasettelun vaikutuksista yhteiskuntaan, ryhmiin ja yksilöihin tarjoavat apukeinoja väkivaltaisen ekstremismin tarkasteluun. Ne auttavat selittämään miten ja miksi yksilöt omaksuvat tietynlaisia käyttäytymismalleja toimiessaan yhteiskunnallisina toimijoina sekä ideologisten ryhmien jäseninä. Tässä tutkielmassa väkivaltaista ekstremististä käyttäytymistä analysoidaan verkkokeskustelualustoilla esiintyvien kommenttien kautta. Tarkastelen lisäksi miten verkkoympäristössä käydyissä ekstremistisissä keskusteluissa toteutuu sosiaalisen identiteetin teorian mukainen jaottelu sisä- ja ulkoryhmiin. Vaikka sosiaalisen identiteetin teoria on alun perin sosiaalipsykologinen, on ryhmäjaottelu myös yhteiskunnallinen ja poliittinen ilmiö (Kuusela 2022, 134). Näin ollen sosiaalisen identiteetin teoria tarjoaa tutkielmalle tarkoituksenmukaisen viitekehyksen väkivaltaisen ekstremismin määrittämisen avuksi ja ilmiön yhteiskunnallisten vaikutusten ymmärtämiseksi sekä aineiston analyysiin.

Sosiaalisen identiteetin teorian lisäksi aineiston analyysia ohjaavat Donald Holbrookin (2015) luomat määritelmät ekstremistisestä puheesta mediassa. Taulukossa 1 näkyvät kategorioiden määritelmät on käännetty Malkin ym. toimesta Holbrookin artikkelissa esittämistä määritelmistä (Malkki ym. 2021, 17). Analysoin taulukossa näkyvien seitsemän eri kategorian avulla, minkälaista puhetta voidaan luokitella

väkivaltaiseksi ekstremismiksi. Taulukon 1 seitsemän eri kategoriaa koostuu maltillisesta, marginaalista ja ekstremistisestä, joka on edelleen jaettu neljään eri alakategoriaan. Koska kyseinen kategoriataulukko ei ota huomioon toimijoita, tein lisäksi taulukon (ks. taulukko 2), johon keräsin luvussa 2.2 esiteltyjä ekstremismin eri tasoja, joita on tunnistettu aiemmissa tutkimuksissa. Näitä toimijoita ovat: 1. Rodulliset, 2. Uskonnolliset, 3. Nationalistiset, 4. Hallinnon vastaiset, 5. Anarkistit, 6. Luokkapohjaiset, 7. Yhden asian liikkeet, 8. Sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, antigender, 9. Ekoterroristit.

Taulukoiden avulla tutkielman tulokset on mahdollista liittää myös tutkimusta ohjaavaan sosiaalisen identiteetin teoriaan. Taulukoiden avulla pyrin tunnistamaan ja analysoimaan havainnointipäiväkirjasta väkivaltaista ekstremististä tekstiä tuottavia toimijoita/ryhmittymiä. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole testata teoriaa, vaan tunnistaa aikaisemman tiedon vaikutus ja potentiaalisesti lisätä uutta tietoa.

TAULUKKO 1 Ekstremismin eri tasot. (Malkki ym. 2021)

Kategoria	Määritelmä
1. Maltillinen	Yleinen uskonnollinen, poliittinen, filosofinen tai historiallinen aineisto, uutisten kommentointia ilman väkivallan hyväksymistä tai vihan ilmaisuja yhteisöjä kohtaan. Pitkälti samankaltaista maltillista aineistoa kuin valtavirran poliittiset tai uskonnolliset tekstit ja uutisointi.
2. Marginaali	Uskonnollisesti tai ideologisesti konservatiivista ja eristäytymistä korostavaa, poliittisesti radikaalia ja konfrontatiivista, kuitenkin ilman, että siihen sisältyy väkivallan käytön hyväksymistä nykytilanteessa. Sisältää vihan tai vihamielisyyden ilmaisuja tiettyjä ihmisryhmiä kohtaan (eri uskontojen edustajat, maahanmuuttajat), mutta ilman että heidän ihmisarvoaan kiistetään tai pidetään oikeutettuna väkivallan kohteena.
3. Ekstremistinen	Väkivallan oikeuttamista tai ihannointia keinona saavuttaa tavoitteita, erityisesti koskien vakavaa ja mahdollisesti ihmishenkiä vaativaa väkivaltaa. Myös aiemmin kuolleiden taistelijoiden ihannointia ajatuksella, että heidän toimintansa on sopiva esimerkki nykyaikana. Ihmisryhmiä ja yhteisöjä epäinhimillistävä aineisto (esim. rodun, seksuaalisen suuntautumisen tai synnyinmaan perusteella).

3:1 Ekstremitinen taso	Vakavan väkivallan oikeuttamista ja siihen kannustamista taistelutilanteissa tai yleisesti ilman tarkempaa kuvausta tai täsmennystä; aineelliseen omaisuuteen kohdistuvan väkivallan oikeuttamista tai siihen kannustamista.
3:2 Ekstremitinen taso	Siviileihin kohdistuvan väkivallan oikeuttamista tai siihen kannustamista, kuitenkin ilman tarkempia yksityiskohtia.
3:3a Ekstremitinen taso	Siviileihin kohdistuvan vakavan väkivallan oikeuttamista tai siihen kannustamista siten, että siihen sisältyy tarkempia väitteitä koskien kohdetta, iskutapaa tms.
3:3b Ekstremitinen taso	Sama kuin 3:3a, mutta sisältää tarkkoja ja sovellettavissa olevia tietoja, kuten esimerkiksi pomminteko-ohjeita

TAULUKKO 2 Ekstremitiset toimijat. (Berger 2018; Sisäministeriö 2020)

Ekstremitiset toimijat:
1. Rodulliset
2. Uskonnolliset
3. Nationalistiset
4. Hallinnon vastaiset
5. Anarkistit
6. Luokkapohjaiset
7. Yhden asian liikkeet
8. Sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, antigender
9. Ekoterroristit

2.2 Aiempi tutkimus ja keskeiset käsitteet

Väkivaltainen ekstremismi ja terrorismi ovat valtioiden rajat ylittävää, yhteiskuntien turvallisuutta uhkaavaa toimintaa. Vaikka terrorismista ja ekstremismistä löytyy paljon tutkimusta ja useimmat valtiot ovat tunnistanee ne aikakautemme merkittäviksi uhkiksi, on tutkijat kommentoineet, että etenkin ekstremismiiä ymmärretään yhä tänä päivänä liian huonosti (esim. Berger 2018; Cassam 2021).

Leena Malkin (2020) mukaan kiinnostus terrorismin tutkimukseen oli melko vähäistä vielä kylmän sodan jälkeen. Syyskuun 2001 WTC-iskujen jälkeen terrorismista tuli kuitenkin kansainvälisen politiikan keskeinen kysymys ja terrorismista tehdyn tutkimuksen määrä moninkertaistui. Myös ekstremismi nousi globaaliksi ongelmaksi, kun poliitikot lupasivat, että terrorismin käyttövoima eli ideologia voitetaan (Berger 2018). Malkki (2020, 52) kirjoittaa, että nykyään terrorismin tutkimusala on monipuolinen, sillä tutkimusta tehdään paitsi terroritekoja tekevistä liikkeistä ja ihmisistä, mutta myös esimerkiksi iskujen kohteena olevien uhrien kokemuksista ja järjestäytymisestä.

Vaikka WTC-iskut voidaan nähdä eräänlaisena terrorismin ja ekstremismin tutkimuksen käännekohtana, jo 1970-luvulta alkaen on keskusteltu terrorismin muuttuneesta luonteesta. 1970- ja 1980-lukujen ”modernin terrorismin” rinnalle nousi ilmiö, jota on kutsuttu uudeksi terrorismiksi tai postmoderniksi terrorismiksi. 1980-luvulla tutkijat huomasivat, että uskonnollisen motiivin, terrorismin tuhoisuuden ja kuolonuhrien määrän nousun lisäksi terroristit alkoivat organisoitumaan uudella tavalla. Uusi terrorismi poikkesi modernista terrorismista lisäksi sen väkivallan käyttöön suhtautumisen osalta. (Malkki 2003, 7) Myös Cassam (2021) kirjoittaa, että 1900-luvun tapahtumat ovat olleet merkittäviä ekstremismin historian näkökulmasta. Ekstremismi on ollut vahvasti läsnä aina toisesta maailmansodasta lähtien ja sen tämänhetkinen nousu näkyy erityisesti poliittisena polarisaationa. Ekstremismi ei siis ole ilmiönä uusi.

Berger (2018) kirjoittaa, että vaikka ekstremismin tutkimus on terrorismin tutkimuksen taustalla, ansaitsee se yhtä keskittyneen huomion erillisenä tutkimusalana. Ekstremismi nähdään usein sosiaalipsykologian tutkimusalaksi mutta ilmiöön liittyvä tutkimus edellyttää monitieteellistä työtä muun muassa historian, valtio-opin, taloustieteen, uskonnon ja monen muun alan kanssa. Ekstremismiä tutkittaessa mukaan tulisi liittää lisäksi eri ideologioiden vertailevaa tutkimusta, sillä ideologioiden rajat ylittävä tutkimus vahvistaa näkemyksiä, jotka saattavat jäädä piiloon, mikäli tutkimus keskittyy ainoastaan yhteen perspektiiviin. Ekstremististen liikkeiden ideologiat, rakenteet ja sisällöt eroavat toisistaan merkittävästi, siitä huolimatta, että liikkeiden tapa oikeuttaa toimintaa ja sosiaalisen identiteetin rakentuminen ryhmän sisällä on hyvin samankaltaista. Cassamin (2021) mukaan tulisikin pyrkiä tutkimaan sitä, *miten* ekstremistinen henkilö ajattelee, eikä niinkään sitä *mitä* hän ajattelee.

Berger (2018) arvostelee teoksessaan päättäjien ja tutkijoiden tapaa määritellä ekstremismiä useilla eri tavoilla ja hänen mielestään useimmat määritelmät ovat ongelmallisia etenkin silloin, kun laaditaan poliittista päätöksentekoa ohjaavia suunnitelmia. Useat eri lähteet toteavatkin, että väkivaltaisen ekstremismin käsite ei ole yksiselitteinen ja siitä kirjoitettaessa ja puhuttaessa näkeekin usein itse termin yhteydessä käytettävän muita käsitteitä kuten radikalisoituminen, ääriajattelu ja ääriryhmät, sekä terrorismi. Etenkin käsitteitä ”väkivaltainen radikalismi” ja ”väkivaltainen

ekstremismi” käytetään usein synonyymeinä, vaikka niillä on määritelmällisiä eroja. Nämä erot ja niiden tulkinta voi olla kuitenkin kontekstista riippuvaista ja määrittelyt voivat erota asiantuntijoiden välillä. Kotonen (2023) huomauttaa että ääriliikkeiden määrittelyissä kyse on eräänlaisista ideaalityypeistä ja käytetyissä termeissä saattaa näkyä tutkijan mieltymykset. Ääriterminologia määrittyy usein valtavirta-ajattelun kautta ja tästä syystä termeillä ei välttämättä voi olla pysyviä määritelmiä. Bergerin (2018, 11) mukaan: ”Määrittelyn epäonnistumisella on valtavat tosielämän seuraukset maailmassa, jossa väkivaltaista ekstremismia pidetään laajasti yhtenä aikamme määrittlevistä ongelmista”. Myös Cassam (2021) huomauttaa ettei ekstremismia ole mahdollista ymmärtää ilman että tutkitaan sen eri muotoja eri aikakausina. On siis tärkeää ymmärtää, millainen toiminta lasketaan väkivaltaiseksi ekstremismiksi, jotta sen merkitys ja asema voidaan todella ymmärtää kussakin yhteiskunnassa eri ajankohtina.

Käsitteen ymmärtäminen sen todellisessa merkityksessä auttaa myös tunnistamaan toimintaa ja tarjoaa työkaluja sen ennaltaehkäisemiseen. Berger (2018, 16) kirjoittaa: ”Ekstremismin monimutkaisuus riivaa kaikkea keskustelua, ja tilannetta pahentaa inhimillinen taipumus kehystää poliittiset erimielisyydet ekstremismiin.” Eli on olennaista pyrkiä erottamaan aiemmin mainitut termit (radikalisoituminen, ääriajattelu, terrorismi) ekstremismistä, jotta ei tulla syyttäneeksi ideologioiden tai politiikan edustajia heidän radikaaleista ajatuksistaan väärin perustein ekstremistisiksi. Käsitteiden käyttöä ja määrittelyä tulisi aina tarkastella huolellisesti, jotta voitaisiin varmistaa, että ne sopivat käytettävään kontekstiin. Yhteiskunnallisesti merkittävistä aiheista keskusteltaessa on lisäksi huomioitava eettiset näkökulmat ja huolehdittava siitä, että käsitteitä käytetään oikein.

Ekstremismin ymmärtäminen kokonaisuudessaan on erittäin tärkeää, jotta se on mahdollista tunnistaa ja jotta sitä voidaan ennaltaehkäistä ja torjua. Tutkimuksia lukiessa onkin oleellista pohtia seuraavia kysymyksiä ilmiön ymmärtämiseksi: mihin tarpeisiin ekstremismi vastaa, miksi ja miten se toimii sekä toisaalta myös, miksi se on yhteiskunnallinen ongelma, joka on tullut jäädäkseen? Ekstremismia tutkittaessa onkin hyvä tiedostaa ekstremismin eri tasot, eli lähtökohdat, joille ideologiat rakentuvat. Käyn seuraavaksi läpi ekstremismin eri muotoja/toimijoita, joita aiemmissa tutkimuksissa (Berger 2018; Sisäministeriö 2020) on tunnistettu ja jotka auttavat ymmärtämään paremmin miksi ja miten ekstremismi on uhka yhteiskunnalle.

Rodulliset ekstremistit kannattavat rodullista tai etnistä sisäryhmää ja vaativat rodulliseen tai etniseen ulkoryhmään kohdistuvia väkivaltaisia tekoja. Rodullinen ekstremismi on Bergerin (2020) mukaan yksi maailman vaikeimmista ongelmista, sillä rodulliseen ulkoryhmään määrittely ei pääse vainoa pakoon liittymällä sisäryhmään. Rodullista ekstremismia oli esimerkiksi natsien säätämät lait siitä, millä perustein määriteltiin kuka on saksalainen ja kuka juutalainen ja myöhemmin ulkoryhmään, eli juutalaisiin kohdistetut vainot. Rodullinen ekstremismi on ehdotonta, sillä

ulkoryhmäläisestä ei voi tulla sisäryhmäläistä, sillä rotu nähdään synnynnäisenä ominaisuutena.

Uskonnolliset ekstremistit vaativat että uskonnollisiin ulkoryhmiin kuuluvia rangaistaan vääristä uskomuksista sortamalla tai jopa tuhoamalla heidät. Uskonnollisilla ekstremistisillä ryhmittymillä on useimmiten jokin vakiintunut mekanismi, jonka avulla ulkoryhmään kuuluvat voivat kääntyä sisäryhmään joko vapaaehtoisesti, tai siihen pakotettuina.

Nationalistiseen ekstremismiin liittyy tyypillisesti ajatus oman kansan, sisäryhmän, ylivertauudesta. Omaa valtiota on suojeltava ulkoryhmiltä ryhtymällä väkivaltaisiin ja vihamielisiin toimiin. Nationalistinen ekstremismi liitetään usein maahanmuuttoon ja siihen, miten kansalaisuus määritellään ja miten sen antamisesta päätetään. Nationalistisessä ekstremismissä ja rodullisessa ekstremismissä on paljon samoja piirteitä ja ne voivatkin olla osin yhteneväisiä.

Hallinnon vastainen ekstremismi käsittää ulkoryhmän olevan kotimaan hallinto ja sen kannattajat. Sisäryhmät eivät välttämättä ole yhtä tarkasti määriteltyjä kuin muissa ekstremististen toimijoiden tasoissa. Hallinnon vastaisessa ekstremismissä toimijoina voivatkin olla yksilöt tai sisäryhmän jäseniksi voidaan nähdä muita yksilöitä jotka jakavat samankaltaisia arvoja.

Anarkistit vastustavat kaikkea ja kaikenlaista pakollista hallintoa. Anarkistit uskovat, että ihmisten tulisi saada osallistua yhteiskuntaan vapaaehtoisesti ja spontaanisti organisoituen. Ekstremistiseksi anarkistisen uskomuksen tekee vasta se, että henkilö uskoo, että hänen on ryhdyttävä väkivaltaiseen toimintaan hallintoa ja poliittisia toimijoita vastaan.

Yhteiskuntaluokkaan liittyviä kiistoja ei yleensä luokitella ekstremistisiksi, mutta luokalla on merkittävä asema identiteettityyppien välisissä taisteluissa. Huomion arvoista on, että luokkapohjaiset ideologiat voivat yhtyä muiden ideologioiden kanssa, jolloin näistä voi muodostua ekstremistisiä ryhmittymiä. Vakavat luokkapohjaiset kiistat voivat kaataa koko luokkarakenteen.

Yhden asian liikkeisiin saattaa kuulua yksittäisiä henkilöitä, jolloin oletettu sisäryhmä rakentuu samaa mieltä olevista henkilöistä ja ulkoryhmä "väärässä" olevista. Yleensä yhden asian liikkeet eivät kuitenkaan järjestäydy ja näin ollen niistä ei muodostu ekstremistisiä liikkeitä, vaan ne koostuvat pikemminkin yksittäisistä toimijoista. Suomessa yksittäisiä toimijoita seurataan viranomaisten toimesta yhtäläillä kuin järjestäytyneitä ryhmiäkin.

Sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen ja seksuaalinen identiteetti sekä antigender ovat aiheita, joihin monet ekstremistiset liikkeet ja toimijat tarttuvat. Seksuaali- ja sukupuolimoraaleja valvotaan ekstremistisissä liikkeissä tiukasti, ja näihin liittyvät kysymykset kulkevat yleensä muun ideologisen toiminnan rinnalla. Ekstremistisiin liikkeisiin kuuluu sekä miehiä että naisia, mutta tutkimusten

mukaan miehet ovat edelleen ylivoimaisesti ylliedustettuina, etenkin väkivaltaisissa ryhmittymissä ja väkivaltaisissa teoissa. Tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että naisten osallistuminen ekstremistisiin tekoihin on kasvanut. Naisten tehtävät ovat miesten tehtäviä useammin väkivallattomia. On tunnistettu että naisten ydintehtäviin liikkeiden sisällä kuuluu lisääntyminen ja lasten kasvattaminen. (Berger 2018; Sisäministeriö 2020)

Verkossa tapahtuvasta väkivaltaisesta ekstremismistä käytetään kansainvälisessä tutkimuksessa termiä online ekstremismi (online extremism). Verkossa on paljon ääriliikkeiden jakamaa väkivaltaan kannustavaa aineistoa ja väkivaltaan oikeuttavaa puhetta useilla eri kielillä (Malkki ym. 2021, 11). Verkossa tapahtuvaa radikalisoitumista ja ekstremismia on tutkittu kansainvälisellä tasolla melko paljon, mutta kuten esimerkiksi Øyvind (2011) kirjoittaa että mielenkiinto näissä tutkimuksissa on suuntautunut lähes kokonaan islamistiseen terrorismiin. Islamilaiset ääriyhmät eivät kuitenkaan ole ainoa, eikä määrällisesti edes vahvin, ryhmä verkossa tapahtuvan radikalisoinnin ja rekrytoinnin sekä väkivaltaisen ja poliittisen ekstremismin toiminnassa. Suomenkielisessä avoimessa verkkoympäristössä käytävää ekstremististä puhetta on tutkittu esimerkiksi Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan toimesta (2021) ja tutkimuksessa kävi ilmi, että etenkin äärioikeisto harjoittaa hyvinkin näkyvää väkivallan hyväksyvää ja epäinhimillistä puhetta Suomessa (Malkki ym. 2021).

Koska väkivaltainen ekstremismi on sekä ilmiönä että käsitteenä haastava, koen tarpeelliseksi käydä tarkemmin läpi tärkeimmät ilmiöön liittyvät käsitteet ja siten osoittaa niiden samankaltaisuudet ja eroavuudet. Määrittelen käsitteet väkivaltaisen ekstremismin viitekehyksessä, joten määritelmät saattavat erota yleispätevistä määritelmistä, joita voi kohdata muissa asiayhteyksissä. Pyrin jokaisen kappaleen lopuksi vielä selventämään kunkin käsitteen suhteen, erot ja/tai samankaltaisuudet väkivaltaisen ekstremismin kanssa.

2.2.1 Väkivaltainen ekstremismi

Väkivaltaiselle ekstremismille ei ole vakiintunutta kansainvälistä määritelmää. Käsitettä on avattu lähteissä hieman eri tavoin, mutta jokaisessa toistuu käsitteen perusidea, jonka tiivistän seuraavallisesti: *Väkivaltainen ekstremismi tarkoittaa toimintatapaa, jossa aatemaailmalla perustellen oikeutetaan väkivallan käyttö ja/tai uhataan väkivoallalla, kannustetaan väkivaltaan tai käytetään väkivaltaa. Ekstremistisessä toiminnassa radikaaleja ajatuksia pyritään edistämään väkivallan keinoin.* Sisäministeriön (2020, 20) määritelmässä lisätään vielä:

”Väkivaltainen radikalisoituminen ja ekstremismi on rajat ylittävä uhka turvallisuudelle, turvallisuuden tunteelle, ihmisten hyvinvoinnille ja osallisuuden tunteelle, demokratialle sekä ihmis- ja perusoikeuksille. --

Väkivaltaa käytetään, sillä uhataan, siihen yllytetään ja kannustetaan tai se oikeutetaan aatemaailmalla perustellen. Väkivaltainen ekstremismi ei ole rikosoikeudellinen käsite. Ekstremistinen väkivalta ei välttämättä ole kumouksellista, ja se kohdistuu usein viholliseksi määriteltyyn ryhmään tai yksilöihin. Se aiheuttaa pelkoa ja turvattomuuden tunnetta paikallisesti, esimerkiksi yksittäisissä kaupunginosissa tai asuinalueilla ja voi kohdistua myös omaisuuteen. Rikokset, joiden motiivina on viha ja/tai rasismi (viharikos), voivat olla myös extremistisiä rikoksia silloin, kun teon motiivina on kokonainen aatemaailma.”

Väkivaltaisessa ekstremismissä tulee ottaa huomioon käsitteen kaksiosaisuus. Väkivalta ei ole aina ekstremististä, eikä ekstremismiin liity aina väkivaltaa. Väkivalta ilmiönä sekä käsitteenä on hyvin monimuotoinen, sillä kaikki väkivalta ei ole samantyyppistä. Tässä yhteydessä väkivaltaan liittyy tarkoitus satuttaa ihmistä tai ihmisryhmää fyysisesti tai henkisesti. Pelkkä väkivallalla uhkaaminen on väkivaltainen teko, vaikka uhkausta ei toteutettaisikaan (Minilex 2023). Erilaiset sosiaaliset ja retoriset vahingoittamisen keinot ovat yleistyneet viestintäteknologioiden kehittyessä, eikä näitä aina mielletä väkivallan muodoiksi, sillä kohdetta ei vahingoiteta fyysisesti.

Berger (2018, 51) sanoittaa väkivaltaisen ekstremismin seuraavanlaisesti: ”Uskomus, että sisäryhmän menestystä tai eloonjäämistä ei voida erottaa tarpeesta toimia väkivaltaisesti ulkoryhmää vastaan.” Väkivaltainen toiminta nähdään välttämättömäksi, jotta sisäryhmä menestyy. Väkivaltaiset teot voivat olla mitä vain sanallisista hyökkäyksistä ja halventamisesta jopa kansanmurhaan. Ekstremistiselle toiminnalle edellytyksenä on, että vahingollinen toiminta on ehdotonta, tarkoittaen esimerkiksi, että valkoihoiset eivät voi menestyä ellei, ja ennen kuin, ei-valkoihoiset poistetaan sisäryhmän yhteiskunnasta lopullisesti. Väkivaltainen ekstremismi vaatii, että ulkoryhmään kohdistettu väkivalta on ehdotonta ja tilanteesta riippumatonta, eli pelkkä ulkoryhmän erottelu sisäryhmästä ei riitä, vaan hävittäminen tai tuhoaminen on ainoa ratkaisu. Sota ei kuitenkaan automaattisesti ole ekstremististä, mutta kansanmurha on. (Berger 2018.) Suomessa ekstremistisiksi rikoksiksi tuomitaan sellaiset väkivaltarikokset, jotka liittyvät väkivaltaisiin ääriliikkeisiin. Näitä ovat teot, joiden motiivina on selkeästi ollut aatemaailma (ei kuitenkaan yksityiselämään liittyvät riidat, kuten esimerkiksi perhe- ja lähisuhdeväkivalta). (Sisäministeriö 2018, 13.)

2.2.2 Ideologia

Ideologia sanana herättää usein voimakkaita tunnereaktioita, mikä voi johtaa termin määrittelyn ongelmallisuuteen. Sanaa käytetään usein epämääräisesti siten, että se saa Bergerin (2018, 148) mukaan jopa ”mystisiä piirteitä pahojen ajatusten ja pahan käyttäytymisen enteenä ja välittömänä syynä”. Ideologia yhdistetään usein ”ismeihin”, kuten kommunismiin, fasismiin tai anarkismiin. Vaikka edellä luetellut ovat

ideologioita, on oleellista muistaa, ettei jokainen "ismi" ole ideologia, eikä jokaisen "ismin" perimmäinen tarkoitus ole kaataa yhteiskuntaa ja sen rakenteita. Freedenin (2019) mukaan eri ideologiat tarjoavat kilpailevia tulkintoja siitä, mitä tosiseikat mahdollisesti tarkoittavat sekä ne kartoittavat poliittista ja sosiaalista maailmaa. Ideologiat pyrkivät tulkitsemaan sitä, miten rakenteet ja organisaatiot tuotetaan ja kuinka ihmiset tulkitsevat (ja väärintulkitsevat) poliittisia tosiseikkoja, tapahtumia, sattumia ja toimia. Ideologiat siis auttavat ihmisiä ymmärtämään yhteiskunnassa olevia irrallisia ja "mielivaltaisia" informaation palasia ja pyrkivät tarjoamaan johdonmukaisia vastauksia vaikeisiin kysymyksiin.

Väkivaltaisille ekstremistisille ideologioille ominaista ja muusta ideologisesta toiminnasta erottavaa, on niiden tavoite rohkaista teksteillään ja toimillaan kohdistamaan väkivaltaa ulkoryhmää kohtaan. Väkivaltainen toiminta ja siihen kannustaminen on tällöin olennainen osa ideologiaa (Cassam 2021.) Bergerin (2018) mukaan ekstremististen ideologioiden väitteet saattavat olla hyvinkin monimutkaisia ja kannattajat usein valikoivat niistä heille itselleen merkityksellisiä osia. Joillekin ideologia tarjoaa mahdollisuuden ja tarpeen toimia väkivaltaisesti ulkoryhmää vastaan, kun taas toiset kannattajat syventyvät itse ideologiaan. Toisille taas riittää tieto siitä, että on olemassa jokin ideologia, joka tarjoaa johdonmukaisia selityksiä ja tämä auttaa muovaamaan ja selittämään maailmaa. Monille ekstremisteille olemassa olevien väkivaltainen tekojen ja sanojen oikeuttaminen saattaa olla jopa tärkeämpää kuin itse ideologia. Ekstremistiset ideologiat rakentuvat siten, että niiden narratiivinen sisältö herättää vahvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta. Mitä enemmän sisältöä tuotetaan, sitä enemmän yhteenkuuluvuuden tunnetta liikkeen jäsenille ja itse liikkeelle karttuu.

2.2.3 Terrorismi

Terrorismiin usein liittyy erilaisia ideologisia tavoitteita, joihin pyritään väkivallan avulla ja terroristien toiminnassa väkivalta voidaan selkeästi nähdä oikeutettuna keinona. Väkivalta ei kuitenkaan aina ole ainut keino tuoda ideologiaa esille, vaan väkivaltainen tekojen taustalla voi olla esimerkiksi väkivaltaisen uhkakuvan ylläpitäminen (Tammikko 2019.) Väkivaltaa voidaan myös käyttää keinona, jolla ylitetään uutiskynnys. Terroristit ovat aina pyrkineet ohjaamaan osallistuvan yleisön keskustelua itselleen mielekkääseen suuntaan (Kullberg 2011, 297). Bergerin (2018) mukaan terrorismi on julkista väkivaltaa, joka kohdistuu siviileihin ja jota hallintoon kuulumattomat yksilöt tai ryhmät toteuttavat saavuttaakseen poliittisen tai ideologisen tavoitteen tai vahvistaakseen poliittista tai ideologista viestiä. Ensisijaisena tarkoituksena on levittää ideologista sanomaa, eikä uhrien identiteetillä aina ole välttämätöntä merkitystä teon tekijöille.

”Terrorismi on taktiikka, mutta ekstremismi on uskomusjärjestelmä” (Berger 2018, 35). Ekstremistiset ryhmittymät voivat hyödyntää terrorismia luodakseen kitkaa sisäryhmän ja jonkun ulkoryhmän välille. Terroristiset hyökkäykset voivat auttaa ekstremistisiä ryhmittymiä saamaan ulkoryhmän ihmiset liittymään sisäryhmään. Toisaalta ekstremistinen terrorismi voi myös kohdistua sisäryhmän jäseniin, jos se hyödyttää ideologian levittämistä ja lopullista tavoitetta (Berger 2018.)

2.2.4 Ääriajattelu ja radikalismi

Suomessa sananvapaus on lailla turvattu oikeus, joka kattaa mahdollisuuden ilmaista, julkaista ja vastaanottaa tietoa ja mielipiteitä (Suomen perustuslaki, 12 §). Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että jokaisella on oikeus omiin ajatuksiinsa ja mielipiteidensä ilmaisuun, vaikka ne poikkeaisivat yleisestä ajattelutavasta. Vaikka henkilön ajatukset tai näkemykset tähtäisivät yhteiskunnalliseen muutokseen, ovat ne laillisia, kunhan muutospyrkimyksiä ei edistetä äärimmäisillä ja lainvastaisilla käytännön toimilla. (Keinänen 2020.) Hänninen ja Hänninen kirjoittavat (2010) että ääriajattelulla viitataan usein ajatuksiin, jotka ovat äärimmäisiä suhteessa vallitsevaan mielipiteeseen tai yhteiskunnan arvoihin sidottuihin normeihin. Ääriajattelua voi määritellä eri tavoin – esimerkiksi ajatus sukupuolten välisestä tasa-arvosta tai seksuaalivähemmistöjen oikeuksista on joskus katsottu ääriajatteluksi.

Henkilö voi olla jo valmiiksi väkivaltainen, mutta väkivaltainen organisaatio voi tarjota henkilölle väylän päästä käyttämään väkivaltaa ”oikeutetusti” (Tammikko 2019, 55). Koivulaakso, Brunila ja Andersson (2012) huomauttavat, että ääriajattelusta puhuminen johtaa usein erilaisten ilmiöiden yhteen niputtamiseen, mikä hämärtää ymmärrystä ääri-ilmiöistä. Ääriyhmät tarjoavat yksilöille mustavalkoisen ajatusmaailman, joka ei kestä kyseenalaistamista tai kriittisyyttä. Ryhmittymien tavoitteena on luoda tunne yhteisöllisyydestä, jonka myötä tapahtuu jako hyvään ja pahaan, meihin ja heihin (Yli-Karjanmaa 2008).

Radikalismi tarkoittaa oppia tai doktriinia, jonka keskeisenä sisältönä on luoda perusteellisiin muutoksiin yhteiskunnassa tähtääviä toimia, käytäntöjä ja politiikkaa. Radikalisaatio on prosessi, jossa yksilö tai ryhmä on radikalisoitunut ja mahdollisesti muuttunut radikaaliksi toimijaksi. (Laitinen ja Lumio 2009, 21.) Väkivaltainen radikalisoituminen on prosessi, jonka myötä yksilö päätyy käyttämään väkivaltaa, uhkaamaan sillä, kannustaa siihen tai oikeuttaa sen aatemaailmalla perustellen (Sisäministeriö 2020). Eli on siis huomioitava, että yksilön radikalisoituminen ei aina johda ekstremismiin, terrorismiin tai edes väkivallan käyttöön. Tammikon (2019, 267) mukaan radikalismilla viitataan usein poliittisen väkivallan oikeuttavaan ideologiaan, useimmiten terrorismiin, mutta sillä voidaan tarkoittaa myös muuta valtavirrasta merkittävästi poikkeavaa ajatusmaailmaa riippumatta sen suhteesta väkivaltaan.

Radikalismiin liittyy usein ideologisten tai poliittisten käsitysten muutokseen, joka saattaa johtaa vallitsevan (poliittisen) järjestelmän haastamiseen ja jonka pyrki- myksenä on muuttaa yhteiskunnallisia rakenteita voimakkaammilla tavoilla kuin on yleisesti hyväksyttyä. Ekstremismille taas on ominaista toiminnan äärimmäisyys, joka liittyy radikaaleihin ideologioihin ja joka toteutuu väkivallan kautta. Väkivaltaisessa radikalismissa korostuu radikaalien ideologioiden väkivaltainen ilmeneminen, jonka kautta pyritään muuttamaan yhteiskuntaa, kun taas väkivaltainen ekstremismi ylittää kaikki ”normaalit” rajat ja on uhka yhteiskunnan turvallisuudelle.

2.2.5 Vihapuhe ja verkkoviha

Vihapuheella on monia ilmenemismuotoja, jotka ovat riippuvaisia ilmauksen viiteke- hyksestä. Tietyissä olosuhteissa vihapuheeksi tulkitun ilmauksen voisi toisenlaisissa olosuhteissa käsittää hyväksyttäväksi (Neuvonen 2015). Knuutila ym. (2019) mainit- sevat että vihapuheelle ei ole olemassa yhtä laissa annettua määritelmää. Vihapu- heella voidaan tarkoittaa halventavia, uhkaavia tai leimaavia ilmaisuja, jotka liittyvät puheen kohteena olevan henkilön henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, kuten esimer- kiksi ikään, kieleen, sukupuoleen, vakaumukseen. Puheiden taustalla voi olla myös suvaitsemattomuutta. Termi vihapuhe on ilmestynyt suomalaiseen julkiseen keskus- teluun 2000-luvulla (Saarinen 2022, 131). Vihapuheen kohteena voi olla yksilön lisäksi ryhmä, jolloin puhe leimaa ihmisryhmää tai kohdistuu yksittäiseen henkilöön sen pe- rusteella, että hänen oletetaan kuuluvan johonkin ryhmään. (Knuutila 2019.) Viha- puhe on verbaalista väkivaltaa, joka on yhtä haitallista kuin mikä tahansa muukin vä- kivalta (Kosonen 2022). Sosiaalisessa mediassa tapahtuu paljon systemaattista maailitusta ja vihapuhetta esimerkiksi yhteiskunnallisesti ja poliittisesti merkittäviä henkilöitä kohtaan (Tammikko 2019). Henkisen väkivallan lisäksi vihapuhe voi johtaa fyysisiin väkivallantekoihin.

Saarisen (2022) mukaan verkkoalustat mahdollistavat vihapuheen tuottamista aiempaa voimakkaammin ja vihapuheen yleistyessä se on jopa normalisoitunut yh- teiskunnassa. Verkkovihalla on tutkittu olevan vahingollisia vaikutuksia ihmisten hy- vinvointiin ja yhteiskunnalliseen ilmapiiriin (Knuutila 2019). Saarinen (2022) kirjoittaa, että vihapuhe voi olla merkittävä yhteiskunnallinen ongelma, sillä se kohdistuu usein ihmisiin, jotka ovat valmiiksi haavoittuvassa asemassa ja joilla on heikot mahdollisuu- det suojautua siltä. Vihapuheen ympärille muodostuvat verkostot saavat käyttövoi- mansa ihmisten peloista ja ahdistuksista. Vihapuheen avulla pyritään tarjoamaan rat- kaisuja ihmisten pelkoihin syyttämällä ja leimaamalla joitain väestöryhmiä. Vihapuhe voidaan nähdä myös vallankäytön keinoksi, joka uhkaa sananvapautta, sillä vihapu- heen yleistyessä ihmiset eivät välttämättä uskalla osallistua julkiseen keskusteluun. Vihapuhe näin ollen Saarisen mukaan uhkaa puheen kohteena olevien ihmisryhmien

asemaa ja samalla myös heikentää kansalaisten osallistumisintoa. Ääriliikkeille ja erityisesti äärioikeistolle on ominaista käyttää vihapuhetta vaikuttamiskeinonaan, mutta vihapuhetta tuottavat myös parlamentaariset politiikan toimijat.

Vihapuheen ja verkkovihan yhteydessä käytetään usein myös termiä maalittaminen, joka tarkoittaa toimintaa, jossa yksittäiset henkilöt yllyttävät suurta joukkoa hyökkäämään yhden kohteen kimppuun. Maalittamisen tapoja voiva olla esimerkiksi vihaviestien ja sähköpostien lähettäminen suoraan kohteelle, tai perättömien juorujen levittäminen henkilöstä. Tavoitteena on saattaa henkilö huonoon valoon. Sosiaalista mediaa hyödynnetään usein tavoitteiden saavuttamiseksi. Maalittamisen ja erilaisten vihakampanjoiden tavoitteena voi myös olla kansalaisten luottamuksen heikentäminen viranomaisia kohtaan. Vaikka tällainen toiminta usein kohdistuu yksittäisiin yhteiskunnallisesti merkittävässä tehtävissä toimiviin henkilöihin, voidaan katsoa, että toiminnan tavoitteena on häiritä yhteiskunnan toimintakykyä ja päätöksentekoa. (Sisäministeriö 2020.)

Vihapuheen lisääntyminen luo kasvualustaa väkivaltaiselle ekstremismille ja radikalisoitumiselle. Väkivaltaiset ekstremistiset toimijat voivat hyödyntää vihapuhetta sulkeakseen tiettyjä ryhmiä tai ihmisiä ulkopuolelle, jolloin vihapuheella voi olla hyvinkin laajoja ja haitallisia vaikutuksia, etenkin toiminnan kohdistuessa haavoittuvammassa asemassa oleviin henkilöihin ja ryhmiin. (Sisäministeriö 2020.)

2.3 Internetin ja median rooli

2.3.1 Sananvapaus ja vapauden moderointi

Sosiaalisen median rooli yhtenä yhteiskunnallisena foorumina on saanut merkittävän tilan myös suomalaisessa yhteiskunnassa. Oman mielipiteen julkaiseminen tai keskusteluihin osallistuminen ei ole laitonta, ja vaikka sananvapaus yltyy myös verkkoon asti, on kuitenkin huomioitava että sosiaalinen media on myös julkinen alusta. Suomessa on laissa säädetty sananvapaus, ajatuksenvapaus, vapaus harjoittaa uskontoa tai olla harjoittamatta mitään, oikeus kokoontua ja osallistua, oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, sekä liikkumiseen (Finlex 2023). Sananvapaus käsitetään länsimaissa jopa perusarvoksi. Suomessa vallitsee demokratia, jonka avulla pyritään ylläpitämään lakia ja sen noudattamista. Demokratia, kuten vapauskin, voidaan kuitenkin menettää, ellei niiden olemusta ymmärretä, eikä niitä aktiivisesti ylläpidetä ja kehitetä. Sanan- ja ajatuksenvapaus ovat yksiä tärkeimmistä vapauksista muuttuvassa maailmassa. Kuitenkin nämä voivat aiheuttaa myös paljon haittaa sekä yksilöille että demokratialle. Maailmassa, jossa käydään jatkuvaa keskustelua verkossa sekä suljetuilla että julkisilla alustoilla, on väistämätöntä, että

sananvapautta käytetään väärin. Väkivaltainen ääriajattelu ja ajattelun julkittuominen kirjallisesti, tai kuvien avulla, voi johtaa niin vapautta uhkaavaan, kuin henkiä ja instituutioita uhkaavaan konkreettiseen väkivaltaan. Neuvonen ym. (2015) muistuttavatkin, että sananvapaus ihmis- ja perusoikeutena ei salli väkivaltaan yllyttämistä. Poliittisen tarkoitusperän edistäminen väkivaltaa tai sen uhkaa käyttämällä ei ole yhteensopiva demokratian perusperiaatteiden kanssa.

Internet on olennainen osa väkivaltaisen ekstremismin toimintaa. Internetin erilaiset alustat tarjoavat erilaisille radikaaleille ryhmille ja verkostoille käyttökelpoisen työkalun toiminnan harjoittamiselle. Yhteydenpito samanmielisten kanssa ei edellytä fyysistä osallistumista, ja liikkeiden tavoittelema julkisuus on yhä helpompaa. Julkisuuskuvan muotoutuminen ei ole pelkästään tiedostusvälineiden varassa, vaan toimijat voivat itse vaikuttaa heistä käytyyn keskusteluun. (Jokinen 2011.) Vaikka julkisia keskustelualustoja moderoidaan, se ei estä eri ideologioiden levittämistä myös näillä alustoilla. Erilaisilla sosiaalisen median palveluntarjoajilla on kovat paineet estää vihapuheen levittämistä heidän alustoillaan. Esimerkiksi Saksassa palveluntarjoajat ovat vastuussa heidän tarjoamillaan foorumeilla käydyistä vihapuheista ja he voivat saada jopa sakkoja epäonnistuessaan moderoinnissa (Tammikko 2019). Suomessa keskustelualustojen ja sosiaalisen median maltillisempaa moderointia perustellaan muun muassa sananvapaudella (Kuusela 2022). Wheeler (2022) kuitenkin huomauttaa, että verkkoalustojen moderointi ja ääriryhmien keskustelun tyrehdyttäminen voi johtaa siihen, että ryhmät siirtyvät käymään keskustelua pimeään verkkoon ja salattuihin sovelluksiin, jolloin toiminnasta tulee vähemmän näkyvää ja sitä on entisistä vaikeampaa seurata viranomaisten toimesta.

Tekoälyä hyödynnetään sivustojen moderoinnissa ja väkivaltaisen sisällön poistamisessa, mutta tutkimukset ovat osoittaneet, ettei tekoäly osaa erottaa kovin hyvin videopelissä tapahtuvaa, livestriimattua, simuloitua ja väkivaltaista sisältöä oikean elämän tapahtumasta (Leitch 2022). Väkivaltaisia tai leimaamiseen käytettyjä kuvia ja videomateriaalia saattaakin löytyä sosiaalisen median alustoilta tekstejä useammin. Sen lisäksi, että niihin saadaan tiivistettyä enemmän informaatiota, on visuaalisia sisältöjä vaikeampi lukea automatisoidusti, ja niiden monitulkintaisuus jättää usein liian tulkinnanvaraa siitä, rikkovatko ne alustojen sääntöjä. (Kosonen 2022.) Sisäministeriö (2020) nostaa esille huomion siitä, että viranomaisten tulisi voida puuttua internetissä tapahtuvaan väkivaltaiseen ekstremismiin mahdollisimman tehokkaasti. Väkivaltaiseen ekstremismiin puuttuminen edellyttää teknologian lisäksi tutkittuun tietoon perustuvaa ymmärrystä ilmiöstä, sen vaikutuksista, muutoksista ja erilaisten väkivaltaisten ekstremististen verkostojen keskinäisestä vuorovaikutuksesta.

2.3.2 Internet radikalisoitumisen ja väkivaltaisen ekstremismin mahdollistajana

Stevens ja Neumann (2009) määrittelevät kolme internetin ominaisuutta, jotka luovat haasteita ääritoiminnan tunnistamiselle ja rajoittamiselle sekä radikalisoitumisen, äärijärjestöjen ja ekstremististen verkkoyhteisöjen rekrytoinnin ennaltaehkäisylle. Ensimmäinen näistä ominaisuuksista on se, että ryhmittymät voivat käyttää verkkoa havainnollistaakseen ja vahvistaakseen ideologista sanomaansa ja kertomuksiaan erilaisten tekstien, musiikin, valokuvien ja videoiden avulla. Toinen ominaisuus on, että verkon välityksellä on aiempaa helpompaa liittyä järjestön jäseneksi tai saada yhteys järjestöihin tai verkkoyhteisöihin ilman merkittäviä riskejä kiinnijäämisestä, joihin esimerkiksi kasvokkain tapaaminen voisi johtaa. Kolmanneksi ominaisuudeksi nostetaan verkon luomat yhteisöt, joissa pidetään normaaleina näkökulmia tai käytöstapoja, joita muualla yhteiskunnassa ei hyväksyisi. Sosiaalinen media helpottaa yksilöitä etsimään samanhenkisiä ihmisiä ja valitsemaan yhteisöjä jotka sopivat heidän omiin asenteisiinsa (Kaakinen, ym. 2020). Yksilö voi saada yhteisöiltä tukea ja jopa rohkaisua äärimmäisiinkin ajatuksiin ja ideoihin. Tällainen vuorovaikutus muiden saman ideologian tai arvomaailman jakavien henkilöiden kanssa voi kehittää yhteisöllistä identiteettiä sekä auttaa yksilöä paikantamaan itsensä luokittelujen maailmassa sekä vahvistaa yksilön omaa identiteettiä, kuten sosiaalisen identiteetin teoriassa esitellään (Tajfel ja Turner 2004). Yhteisöllisen ja yksilöllisen identiteetin rakentuminen verkkoyhteisöissä on yhteiskunnan kannalta ongelmallista vasta siinä tapauksessa, mikäli yhteisöissä määritellään yhteinen ulkoryhmä, jota kohtaan väkivallan käyttöä oikeutetaan tai siihen kannustetaan.

Kun yksilö tulee kuulluksi yhteisössä, hän kokee olevansa arvokas. Ryhmään kuulumattoman voi olla hankala ymmärtää, miksi joku käyttäytyy tai toimii tietyllä tavalla, tai miksi ihmiset levittävät sosiaalisessa mediassa salaliittoteorioita. Näin toimiva yksilö voi toiminnallaan hakea tunnustusta omalta sisäryhmältään ja noudattaa siksi "normaalista" poikkeavia käyttäytymistapoja. Sosiaalinen media on Saarisen (2022) mukaan mahdollistanut uudella tavalla ryhmäytymisen. Sosiaalisen median käyttäjä joutuu väistämättä tekemisiin sellaisten ihmisten ja ryhmien kanssa, joihin hän ei muuten törmäisi. Toisaalta sosiaalinen media ja algoritmit mahdollistavat kuplautumisen, eli tilanteen, jossa ihminen on yhä enemmän tekemisessä kaltaistensa kanssa ja päätyy täten tiiviiseen, poliittisilta näkemyksiltä yhdenmukaiseen verkostoon. Pariser (2012) kirjoittaa miten "filter bubble", eli informaatio- tai suodatinkuplat, aiheuttavat tilanteita, joissa aiemmat kiinnostuksen kohteet määräävät sitä minkälaisia uutisia ja hakukoneiden vastauksia ihmiset saavat. Internetin suodattimet ovat yksilöille näkymättömiä, joten on hankala tietää mitä jää internetin hakutulosten ulkopuolelle. Algoritmien suodatustekniikan on tutkittu vähentävän sosiaalista monimuotoisuutta, joka osaltaan voi lisätä polarisaatiota ja konflikteja erilaisten

sosiaalisten ja ideologisten yhteisöjen välillä (Kaakinen, ym. 2020). Tutkimukset ovat osoittaneet, että verkkokeskustelut ovat lähtökohtaisesti vuorovaikutteisia ja yhteisöllisiä ja niissä tunteet, yhteisöllisyys sekä rituaalit näyttävät olevan keskeisessä asemassa (Hakala & Vesa, 2013). Verkkoyhteisöissä rakennetaan yhteistä sosiaalista identiteettiä samanmielisten kesken, ja keskustelujen kautta voidaan myös pyrkiä normalisoimaan väkivalta- ja vihapuhetta (Haavisto 2020).

Useilla ideologisilla, terroritoimintaa harjoittavilla liikkeillä ja vaihtoehtoisia ajatuksia tarjoavilla järjestöillä on nykyään omat internet-sivustonsa, joilla tietoa voi jakaa laajallekin yleisölle. Erilaisia julkisia alustoja voidaan käyttää esimerkiksi oman sivuston mainostamiseen, eikä tämä riko monenkaan alustan sääntöjä. Liikkeiden sivustot voivat olla hyvinkin neutraaleja ja muistuttaa minkä tahansa kansalaisjärjestöjen sivuja. Sivustoilla esitellään esimerkiksi liikkeen historiaa ja ideologisia tavoitteita. Useimmiten kotisivut ovat sisällöltään melko neutraaleja, eikä niissä ole mainintoja väkivallasta tai muusta laittomasta toiminnasta. Monilla liikkeillä on esimerkiksi Telegramissa omat julkiset sekä yksityiset keskusteluryhmät, joilla liikkeeseen liittyviä tapahtumia mainostetaan, tai niissä käydään keskustelua ajankohtaisista asioista. Keskustelualustoilla radikaali sisältö voi sekoittua maltillisempaan, arkiseen keskusteluun, mistä syystä sivustojen käyttäjän ajatusmaailma voi olla vaarassa kärjistyä (Kuusela 2022).

Suurin osa yksin toimivista aktivisteista ovat yhteydessä muihin ihmisiin esimerkiksi kirjoittamalla samanmielisten henkilöiden keskustelupalstalle ennen kuin he suorittavat suunnitteleman iskun. Nämä kirjoitukset voivat olla esimerkiksi väkivaltaa ihannoivia kommentteja tai niissä voidaan jopa kertoa suunnitelmista suorittaa väkivaltainen teko. Väkivaltainen verkkovaikuttaminen on lähinnä yksittäisten toimijoiden tekemää, mutta kyseessä on kuitenkin yhteiskunnallisesti merkittävä ongelma, sillä viime aikoina on havaittu myös järjestelmällistä ja tietoisista ideologista johtajuutta, jonka tavoitteena on ollut luoda eripuraa ja heikentää poliittisen järjestelmän toimivuutta. (Tammikko 2019.)

Sosiaalinen media on edullinen alusta valtavan yleisön saavuttamiseen. Sosiaalinen media tarjoaa myös ”näennäisen” nimettömyyden, jolloin näkemyksiään levittäväillä henkilöillä on vain pieni riski että heidän todellinen identiteettinsä paljastuisi (Berger 2018). Toisaalta sosiaalinen media tarjoaa oivallisen alustan ekstremistisille toimijoille, mikäli heidän tavoitteena on toteuttaa jokin väkivaltainen ideologinen teko ja esimerkiksi kuvata se ja jakaa laajemmalle yleisölle. Tällaisesta toiminnasta esimerkiksi voisi nostaa 15.3.2019 tapahtuneet Christchurchin moskeijaiskut, joissa valkoinen nationalistinen henkilö iski kahteen eri moskeijaan ja tappoi yhteensä 50 henkilöä ja haavoitti 50 henkilöä. Moskeijaiskut on määritelty terroriteoksi, mutta iskut täyttävät myös väkivaltaisen ekstremismin määritelmän. Iskut tehnyt henkilö oli etukäteen kertonut verkossa aikeistaan sekä julkaissut

Facebook-linkin, jonka kautta pystyi seuraamaan livekuvaa iskuista. Tämän lisäksi tekijä julkaisi verkkossa kirjoittamansa manifestin, jossa hän kertoi omista ideologisista motivaatioistaan teoille. Itse teon lisäksi teon kuvaaminen ja jakaminen reaaliajassa aiheutti valtavasti huomiota, sillä tekoäly virheellisesti tulkitsi kuvatus videon olevan videopeli, joten sitä ei ehditty automaattisesti poistamaan ennen kuin se oli jo tavoittanut laajan yleisön. Kun video lopulta saatiin poistettua Facebookista, oli sitä ehditty jo jakaa muilla verkkoalustoilla. (Leitch 2022.)

Internet tarjoaa liikkeille myös mahdollisuuden rekrytoida uusia jäseniä sekä kouluttaa heitä. Erilaisia rekrytointivideoita ja kouluttamismateriaalia on mahdollista luoda ja jakaa uudella teknologialla edullisesti ja laajasti. Bergerin (2018) mukaan ekstremistinen rekrytointi on kuitenkin melko pienissä prosenttiluvuissa. Useimmat liikkeet vetoavat ainoastaan pieniin populaatioihin ja väkivaltaisen ekstremismin tavoitteleva populaatio on vieläkin pienempää. Ekstremistiset käyttäjät kuitenkin hyödyntävät sosiaalisen median hakuja ja erilaisia verkostojen analyyseja ja algoritmein tuotettuja suosituksia löytääkseen nämä harvalukuiset ihmiset mahdollisimman tehokkaasti ja helpottaakseen mahdollisesti utelioiden yhteydenottoa ekstremismin kannattajiin ja rekrytoijiin. On kuitenkin muistettava, että radikalisoituminen verkossa etenee yleensä vähitellen (Øyvind 2011).

2.3.3 Informaation jatkuva saavutettavuus ja median vastuu

Informaatiota on saatavilla vuorokauden ympäri, internetin ja jatkuvasti päivittyvän uutismedian kautta. Bergerin (2018) mukaan loppumaton informaation virta voi johtaa epävarmuuteen ja ahdistukseen. Lisääntyvät informaation lähteet aiheuttavat luottamuspulaa, sillä tavallisten kansalaisten voi olla haastavaa arvioida saamansa informaation uskottavuutta. Uutisoidut terroriteot ja niistä ilmenevät erilaisiin ryhmiin kohdistuneet ekstremistisen ja terroristisen väkivallan uhat voivat synnyttää sekä pelkoa että koston halua. Erilaiset ekstremistiset ryhmät voivat lietsoa toinen toisiaan. Tällaista on havaittu esimerkiksi äärioikeiston ja radikaali-islamismien välillä. Esimerkiksi äärioikeistolaisiin motiivein tehty isku ja sen laaja uutisointi mediassa voi lietsoa iskun kohteena olevia ryhmiä vastaiskuun. Väkipalta lietsoo väkivaltaa, ja tapahtuneet teot voivat vahvistaa entisestään ryhmien mustavalkoista ja kahtiajakautunutta ajatusmaailmaa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2022.)

Erityiseksi huolenaiheeksi tutkimuksissa on noussut se, millaisia sanoja ja mitä termejä ja käsitteitä terrorismista ja radikalisoitumisesta, sekä ekstremismistä ja näitä harjoittavista henkilöistä ja ryhmistä, käytetään mediassa. Laitinen ja Lumio (2009) nostavat esimerkiksi mielikuvan lännen ja islamin (uskontojen ja kulttuurin) välisestä vastakkainasettelusta. Median välityksellä luodaan helposti mielikuvia, joissa kaikki

muslimit ovat terroristeja tai he ainakin sympatisoivat terrorismia. Suomalaisessa mediassa termejä radikaali, ekstremisti tai kapinallinen käytetään vaihtelevin tavoin ilman, että lukijalle muodostuu yhtenevää tai totuudenmukaista käsitystä termeistä.

Verkossa saatavilla oleva informaation määrä ruokkii paitsi yhteisöjen ekstremististä identiteetin rakentumista myös salaliittoteorioita, jotka pyrkivät keräämään "todisteita" ja oikeuttamaan ryhmittymien väkivaltaista ajatusmaailmaa ja toimintaa. Disinformaatio ja misinformaatio, valeuutiset ja salaliittoteoriat muovaavat ekstremistisiä narratiiveja ja lisäävät epävarmuutta siitä, kehen voi luottaa ja kuka kertoo ihmisille totuuden maailmasta. Salaliittoteoriat voivat toimia ekstremistien retorisenä apuvälineenä, jonka avulla toimijat edistävät ideologioitansa. Salaliittoteoriat voivat narratiiveillaan yhdistää samoin ajattelevia yksittäisiä toimijoita ja pitää ekstremistisiä ryhmiä yhdessä kannustaen niitä äärimmäisempiin ja väkivaltaisiin suuntiin. (Jääskeläinen 2023.) Sosiaalisen median ja teknologian muutokset mahdollistavat sen, että suhteellisen pienellä ihmisjoukolla voi olla suhteeton vaikutus globaaliin politiikkaan. Supervahvat supervähemmistöt voivat hyödyntää muun muassa terrorismia ekstremismin käyttövoimana. (Berger 2018.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kuvailen ensin tutkimusasetelman sekä tutkimusta ohjaavat tutkimuskysymykset. Seuraavaksi esittelen havainnoinnin ja teemahaastattelun asiantuntija-haastattelujen menetelmänä sekä käyn läpi virikkeiden käyttöä osana haastattelua. Menetelmäkuvailun jälkeen esittelen tutkimusta varten kerätyt aineistot. Sen jälkeen esittelen analyysimenetelmänä toimivaa teoriaohjaavaa sisällönanalyysia ja havainnollistan, miten analyysimenetelmää on käytetty tutkimuksessa. Lopuksi tarkastelen tutkimusta tutkimuseettisestä näkökulmasta.

3.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on tunnistaa verkossa näkyvää väkivaltaista ekstremististä puhetta. Tutkin sitä, miten väkivaltainen ekstremismi näyttäytyy erilaisilla suomenkielisillä julkisilla verkkokeskustelualustoilla. Kerään havainnointipäiväkirjaa radikalisoituneesta ja ekstremistisestä keskustelusta verkossa. Kerätyn havaintoaineiston perusteella tutkin tarkemmin sitä, minkälainen kommentointi täyttää väkivaltaisen ekstremismin määritelmän ja minkälaiset toimijat tuottavat tällaista tekstiä. Tämä muodostaa ensimmäisen tutkimuskysymyksen. Lisäksi haastattelen suomalaisia asiantuntijoita, jotka ovat työskennelleet väkivaltaisen ekstremismin parissa. Asiantuntijoiden kokemuksen ja näkemyksen avulla pyrin konkretisoimaan sitä, miten väkivaltaisävytteisiä ja äärimmäisiä kommentteja verkkokeskustelussa tulisi tunnistaa ja tulkita. Tämä muodostaa toisen tutkimuskysymyksen. Tutkimuskysymystä tarkentavat alakysymykset, minkälaisia työkaluja asiantuntijoilla on tunnistamisessa apunaan ja kuinka yhteistyö eri viranomaistoimijoiden ja järjestöjen välillä toimii.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten väkivaltainen ekstremismi näyttäytyy verkon julkisilla keskustelualustoilla?
2. Millä tavoin verkossa tapahtuvaa väkivaltaista ekstremismia pyritään tunnistamaan viranomaisten ja järjestöjen toimesta? a) Minkälaiseen keskusteluun asiantuntijat kiinnittävät verkossa huomiota ja b) Minkälaisia työkaluja heillä on käytössään ja miten yhteistyö eri viranomaistoimijoiden ja järjestöjen välillä toimii.

3.2 Havainnointi

Havainnointi on haastattelun lisäksi yleisin tiedonkeruumenetelmä laadullisessa tutkielmassa. Havainnointi ainoana aineistonkeruumenetelmänä voi analyysin kannalta olla haasteellinen, mutta esimerkiksi havainnoinnin ja haastattelun yhdistäminen on monesti hedelmällistä. (Grönfors 2007.) Päädyinkin omassa tutkimuksessani yhdistämään havainnoinnin avulla keräämääni aineistoa, eli havainnointipäiväkirjaan nostettuja kommentteja osaksi asiantuntijahaastatteluja. Kun aineistoa kerätään havainnoinnin keinoin, on Grönforsin (2007) mukaan pohdittava miksi tämä valitaan tiedonhankintamenetelmäksi. Havainnoinnin avulla voidaan saada monipuolista tietoa ilmiöstä, josta tiedetään entuudestaan hyvin vähän. Havainnointi sopii myös tilanteeseen, jossa tutkittavasta ilmiöstä on muuten vaikea saada tietoa. Kerätyn havainnointiaineiston avulla voidaan saada selville paremmin asioita niiden luontaisessa ympäristössä.

Havainnointiin liittyy lähes aina osallistuminen, kun tutkija tekee havainnointeja oman roolinsa kautta. Havainnoinnin eri muotoja aineistonkeruumenetelmänä ovat piilohavainnointi, havainnointi ilman osallistumista, osallistuva havainnointi, sekä osallistava havainnointi. (Tuomi ja Sarajärvi 2018.) Tässä tutkielmassa havainnointipäiväkirja koostuu julkisilla, suomenkielisillä verkkokeskustelualustoilla tehdyistä havainnoista, kirjoitetuista kommentteista tai jaetuista kuvista. Vaikka havainnot on kerätty tietyntyyppisellä ajankohtana ja ne on tallennettu sellaisinaan, digitaaliselle ympäristölle on ominaista, ettei siellä tapahtunut havainnointi ole sidoksissa aikaan tai paikkaan. Havaintojen tallentaminen havainnointipäiväkirjaan olikin tästä syystä tärkeää, sillä verkko havainnoinnin ympäristönä vaikuttaa aineiston pysyvyyteen.

Kommentit tai kokonaiset keskustelut saattavat tulla poistetuksi sivustojen ylläpitäjien tai kommentoijien itsensä toimesta.

Verkkosisällön irrottaminen sen alkuperäisestä kontekstista ja sisällön tallentaminen voi olla tutkimuseettisessä mielessä ongelmallista (Hänninen ja Turtiainen 2022). Pyrin häivyttämään kommentin kirjoittajan yhteyden jo siinä vaiheessa kun tallensin kommentin havainnointipäiväkirjaan. Mikäli näkyvissä oli kommentin kirjoittajan nimimerkki, en liittänyt sitä mukaan. Koska kyseessä olivat julkiset verkkokeskustelualustat, eikä aineiston kerääminen vaatinut keskusteluun osallistumista, havainnointi tapahtui ilman, että tutkijana olisin vaikuttanut tutkimaani kenttään (Standlee 2017). Verkkokeskusteluita tutkittaessa on lisäksi otettava huomioon, että osallistujista ei useinkaan ole saatavilla tarkempia tietoja, kuten ikää, sukupuolta tai koulutustaustaa. Lisäksi voi olla vaikeaa arvioida, puuttuuko keskustelusta tietty näkökulma johtuen keskustelun vapaasta luonteesta vai siitä, ettei yhdelläkään keskustelijalla omaa kyseistä näkökulmaa. (Hakala ja Vesa 2013.)

3.3 Teemahaastattelu asiantuntijahaastattelujen menetelmänä ja virikkeiden hyödyntäminen

Haastattelu tutkimuksen aineistokeruumenetelmänä on joustava, ja sopii moniin lähtökohtiin ja tarkoitukseen hyvin (Hirsjärvi 2017). Ennen haastattelukutsujen lähettämistä on hyvä miettiä ja ymmärtää, kuka on asiantuntija ja mitä on asiantuntijuus. Nämä kysymykset auttavat tutkijaa tulkitsemaan asiantuntijatietoa ja asettamaan sen kontekstiinsa. Asiantuntijuus määrittyy toiminnassa ja vuorovaikutuksessa, kuten työtehtävien kautta, eikä näin ollen ole yksilön pysyvä kyky tai ominaisuus. Yhteiskunnallisten ilmiöiden ja ongelmien monimuotoisuuksien vuoksi myös asiantuntijuus hajaantuu ja se voidaanakin määritellä jopa tapauskohtaisesti. Asiantuntija voi löytyä virallisten asiantuntijaorganisaatioiden lisäksi kokemusperäisistä toimijaryhmistä. Tämä johtaa asiantuntijuuden moninaistumiseen, eli perinteisten asiantuntijoiden rinnalle saadaan muun muassa kokemusasiantuntijoita. Tästä syystä ennen haastattelukutsujen lähettämistä tutkijan tuleekin pohtia miten määritellä oman tutkimusaiheen kannalta olennainen asiantuntijuus ja asiantuntijatahot. (Alastalo ym. 2017.) Ennen haastattelukutsujen lähettämistä tutustuin ilmiöön liittyvään kirjallisuuteen mahdollisimman kattavasti. Ilmiöön perehtymisen myötä tutustuin myös potentiaalisten haastateltavien tuottamaan aineistoon. Pyysin lisäksi haastattelukutsussa (liite 1) ehdottamaan sopivaa henkilöä haastateltavaksi, mikäli kutsun vastaanottaja oli esitynyt osallistumaan haastatteluun.

Asiantuntijahaastattelu ei ole itsenäinen haastattelumenetelmä (Alastalo ym. 2017), joten valitsin asiantuntijahaastattelujen toteuttamistavaksi teemahaastattelun. Teemahaastattelulla tarkoitetaan haastattelua, jossa haastattelijalla on mietittynä valmiiksi joukko haastatteluteemoja, eräänlaisia keskustelun otsikoita. Tavoitteena on käydä melko vapaamuotoista keskustelua, mutta siten, että haastattelijalla ohjaa keskustelua. Haastattelijalla huolehtii siitä, että etukäteen mietityt teemat tulee käytyä läpi haastateltavan kanssa. (Viinamäki ja Saari 2007.) Yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa, mikä vapauttaa haastattelun tutkijan näkökulmasta ja tuo tutkittavien äänen kuuluviin (Hirsjärvi 2017). Puolistrukturoidulle teemahaastattelulle ominaista on, että jokin haastattelun näkökulma on lyöty lukkoon, mutta ei kaikkia. Teemahaastattelusta puuttuu strukturoidulle lomakehaastattelulle luonteenomainen kysymysten tarkka muoto ja järjestys, mutta se ei ole täysin vapaa, kuten esimerkiksi syvähaastattelu. (Alastalo ym. 2017.)

Toteutin haastattelut etukäteen laaditun rungon mukaan, mutta annoin haastateltaville vapauden tuoda esiin heidän mielestään ilmiön kannalta oleellisia seikkoja, mikä mahdollisti todellisen asiantuntijuuden näkymisen haastattelutilanteessa. Teemahaastattelulle ominaisesti pidin huolen siitä, että etukäteen mietityt teemat tulivat tavalla tai toisella jossain vaiheessa haastattelua keskustelluiksi joko asiantuntijan omasta toimesta tai lisäkysymyksen kautta. Puolistrukturoidulle teemahaastattelulle ominainen vuorovaikutteisuus mahdollisti lisäkysymysten kysymisen, mutta pyrin antamaan mahdollisimman paljon tilaa asiantuntijoiden näkemyksille tutkittavasta aiheesta.

Osana asiantuntijahaastatteluja hyödynsin elisitaatiota. Elisitaatiolle on ominaista sen osallistava elementti. Haastateltava luo haastattelutilanteessa tutkimusaineistoa, tai tutkimusaineistona käytettävää materiaalia ja työskentelee yhdessä tutkijan kanssa. Pyysin haastateltavia kommentoimaan havainnointipäiväkirjasta nostettuja kommentteja, jotka toimivat virikkeinä. Elisitaation tarkoituksena on täydentää haastattelua laajentamalla ja syventämällä aiheesta käytävää keskustelua. (Hänninen 2022.) Virikkeiden avulla on mahdollista tuottaa tietoa muun muassa faktoista, motiiveista, arvoista, normeista ja tunteista. Virikkeet auttoivat haastattelussa hyödyntämään asiantuntijoiden erityistietämystä, jolloin tutkimuksen kohteena ei ole haastateltava henkilö, vaan hänen tietämyksensä tutkittavasta aiheesta ja siitä kumpuavat tulkintansa. (Alastalo ym. 2017.) Virikkeitä voidaan käyttää haastatteluissa joko yhtenä osiona, tai perustaa koko haastattelu virikkeiden käyttöön. Virikkeiden käytöstä haastatteluissa, tai siitä mitä virikkeet voivat olla, ei ole yhtenäistä analyttistä näkökulmaa. Virikkeitä voivat olla esimerkiksi erilaiset kuvat ja hahmot. Virike, myös tässä tutkimuksessa, voidaan ymmärtää merkeistä rakentuvaksi kulttuurituotteeksi, joka valitaan haastatteluun viittaamaan tutkimuskohteeseen tai esittämään sitä. Näin ollen

virikkeen ja haastateltavan kanssakäyminen on tulkittavissa dialogiseksi vuorovaikutustilanteeksi, jossa virike osallistuu merkityksen rakentamiseen. (Törrönen 2017.)

Kieli ja diskurssi ovat vuorovaikutuksen välttämättömiä aineksia, sillä kielelliset merkitykset rakentuvat tilannesidonnaisesti vuorovaikutuksessa, ja niihin vaikuttavat historialliset, sosiaaliset ja kulttuuriset ulottuvuudet (Taylor 1995). Virikkeet tarjoavat haastateltaville mahdollisia vertailukohtia ja auttavat tekemään haastattelusta monisubjektisen. Haastattelu etenee näin ollen haastattelijan, virikkeiden ja haastateltavan välisenä vuoropuheluna. Virike toimii haastattelussa eräänlaisena kertojana, joka tuo tilanteeseen kuvauksen tutkimuskohteesta. Haastateltava tulkitsee sitä uudelleen ja jatkaa näin merkityksenantoa. (Törrönen 2017.) Pysin olemaan kommentoimatta valitsemiani virikkeitä ja asiantuntijoiden näkemyksiä virikkeistä, jotta en haastattelijana ohjaisi asiantuntijoiden tulkintoja niistä. Se, miten virikkeet valitaan, perustuu tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja tutkimuskysymyksiin. Virikkeiden valinnassa tulee lisäksi kiinnittää huomiota siihen, että virikkeen tulee toimia eräänlaisena pienoismaailmana, johtolankana, tai provosoijana, joka viittaa tutkimuskohteeseen riittävän itsenäisenä kokonaisuutena. Virikkeen tulee olla kontekstin sisältävä kuvaus, tarina tai muunlainen kooste jostakin tutkimuskohteen tilasta, toiminnasta tai prosessista, jostakin näkökulmasta nähtynä tai koettuna, enemmän tai vähemmän tunnistettavan kertoman lausumana. (Törrönen 2001.)

3.4 Aineistojen esittely

Tutkielman aineisto on kaksiosainen. Ensimmäinen osa koostuu havainnointipäiväkirjaan keräämistäni suomenkielisistä, julkisilla verkkokeskustelualustoilla käydyistä keskusteluista ja yksittäisistä kommenteista. Lisäksi kuvaan alustojen keskustelukulttuuria ja miten yhteiskunnalliset ajankohtaiset tapahtumat heijastuivat näissä. Toinen aineisto koostuu kuudesta asiantuntijahaastattelusta, joiden avulla kartoitin asiantuntijoiden tapoja seurata ja tunnistaa väkivaltaista ekstremismia verkossa. Asiantuntijahaastatteluissa hyödynsin havainnointipäiväkirjasta poimittuja kommentteja virikkeinä ja pyysin asiantuntijoita kommentoimaan niitä.

3.4.1 Havainnointipäiväkirja

Havainnointiaineisto on kerätty 01.04.-01.12.2023 välisenä aikana. Käytän havainnointiaineistosta termiä havainnointipäiväkirja, sillä merkintätapa on päiväkirjamainen. Se sisältää päivämääriä, huomioita, vapaamuotoista analyysia sekä kuvia ja lainauksia

verkkokeskusteluista. Havainnointipäiväkirjaan on nostettu yksittäisiä kommentteja, pidempiä keskustelunpätkiä ja kuvia, sekä meemejä. Tämän lisäksi tallensin seuraamiani sivustoja tiedostoiksi, sillä verkossa toimiville keskustelualustoille on ominaista kommenttien ja keskustelujen poistaminen sivustojen ylläpitäjien toimesta, mikäli ne rikkovat yhteisön sääntöjä. Tallentamalla keskustelut takaan tutkimusaineistoni luotettavuuden ja laadun, sekä jäljitettävyyden. Havainnointipäiväkirjaa varten tallennettua materiaalia kertyi lopulta yhteensä 1292 sivua ja 7087 kommenttia (mukaan laskettuna yksittäiset kuvat, videopätkät ja meemit). Aineistosta osa oli yksittäisiä keskustelunpätkiä tai kuvia ja osa pidempiä keskusteluja, jotka tallensin kokonaisuudessaan, jotta pystyin palaamaan analysoimaan keskustelun ilmapiiriä tarkemmin.

Aloitin tutkimukseni käymällä läpi erilaisia verkkokeskustelualustoja ja alkuun käytin paljon aikaa siihen, että luin blogeja ja etsin erityyppisillä hakusanoilla sivustoja, joissa olisi mahdollisia linkkejä sivustoille ja keskusteluryhmiin, jotka eivät olleet entuudestaan minulle tuttuja. Pyrin tutustumaan mahdollisimman hyvin eri keskustelualustojen toimintaympäristöön ja keskustelukulttuuriin, jotta pystyin lopulta tekemään päätöksen siitä, mitä alustoja tulisin seuraamaan systemaattisemmin. Päädyin seuraamaan systemaattisesti kolmea eri verkkokeskustelualustaa, jotka sisälsivät useampia eri ryhmiä, tai eri aiheisiin liittyviä alakeskusteluja. Pyrin valitsemaan seuraamani verkkokeskustelualustat mahdollisimman monipuolisesti siten, että niissä käydään keskustelua eri ideologioiden edustajien toimesta.

Osa keskustelualustoista luokittelee itsensä vaihtoehtokanaviksi, sillä heidän julkaisemansa materiaalit muilla kansainvälisillä alustoilla (esim. YouTube) päätyvät usein poistetuksi sivustojen ylläpitäjien, moderaattorien, toimesta. Tutkimuksen kohteena olevilla sivustoilla ylläpitäjinä toimivat pääosin käyttäjät itse, joten kommenttien ja materiaalin sisällön moderointi saattaa olla myös kevyempää. Tämä helpotti seurannan tekemistä, sillä käytössäni ei ollut erillistä työkalua, joka olisi seurannut keskusteluja automaattisesti ja jatkuvasti, vaan tein seurannan manuaalisesti. Valitsin tutkimusaineistoksi verkkokeskustelualustat, sillä niiden kautta on mahdollista tutkia ihmisten asenteita ja tapoja kommunikoida hankalammistakin aiheista. Tutkimusaineistona verkkokeskustelut ovat tutkijasta riippumattomia ja syntyvät ihmisten omaehtoisen toiminnan tuloksena ja ihmisten itsensä tärkeinä pitämistä aiheista, toisin kuin haastatteluissa ja kyselyissä, joissa pyritään saamaan reaktioita tutkijan esittämisiin kysymyksiin (Hakala ja Vesa 2013). Kerätyt havainnot ovat kuvaus ajankohtaisista yhteiskunnallisista ilmiöistä, jotka ovat aikaan, paikkaan ja kontekstiin sidotut, jonka vuoksi ne ovat arvokkaita tutkimuksellisesta näkökulmasta (Salonen ym. 2021).

3.4.2 Asiantuntijahaastattelut ja virikkeet osana haastattelua

Toinen osa aineistosta koostuu asiantuntijahaastatteluista. Valitsin haastateltavaksi ryhmäksi asiantuntijat, sillä tavoitteena oli hahmottaa miten ilmiöön liittyvää keskustelua tulisi tulkita. Ilmiön monimuotoisuus lähtökohtana vaati sen, että haastateltavat ymmärtävät mitä väkivaltaisen ekstremismi tarkoittaa ja heillä on käsitys siitä, miten se näyttäytyy verkossa. Asiantuntijahaastatteluja keräsin tutkimusta varten kuusi kappaletta. Haastattelujen kesto vaihteli 55 minuutista 1,5 tuntiin. Asiantuntijoista kaksi työskenteli valtion virastoissa, kaksi järjestöpuolella ja kaksi suomalaisissa yliopistoissa. Haastateltavien ammattinimikkeet haastatteluhetkellä olivat tietoanalyttikko, hanketyöntekijä, johtaja, tutkija, erityisasiantuntija ja asiantuntija. Työvuodet vaihtelivat kolmesta vuodesta yli kolmeenkymmeneen vuoteen.

Haastattelurunkoon hahmottui neljä erilaista teemaa. Ensimmäisen teeman muodosti havainnointipäiväkirjasta nostetut esimerkkikommentit, eli virikkeet. Toinen teema liittyi käsitteisiin, ilmiöön ja toimijoihin Suomessa. Kolmas teema liittyi ilmiön parissa työskentelemiseen, ilmiö tunnistamiseen ja käytössä oleviin työkaluihin asiantuntijan työtehtävässä. Neljäs teema liittyi internetin ja median rooliin ja vastuuseen. Näiden lisäksi pyysin vielä jokaista asiantuntijaa lopuksi kertomaan, mikä on heidän mielestään tärkeintä, mitä väkivaltaisesta ekstremismistä tulisi ymmärtää. Teemat sisälsivät aiheita tarkentavia alakysymyksiä.

Haastattelujen aluksi haastateltavat kertoivat hieman taustastaan ja tämän jälkeen haastattelussa siirryttiin virikkeisiin, eli haastateltaville näytettiin julkisilta suomenkielisiltä verkkokeskustelualustoilta nostettuja kommentteja, joita oli yhteensä 15 kappaletta, jaettuna viiteen eri diaan. Nämä kommentit edustivat tutkielman toista aineistoa, eli havainnointipäiväkirjaa. Esimerkkikommentit oli valittu siten, että ne edustivat julkisilla verkkokeskustelualustoilla käytyä yleistä ilmapiiriä mahdollisimman kattavasti niin, että yleisimmät ryhmät/toimijat tulivat edustetuksi. Virikkeet esitettiin asiantuntijoille dia kerrallaan ja ainoa kysymys asiantuntijalle oli ”mitä ajatuksia kommentit herättävät”. Virikkeet sopivat osaksi teemahaastattelua hyvin, sillä etukäteen mietityt teemat, sekä alustavat kysymykset tulivat osaltaan käsitellyiksi jo virikkeiden kommentoinnin myötä, ja loput kysymykset/teemat keskusteltiin virikkeiden kommentoinnin jälkeen.

Koska haastattelujen arvioitu kesto (yksi tunti) oli ilmoitettu etukäteen haastateltaville, tuli myös käytettävissä oleva aika ottaa huomioon virikkeiden määrää ja asetelua suunniteltaessa. Puolistrukturoitu teemahaastattelu helpotti aikataulussa pysymistä, sillä jo virikkeitä läpikäydessä pystyin seuraamaan, mikäli haastateltava kävi läpi haastatteluteemoihin liittyviä seikkoja ja pystyin kysymään tarvittavia lisäkysymyksiä heti, eikä niihin tarvinnut enää palata haastattelun myöhemmässä vaiheessa. Tämä lisäsi haastattelujen vuorovaikutuksellisuutta, sekä vahvasti omaa

kokemustani siitä, että etukäteen mietityt haastatteluteemat olivat ilmiön kannalta myös oleellisia.

3.5 Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Tutkimuksen aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä, ja siitä tehdyn analyysin tarkoituksena on luoda selkeä, sanallinen kuvaus ilmiöstä. Tavoitteena on aineiston järjestäminen tiiviiseen ja selkeään muotoon kuitenkin hävittämättä sen sisältämää informaatiota. Tutkimuksen tavoitteena on ilmiön ymmärtäminen ja sen asettaminen yhteiskunnalliseen kontekstiin. (Hakala ja Vesa 2013.) Analysoinnilla pyritään luomaan selkeyttä aineistoon, jotta sen avulla on mahdollista tehdä luotettavia johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä. Aineiston laadullinen käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan, johon päästäkseen on aineisto aluksi purettava osiin, käsitteellistettävä ja koottava uudelleen loogiseksi kokonaisuudeksi. Sisällönanalyysi voidaan jakaa aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen ja teoriaohjaavaan analyysiin. (Tuomi ja Sarajärvi 2018.) Tässä tutkimuksessa käytän teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, jonka kuvaan seuraavaksi. Analyysia ohjasivat luvussa 2.1 esitelty teoreettinen viitekehys sosiaalisen identiteetin teoria sekä taulukko 1 ekstremistiset tasot ja taulukko 2 ekstremistiset toimijat.

Teoriaohjaava sisällönanalyysi on kvalitatiivinen analyysimenetelmä, jossa lähtökohtana on aineiston ja teoriaan perustuvien valmiiden mallien välinen vuorovaikutus. Teoriaohjaavassa analyysissä tutkittavan ilmiön määrittely ei ohjaa aineiston keruuta. Toisin kuin aineistolähtöisessä analyysissä, jossa teoreettiset käsitteet nousevat suoraan aineistosta, teoriaohjaavassa analyysissä nämä käsitteet tuodaan analyysiin ennakkoon ”jo tiedettyinä”. Analyysivaiheessa aineistosta valitaan analyysiyksiköitä, joiden käsittelyä ja tulkintaa ohjaa valittu teoria, vaikka teoria ei määrittele analyysia täysin. Analyysissä aineisto ja teoria vuorottelevat ajattelun ohjaajina, jolloin analyysiyksiköt voivat nousta aineistosta, mutta niiden tulkinta ja ryhmittely pohjautuvat teoriakehykseen. (Tuomi ja Sarajärvi 2018.)

Havainnointiaineiston analyysi oli kaksivaiheinen, sillä pyrin tunnistamaan aineistosta sekä ekstremistisiä tasoja, että ekstremistisiä toimijoita. Aloitin havainnointipäiväkirjan analyysin käymällä läpi kaikki tallennetut keskustelut sekä yksittäiset kommentit ja kuvat. Etsin aineistosta tutkimuksen kannalta oleelliset kohdat, eli tässä tapauksessa kommentit ja muut huomiot, joita olin havainnointipäiväkirjaan kirjoittanut. Ryhmittelin kommentit taulukon 1 mukaisesti siten, että ekstremistiset tasot muodostivat pääluokat. Alaluokkia ei tässä tapauksessa ollut tarvetta muodostaa, sillä taulukko 1 määritteli kategoriat, eli pääluokat, joiden avulla aineiston luokittelu ja analyysi tapahtui. Jaottelin kommentit pääluokkien alle, jotta pystyin laskemaan

määrällisesti kuinka monta kommenttia kunkin pääluokan, eli tason alle kuului. Jaottelun avulla pystyin paremmin tunnistamaan toistuvia sanavalintoja ja ekstremistisille tasoille etukäteen määriteltyjä piirteitä.

Havainnointipäiväkirjan analyysin toisessa vaiheessa hyödynsin ensimmäisen vaiheen pelkistettyä aineistoa. Pysin tunnistamaan taulukon 1 avulla määritellyistä ekstremistisen tason kommentteista taulukon 2 mukaisia ekstremistisiä toimijoita. Toimijoita ei ollut mielekästä lajitella ja laskea määrällisesti taulukon 2 mukaisesti pääluokkiin, sillä useissa kommentteissa ja keskusteluissa ideologiat ja toimijat olivat päällekkäisiä. Analyysin toiseen vaiheeseen kuului lisäksi asiantuntijahaastattelussa näytetyt virikkeet ja niistä nousseet huomiot. Asiantuntijoille näytettiin havainnointipäiväkirjasta nostettuja kommentteja ja näitä pyydettiin kommentoimaan vapaasti siten, mitä ajatuksia ne asiantuntijoissa herättivät. Virikkeitä oli yhteensä 15 kappaletta. Osa virikkeistä oli muutaman sanan lauseita, jotkut sisällöltään pidempiä. Virikkeet oli ryhmitelty etukäteen sisällön mukaan ja ne oli nimetty yleisellä tasolla siten, että ne kuvasivat kullekin dialle kerättyjä kommentteja. Virikkeissä ei ollut esimerkkiä kaikista taulukossa 2 olevista toimijoista. Pysin valitsemaan virikkeet siten, että ne kuvasivat mahdollisimman kattavasti havainnointiaineistoa. Analysoin asiantuntijahaastattelujen virikkeistä nousseet huomiot erillisenä osana muusta haastattelusta. Diat muodostivat pääluokat, joiden alle keräsin ranskalaisin viivoin asiantuntijoiden huomioita kuten yksittäisiä kommentteja tai pidempiä näkökulmia. Kiinnitin erityisesti huomiota asiantuntijoiden samantyyliisiin tai eriäviin huomioihin. Havainnointipäiväkirjan analyysissä taulukoinnin lisäksi analysoin sitä, miten sosiaalisen identiteetin teoria näkyi keskusteluiden taustalla - miten yksilön ja ryhmän identiteettiä rakennettiin ja miten vastakkainasettelu näkyi keskusteluissa.

Asiantuntijahaastattelut nauhoitettiin ja haastattelujen analyysi alkoi nauhoituksen litteroinnilla. Hyödynsin litteroinnissa tallennuksen automaattista transkriptiota, mutta kuuntelin jokaisen haastattelun uudelleen, jotta pystyin täydentämään kohtia joita automaattinen tallennus ei ollut kuullut kokonaan sekä korjaamaan virheet. Haastattelut sisälsivät aiheelle ominaista sanastoa, joten automatiikka ei tunnistanut useinkaan termistöä oikein. Litteroinnin jälkeen pelkistin haastatteluaineistot korostamalla eri väreillä haastattelurungon teemojen (ks. liite 3) mukaisesti tutkimuksen kannalta oleelliset kohdat. Luokittelin aineistoa siten, että nostin samaan aiheeseen ja näkemykseen liittyviä puheenvuoroja teemojen alle, riippumatta siitä olivatko ne samaa vai eri mieltä olevia. Tiivistetystä aineistosta keräsin asiantuntijoiden näkemykset, joiden avulla vastaan toiseen tutkimuskysymykseen.

3.6 Tietosuoja ja eettiset kysymykset

Verkkoalustoilla tehty tutkimus aiheuttaa monenlaisia eettisiä haasteita, joita tulee pohtia ennen tutkimuksen tekemistä. Elämme digitaalisen kulttuurin aikakautta, jossa verkko on sekä tutkimuksen väline että ympäristö, jossa tutkittavan ihmisen voidaan nähdä olevan jatkuvasti läsnä sekä toimintansa kautta, että tuottamissaan sisällöissä (Turtiainen ja Östman 2013). Koska sekä tutkimuskohde ja tutkimusmenetelmä sijoituivat verkkoympäristöön, on otettava huomioon verkon rooli tutkimuksessa. Digitaalista ympäristöä tutkittaessa on tiedostettava yhteisön, tässä yhteydessä verkkokeskustelualustojen sovitut normit ja vuorovaikutuskäytännöt sekä mahdolliset kirjoitetut säännöt. Näistä tulee olla tietoinen ennen digitaalisen kenttätyön aloittamista. Keskustelualustojen ja digitaalisen ympäristön kulttuuriset käytännöt muuttuvat jatkuvasti, joten ennen aineistonkeruuta tutkijan tulee hankkia riittävästi tietoa, jotta välttäisi virhetulkinnat ja tutkimus toteutetaan hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Verkkoaineistoon on tärkeää suhtautua lähdekriittisesti, sillä verkossa olevat aineistot ovat syntyneet muuta kuin käsillä olevaa tutkimusta varten. (Hänninen ja Turtiainen 2022.)

Väkivaltaisten ryhmien tutkiminen on haastavaa ja joissakin tapauksissa jopa vaarallista. Käytännön asiat asettavat rajoitteita sille, minkälaisia aineistoja ja menetelmiä voidaan käyttää. (Malkki 2020.) Kaikki tähän tutkimukseen kerätty havainnointiaineisto on peräisin julkisilta verkkokeskustelualustoilta. Mitään seuraamaani alustaa varten ei tarvitse rekisteröityä, eikä alustalla olemassa olevaa keskusteluryhmän keskustelua lukeakseen tarvitse erikseen seurata tai liittyä jäseneksi. Valitsemilleni alustoille kirjoittavat henkilöt oletettavasti tiedostavat, että kuka tahansa voi lukea ja tallentaa heidän julkaisemiansa kommentteja. Osalla seuratuista alustoista on mahdollista käydä keskustelua anonyyminä tai nimimerkin takaa, osalla alustoista on mahdollista myös julkaista kommentteja omalla nimellä ja profiilikuvalla. Julkisuu- den lisäksi on otettava huomioon sananvapaus. Tuloksissa esiteltyt sitaatit ja niiden kirjoittajat on jätetty pois lähdeluettelosta yksityisyyden suojaamiseksi. Tutkielmani aiheen arkaluonteisuuden kannalta en mainitse työssäni mitä keskustelualustoja olen seurannut, jotta esiin nostamiani kommentteja ja niiden kirjoittajia ei olisi mahdollista jäljittää. Pyrin näin häivyttämään mahdolliset kommentin ja kirjoittajan väliset yhteydet. Teoriaohjaava sisällönanalyysi auttoi analysoimaan havainnointipäiväkirjaa varten kerättyjä kommentteja objektiivisemmin, ilman että mahdolliset omat ennakkoluuloni tutkijana vaikuttaisivat tuloksiin.

Asiantuntijahaastatteluiden tavoitteena oli saada taltioitua asiaan perehtyneiden henkilöiden tietotaitoa liittyen aiheeseen. Aiheen sensitiivisyyden vuoksi asiantuntijoille tuli tarjota mahdollisuus esiintyä tutkimuksen haastatteluosiossa anonyymeina tai esimerkiksi viranomastahon tai järjestön edustajina niin halutessaan. Vaikka

tutkimuksessa tarkoituksena ei ollut nostaa keskustelualustoilta yksittäisiä henkilöitä tai ryhmiä valokeilaan, heidän kirjoittamansa kommentit sisälsivät väkivaltaisia ilmauksia, mikä voi herättää huomiota myös tutkimuksen kohteiden keskuudessa. Osa haastatteluun osallistuneista halusi pysyä anonyymeina, joten yhtenäisyyden vuoksi haastateltaviin viitataan tutkimuksessa asiantuntijoina tai haastateltavina. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Tallennetut henkilötiedot käsiteltiin GDPR:n mukaisesti ja jokaiselle haastateltavalle lähetettiin ennen haastattelua tietosuojailmoitus (liite 2) luettavaksi ja hyväksyttäväksi.

4 VÄKIVALTAISEN EKSTREMISMIN ILMENEMISMUODOT JA TUNNISTAMISEN HAASTEET VERKKOKESKUSTELUISSA

Tässä luvussa esittelen analyysin avulla saatuja vastauksia asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Esittelen tämän luvun alla havainnointipäiväkirjasta nostettuja kommentteja sekä asiantuntijoiden huomioita sitaattimuodossa. Osa havainnointipäiväkirjasta tuloksiin nostetuista sitaateista sisältää vakavan väkivallan oikeuttamista tai siihen kannustamista ja on terminologialtaan äärimmäistä.

4.1 Havainnointipäiväkirja ja virikkeet

Tässä luvussa pyrin vastaamaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen ”Miten väkivaltainen ekstremismi näyttäytyy verkon julkisilla verkkokeskustelualustoilla?” Aineistona toimii havainnointipäiväkirjaan keräämäni kommentit sekä virikkeet ja asiantuntijoiden kommentoinnit niihin liittyen. Analyysiprosessia ohjasi luvussa 3.5 esitelty teoriaohjaava sisällönanalyysi, sekä luvussa 2.1 esitelty sosiaalisen identiteetin teoria ja taulukot 1 ja 2. Taulukoissa määritellyt tasot muodostivat analyysin pääkategoriat, joiden avulla havainnointipäiväkirjasta oli mahdollista erottaa kommenttien eri tasot ja toimijat ilman, että niitä oli tarve tuottaa tai nimetä aineistosta erikseen.

Havainnointipäiväkirja on kerätty aikavälillä 1.4.–1.12.2023. Tänä aikana Suomessa ja maailmalla tapahtui merkittäviä yhteiskunnallisia ja poliittisia muutoksia ja tapahtumia, jotka herättivät keskustelua sekä mediassa, että verkkokeskustelualustoilla. Näistä selkeimmin verkkokeskustelualustoilla esiin nousivat seuraavat tapahtumat:

- 2.4.2023 - Suomen eduskuntavaalit**
- 4.4.2023 - Suomesta tuli Naton jäsen**
- 20.6.2023 - Suomen uusi hallitus muodostettiin**
- 24.6.2023 - Venäjällä vallankaappausyritys**
- 31.8.2024 - Hallituksen esitys eduskunnalle: Holokaustin kieltämisen kriminalisointi**
- 6.9.2023 - Rasismikeskustelu eduskunnassa**
- 22.9.2023 - Ministeriön jättämä hakemus sinimustan liikkeen puolurekisteristä poistamiseksi**
- 8.10.2023 - Suomen ja Viron välisessä Balticconnector-kaasuputkessa huomattu vuoto ja merenalaisen tietoliikennekaapelin katkeaminen**
- 10.10.2023 - Suomen ja Venäjän rajatilanne ja 30.11.2023 Itärajan sulkeminen**
- 7.10.2023 - Gazan sota**

Näiden tapahtumien lisäksi keskustelualustoilla käytiin keskustelua muun muassa seuraavista tapahtumista ja teemoista:

- **Erilaiset tappelut ja väkivallanteot, joita kuvattiin ja jaettiin sosiaalisessa mediassa (etenkin tapaukset joissa oli osallisena maahanmuuttajataustaisia henkilöitä)**
- **Sota Ukrainassa**
- **Suomen hallituksen suunnittelemat leikkaukset**
- **Suomen hallituspuolueiden kansanedustajien (etenkin perussuomalaisten) sanavalinnat ja pukeutuminen, jotka tulkittiin keskustelualustoilla äärioikeistolaisiksi**
- **Perussuomalaisten epävirallisten vaalilupauksien pettäminen**
- **Maahanmuutto ja pakolaiset**
- **Elokapinan toiminta**
- **Katujengit ja roadman-kulttuuri**
- **Oikeistopuolueiden kannatuksen nouseminen Euroopassa**
- **LGBTIQA+ -liike ja Pride -kulkue**

Jatkoin keskustelualustojen seuraamista vielä 1.12.2023 jälkeen epäsäännöllisemmin ja kävin lukemassa keskusteluja hetkinä, jolloin maailmalla tai Suomessa tapahtui asioita, joiden epäilin herättävän keskustelua erityisen paljon. Näihin tapahtumiin lukeutuivat esimerkiksi vaasalaisnaisen suunnittelema koulusurma 12.3.2024, Moskovassa tapahtunut terroristi-isku 22.3.2024, Viertolan kouluampuminen 2.4.2024, Valkeakoskella tapahtunut murha 25.5.2024 ja Oulun puukotukset 18.6.2024. Keskustelu näiden tapahtumien osalta noudatti pitkälti samaa kaavaa kuin havainnointipäiväkirjaa varten kerätty aineisto. Tapahtumia ”hekumoitiin” ja keskustelujen yleinen sävy

oli vihan ja väkivallan sävyttämää. Osassa näistä esille nostetuista teoista oli ideologia ja ekstremistisiä taustoja. Rikosten tekijöiden toiminnassa oli lisäksi huolestuttavia yhtäläisyyksiä. Esimerkiksi Viertolan kouluampuja ja Valkeakosken murhaaja olivat molemmat suunnitelleet ja etsineet aktiivisesti tietoa liittyen rikoksiin, jotka lopulta toteuttivat. Valkeakosken murhaaja oli lisäksi kertonut anonyymisti keskustelualustalla haaveilleensa pitkään naisen tappamisesta. Koulusurmaa suunnitellut vaasalainen nainen oli ennen tekoaan julkaissut sosiaalisessa mediassa manifestin ja videon itsestään, joissa hän kertoi ajatuksistaan. (ks. esim. Helsingin Sanomat) Seuraamillani keskustelualustoilla alettiin manifestin julkaisun jälkeen jakamaan kuvakaappauksia vaasalaisen videosta ja näistä muodostuin lyhyen ajan sisällä alustan keskustelukulttuurille ominaisia meemejä, joilla perusteltiin omia kommentteja tai käytettiin vastauksina toisen kommenttiin.

Analyysin tulosten kannalta on keskeistä tarkastella verkkokeskustelujen syntykontekstia: millä alustoilla keskusteluja käydään, syntyvätkö ne reaktion ajankohtaisiin tapahtumiin ja miten nämä tekijät vaikuttavat keskustelujen sisältöön. (ks. esim. Hakala ja Vesa 2013). Osalla tutkimusta varten valituista alustoista keskustelu oli jatkuvaa ja aihe saattoi vaihtua päivittäin. Osalla alustoista keskusteluun osallistuttiin aiheen perusteella ja keskustelulla oli selkeämpi alkua- ja loppupiste. Alustoilla joilla keskusteluun osallistuttiin anonyymina, eli nimimerkkiä ei ollut mahdollista luoda, kommentointi sisälsi paljon ”huutelua” ja kärjistynyttä väkivaltasävytteistä uhoamista. Niillä keskustelualustoilla, joilla keskusteluun oli mahdollista osallistua nimimerkillä, kommentointi oli yleisemmin pelkkää huutelua harkitumpaa ja kommentit olivat merkkimäärältään usein pidempiä. Julkisissa keskusteluryhmissä, tarkoittaen tässä pysyvämpää keskustelua, joka oli aloitettu tai perustettu tietylle aiheelle tai ryhmitykselle, oli havaittavissa keskustelun lisäksi paljon yksittäistä, tiedotusmuotoista kommentointia. Näihin tiedotteisiin ei välttämättä kukaan vastannut mitään, eikä niitä mahdollisesti oltu tarkoitettukaan keskustelunavauksiksi. Tiedotuksille avatut keskustelut näyttivät toimivan eräänlaisina kutsuina tai kannustuksena liittymään mukaan ideologiseen toimintaan. Samankaltaista ideologista tiedotusta tulevista tapahtumista tai jonkin ryhmän toiminnasta ei näkynyt keskusteluissa, joiden tarkoituksena oli saada mahdollisimman moni reagoimaan ja liittymään mukaan keskusteluun.

Kirjoitetun materiaalin lisäksi pyrin keskusteluissa kiinnittämään huomiota argumenttien tavoin käytettyihin kuviin, meemeihin ja muuhun symboliikkaan, kuten esimerkiksi järjestöjen tunnuksiin, ideologisiin symboleihin, kirjainyhdistelmiin, numeroihin, slangiin ja päivämääriin. Keskusteluja lukiessa pyrin lisäksi selvittämään ja tunnistamaan merkkien ja symbolien ynnä muiden edellä mainittujen esimerkkien merkityksiä myös muussa kontekstissa, sillä ne voivat olla lainattuja tai omittuja niiden alkuperäisestä yhteydestä. Meemit toimivat keskusteluissa kommenttien tavoin,

joten havainnointipäiväkirjaa tehdessä ei näiltä voinut välttyä eikä ohittaa. Kirjoitettuun kommenttiin saatettiin vastata meemillä, jonka merkityksen meemin lähettäjä oletti ymmärrettävän, useimmiten ilman selittävää kontekstia. Meemejä ja videoita, jotka oli irrotettu alkuperäisestä kontekstistaan, oli haastavampaa analysoida yksitän, sillä niiden tulkinta vaati usein keskustelun yleissävyn ymmärtämisen, tai vähintään koko siihen mennessä käydyn keskustelun lukemisen. Yksinään jokin kuva, meemi tai video ei välttämättä herättäisi huomiota, tai edes tarkoittaisi mitään, mutta kun se yhdistetään käytävään keskusteluun, se saakin täysin eri merkityksen. Osan kuvien sanoma tuli selkeästi ilmi, ilman sanallista selitystä.

Tutkimuksen lopputuloksen kannalta on myös huomioitava havainnointien analyysin ja tulkinnan virhemarginaali. Koska kommentin kirjoittajaa ei voida haastatella, perustuu analyysi ainoastaan kommentin kirjoitusasuun eli sanavalintoihin tai kuvasta tulkittavissa olevaan sanomaan. Tästä syystä esimerkiksi ”trollaajat” voivat vääristää tutkimuksen lopputulosta, sillä se miten vakavissaan kirjoittajat ovat, ei käy ilmi. Koska seuranta tapahtui manuaalisesti ja osalla seuratuista alustoista moderointi oli aktiivisempaa kuin toisilla, on mahdollista että ekstremistisiä kommentteja jäi havainnoinnin ulkopuolelle.

4.1.1 Maltillinen ja marginaali

Taulukossa 1 maltillinen taso ja marginaalinen taso määriteltiin seuraavasti:

”Maltillinen taso 1: Yleinen uskonnollinen, poliittinen, filosofinen tai historiallinen aineisto, uutisten kommentointia ilman väkivallan hyväksymistä tai vihan ilmaisuja yhteisöjä kohtaan. Pitkälti samankaltaista maltillista aineistoa kuin valtavirran poliittiset tai uskonnolliset tekstit ja uutisointi. Marginaali taso 2: Uskonnollisesti tai ideologisesti konservatiivista ja eristäytymistä korostavaa, poliittisesti radikaalia ja konfrontatiivista, kuitenkin ilman, että siihen sisältyy väkivallan käytön hyväksymistä nykytilanteessa. Sisältää vihan tai vihamielisyyden ilmaisuja tiettyjä ihmisryhmiä kohtaan (eri uskontojen edustajat, maahanmuuttajat), mutta ilman että heidän ihmisarvoaan kiistetään tai pidetään oikeutettuna väkivallan kohteena.” (Malkki ym. 2021.)

Aineiston kommentteista selkeä enemmistö asettui maltillisen ja marginaalin välille. Havainnointipäiväkirjaa varten seuratut keskustelut liittyivät useimmiten ajankohtaisiin mediassa esillä oleviin aiheisiin, jotka herättivät monenlaisia ajatuksia keskusteluun osallistuneissa. Osa keskusteluun osallistuneista henkilöistä sanoittivat ajatuksiaan melko neutraalisti, samaan tapaan kuten ihmiset kommentoivat uutissivustojen artikkeleita julkisilla kommenttipalstoilla. Osassa kommentteista ajatuksia taustoitettiin tai perusteltiin ja muita keskusteluun osallistuneita tai keskustelun aiheena olleita

pyrittiin ymmärtämään. Keskusteluista löytyi myös tiiviimmin sanoitettuja tunteiden ilmaisuja tai kannanottoja, mutta nämäkään kommentit eivät sisältäneet erityistä vihamielistä tai väkivaltaan oikeuttavaa kommentointia liittyen ihmisryhmiin. Keskusteluissa näkyi ihmisten halu osallistua keskusteluun ja olla osa yhteisöä, vaikka erityistä sanottavaa ei välttämättä olisikaan ollut.

Keskusteluista löytyi huomattava määrä marginaalista eli vihamielistä ja poliitisesti radikaalia, tiettyjä ihmisryhmiä kohtaan kohdistettua vihamielistä kommentointia. Marginaaliin kommentointiin tässä yhteydessä ei kuitenkaan kuulu väkivalan oikeutus. Alla kaksi esimerkkiä marginaalisesta kommentoinnista.

”Ryssät on geneettistä saastaa. Meitä ei yhdistä mikään muu kuin pitkä rajaviiva, ja senkin on tarkoitus pitää ryssät kaukana Suomesta.” (2)

”On ok olla ylpeä valkoisesta ihonväristä. On ok suuttua mädättäjille.” (2)

Syy siihen, että merkittävä osa kommenteista asettuu maltillisen tason sijaan marginaaliselle tasolle, selittyy mahdollisesti havainnointipäiväkirjaan valittujen verkkokeskustelualustojen luonteella. Keskusteluun osallistutaan tavalla jonka tarkoituksena on herättää toisissa keskustelijoissa voimakkaita tunteita, sillä kommentointitapa ylläpitää keskustelualustalle ominaista keskustelukulttuuria. Se mitä sanoo, ei välttämättä ole niin tärkeää kuin se miten asian sanoo. Mitä voimakkaampia sanavalintoja käytetään, sen paremman vastaanoton se keskustelualustoilla saa. Osalla keskustelualustoilla keskustelun osallistujien ideologinen tausta oli jo valmiiksi hyvin samankaltainen, mikä ohjasi keskustelun sävyä siten, että ilmapiiri oli vihamielinen ja ulkoryhmä oli valmiiksi määritelty. Syy sille, miksi marginaalisia kommentteja oli selkeästi enemmän kuin ekstremistisiä, selittynee sillä, että keskustelualustat olivat julkisia. Osalla alustoilla keskusteluun oli mahdollista osallistua niin tahtoessaan omalla nimellä tai muulla tunnistettavalla identiteetillä kuten nimimerkillä. Vaikka keskustelua käytäisiinkin nimimerkin takaa tai anonyymisti, on kommenttien kirjoittajat mahdollista jäljittää viranomaisten toimesta ja tämä tieto mahdollisesti hillitsee keskustelujen äärimmäistä kielenkäyttöä.

Tutkimusta varten kerätyn aineiston avulla pyritään vastaamaan kysymykseen ”*miten väkivaltainen ekstremismi näyttäytyy julkisilla verkkokeskustelualustoilla*”, joten analyysivaiheessa keskityin keräämään aineistosta tutkimuksen kannalta oleelliset kommentit, eli ne jotka täyttivät ekstremististen tasojen määritelmän. Tästä syystä maltillisista ja marginaalista kommenteista ei ole tarkkoja lukumääriä, mutta koska ekstremistiset tasot on laskettu ja luokiteltu, voidaan olettaa että loput 6972 kommenttia jakautuvat maltillisen ja marginaalisen välille.

4.1.2 Ekstremistiset tasot

Ekstremistisiä kommentteja kertyi havainnointipäiväkirjaan yhteensä 116 kappaletta. Käyn läpi analyysin tulokset ekstremististen kommenttien lukumäärien mukaisesti, alkaen tasosta, jonka kommentteja esiintyi eniten.

Suurin osa ekstremistisen tason kommentteista, 36 kappaletta, asettui tasolle 3:3a. Taulukossa 1 taso 3:3a on avattu seuraavasti: "Siviileihin kohdistuvan vakavan väkivallan oikeuttamista tai siihen kannustamista siten, että siihen sisältyy tarkempia väitteitä koskien kohdetta, iskutapaa tms." (Malkki ym. 2021). Tämän tason kommentteissa väkivaltaa toivottiin kohdistettavan tavallisiin ihmisiin, joiden kansallisuus, rotu tai uskonnollinen intressi oli etukäteen määritelty. Jos kansallisuutta tai esimerkiksi rotua ei kommentteissa erikseen määritelty, käytettiin ulkoryhmästä yhteistä nimitystä kuten "mamut" eli maahanmuuttajat, tai "neekerit". Nämä olivat kaksi yleisintä nimitystä ulkoryhmäläisistä. Kommentteissa kuvailtiin tai mainittiin vakavan väkivallan tekotapa yksityiskohtaisesti, kuten seuraavat sitaatit osoittavat:

"Koskas me valkoiset ryhmittäydytään ja pistetään parit neekerien rukoiluhuoneet tuleen?" (3:3a)

"Nyt vain toimeen eli jokaisen kaupungin torille hirsipuu ja rikolliset mamut niihin roikkumaan" (3:3a)

Toiseksi eniten keskustelualustoilta oli havaittavissa ekstremistisen tason 3:1 kommentteja, 35 kappaletta. Taulukon 1 mukaan taso sisältää "vakavan väkivallan oikeuttamista ja siihen kannustamista taistelutilanteissa tai yleisesti ilman tarkempaa kuvausta tai täsmennystä; aineelliseen omaisuuteen kohdistuvan väkivallan oikeuttamista tai siihen kannustamista." (Malkki ym. 2021). Väkivallan käyttöön kannustettiin erityisesti sodan yhteydessä ja havainnointipäiväkirjan seurannan aikana sodat Ukrainassa ja Gazassa aiheuttivat paljon keskustelunaloituksia alustoilla. Taistelijoita ihannoitiin ja heidän toivottiin käyttävän vakavaa väkivaltaa. Ulkoryhmä oli kommentteissa usein etukäteen määritelty esimerkiksi kansallisuuden tai uskonnollisuuden perusteella. Vaikka vakavaan väkivaltaan kannustettiin, tason 3:1 kommentteissa väkivallan tekotapaa ei kuvattu tai määritelty tarkasti:

"Tää, kaikki potentiaaliset terroristit hautaan. Ihan VITUN liian kauan jo soudettu ja huovattu ton Israel-Palestiina paskan kanssa, korkea aika jo heittää lopullinen ratkaisu gearit tulille." (3:1)

"Than vitun jees, kaikki muslimit vaan nyt hengiltä, hyvä israel!!!" (3:1)

Ekstremistisen tason 3 kommentteja kertyi yhteensä 26 kappaletta. Taulukossa 1 tason määrittely on seuraava: "Väkivallan oikeuttamista tai ihannointia keinona saavuttaa tavoitteita, erityisesti koskien vakavaa ja mahdollisesti ihmishenkiä vaativaa väkivaltaa. Myös aiemmin kuolleiden taistelijoiden ihannointia ajatuksella, että heidän toimintansa on sopiva esimerkki nykyaikana. Ihmisryhmiä ja yhteisöjä epäinhimillistävä aineisto (esim. rodun, seksuaalisen suuntautumisen tai synnyinmaan perusteella)." (Malkki ym. 2021). Etenkin sota nähtiin tason 3 kommentteissa ihanteelliseksi keinoksi saavuttaa tavoitteita. Se, kehen väkivaltaa tulisi kohdistaa vaihteli hieinan sen mukaan millä keskustelualustalla kommentti oli julkaistu. Osalla alustoista ulkoryhmä määriteltiin hyvinkin tarkasti, toisilla alustoilla esimerkiksi kansallisuuden perusteella. Tavoitteet ulkoryhmään kohdistetusta väkivallasta vaihteli henkisestä ja fyysisestä satuttamisesta jopa kokonaisen ihmisryhmän tuhoamiseen asti.

"Toivokaamme isoa happeningiä ja WW3:sta, niin loppuu turhasta valittaminen ja wokus. Sota puhdistaa, sotaa tarvitaan." (3)

"Ihan sama kuka, mutta Venäjän on tunnettava nahoissaan! Aletaan nyt perkele periä satojen vuosien aikana syntynyttä velkaa. Tämän parempaa tilannetta ei enää voi tulla. Silmien väliin jne!" (3)

Ekstremistisen tason 3:2 "Siviileihin kohdistuvan väkivallan oikeuttamista tai siihen kannustamista, kuitenkin ilman tarkempia yksityiskohtia." (Malkki ym. 2021) kommentteja oli aineistossa yhteensä 17 kappaletta. Näissä kommentteissa väkivallan kohde oli laajempi joukko tavallisia ihmisiä, eikä näitä ihmisryhmiä välttämättä nimetty esimerkiksi kansallisuuden perusteella vaan ulkoryhmä oli laajemmin ymmärretty tai sitä ei erikseen mainittu. Myöskään väkivallan tapaa ei erikseen määritely, mutta väkivaltaan kannustettiin tai se oikeutettiin tapana saavuttaa jokin tavoite:

"Kaikki hengiltä niin loppuu se huutelu, eipä siinä muu auta jos kaikki vauvasta vaariin on ideologian aivopesemiä." (3:2)

"Jokainen ryssä joka on 1991 ryssän rajojen ulkopuolella ja kannattaa sotaa Ukrainassa, tulisi tappa." (3:2)

Ekstremistisen tason 3:3b "Sama kuin 3:3a, mutta sisältää tarkkoja ja sovellettavissa olevia tietoja, kuten esimerkiksi pomminteko-ohjeita" (Malkki ym. 2021) kommentteja löytyi 2 kappaletta. Toisen kommentin osalta pohdin, täyttyykö tason tunnusmerkit, sillä vaikka kirjoittaja antoi hyvin tarkat teko-ohjeet vahingoittavan "sumutteen" tekemiseen, ei aineen aiheuttamaa pysyvää vahinkoa pystynyt arvioimaan kommentista. Kommentissa mainittiin kuitenkin "sumutteen" olevan puukkoa

tehokkaampi, sekä annettiin suosituksia siitä keneen ja missä tilanteessa tätä ainetta tulisi käyttää. Lisäksi kirjoittaja antoi tarkat ohjeet, miten toimia, jos esimerkiksi poliisi kysyy ”sumutteen” tarkoituksesta. Nämä seikat täyttivät mielestäni ekstremistisen tason 3:3b. Toisessa kommentissa ohjeistettiin käyttämään erästä yleisesti saatavilla olevaa kemikaalia ”puolustusvälineenä” tarkkaan määritellyssä tilanteessa, kohdistuen valmiiksi määritellyn ulkoryhmän henkilöön. Kyseisen aineen joutumisesta esimerkiksi silmiin aiheutuisi vakavaa ja todennäköisesti myös pysyvää vahinkoa. Näistä kahdesta kommentista en laita suoria sitaatteja tutkielmaan, sillä kommenttien sisältämät ohjeet vahingoittavien aineiden tekemiseen ja käyttämiseen eivät ole tutkimuksen kannalta merkityksellisiä.

Väkivaltaiset voimasanat ja vihapuhe olivat olennainen osa lähes jokaista havainnointipäiväkirjaan päätynyttä keskustelua. Väkivallan käyttöön kannustettiin keskusteluissa toistuvasti. Väkivallan oikeuttamisella tunnuttiin korostavan sitä vihaa, jota ulkoryhmää kohtaan tunnetaan. Se, miten vakavaan väkivaltaan kannustettiin tai miten yksityiskohtaisesti väkivallan kohteita nimettiin ja määriteltiin, riippui paljon siitä, käytiinkö keskustelua omalla nimellä, nimimerkillä vai anonyymisti. Keskustelun sävy tai vihamielisyyden kohdistaminen yksittäisiin ryhmittymiin riippui lisäksi siitä, olivatko muut keskusteluun osallistujat valmiiksi tunnistettu olevan sisäryhmää, jolloin myös ulkoryhmä oli yhteinen ja valmiiksi tunnistettu, vai olivatko muut keskusteluun osallistujat joukko tuntemattomia henkilöitä, jolloin ulkoryhmä ja vihamielisyyden kohde saattoi olla jokaiselle eri tai määräytyä keskustelun edetessä. Keskustelujen sisältöön vaikutti lisäksi minkälainen maailmantilanne kommenttien kirjoitushetkellä oli. Etenkin hetket jolloin mediassa näkyi paljon uutisia Ukrainasta ja Gazasta lisäsivät ekstremistisen tason kommentointia.

Havainnointipäiväkirjan ekstremistisistä kommentteista erottui selkeästi sosiaalisen identiteetin prosessi ja se, miten tämä rakentuu verkkokeskustelualustoilla. Sosiaalinen identiteetti rakentuu prosessissa, jossa yksilö paikantaa itsensä sosiaalisten luokittelujen järjestelmään (Tajfel ja Turner 2004). Yksilö, tässä tapauksessa keskusteluun osallistuja, etsi tai päätyi muulla tavoin keskustelualustalle, jossa käytiin keskustelua häntä kiinnostavasta aiheesta. Sisäryhmä saattoi olla jo valmiiksi olemassa, riippuen siitä oliko kyse jonkun tietyn ideologian keskusteluryhmä, vaiko vain hetken aikaa olemassa oleva keskustelu, joissa samaa mieltä olevat henkilöt jakoivat ajatusmaailmansa. Sisäryhmän jäsenet palkitsivat hyvistä heitoista esimerkiksi tykkäämällä viestistä tai vastaamalla kommenttiin. Tämänkaltaisen palkitseminen tilanteissa, joissa yhteinen vihollinen eli ulkoryhmä on nimetty, esimerkiksi keskustelun otsikossa, voi lisätä tunnetta siitä, että keskusteluun osallistuva kokee, että tietyn ryhmän jäsenenä (keskusteluun osallistujana) hänen kuuluu tuntea tietyllä tavalla ulkoryhmää kohtaan (Koomen ja Van Der Pligt 2015). Tunne sisäryhmään pääsystä tai siihen

kuulumisesta saattaa kannustaa keskusteluun osallistujia jatkamaan kommentointia ja käyttämään entistä radikaalimpaa kieltä.

4.1.3 Ekstremistiset toimijat ja virikkeet asiantuntijahaastatteluissa

Tässä alaluvussa esittelen havainnointiaineistosta löydettyjä ekstremistisiä toimijoita taulukon 2 mukaisesti. Lisäksi esittelen muutamia haastatteluissa käytettyjä virikkeitä sitaattien muodossa sekä virikkeistä esiin nousseita asiantuntijoiden huomioita.

Useimmat virikkeisiin nostetut kommentit olivat asiantuntijoiden mukaan heille tutun oloisia, julkisille alustoille tavanomaista keskustelukulttuuria. Keskustelukulttuuriin kuuluu asiantuntijoiden mukaan väkivallalla uhkailu. Väkivaltainen toiminta nähdään toivottavana, joskus jopa välttämättömänä. Kommentoijat asettavat itsensä kielellisesti muiden yläpuolelle käyttämällä alentavia ilmaisuja. Keskusteluissa ja kommenteissa tehtiin toistuvasti väkivaltaiselle ekstremismille ja sosiaalisen identiteetin prosessille ominaista jaottelua meihin ja heihin. Asiantuntijat nostivat useampien kommenttien kohdalla esiin huomion siitä, miten kommenteista huokuu niiden kirjoittajien turhautunut olotila ja kuinka sanallisesti pyritään ulkoistamaan yhteiskunnan nykytilaa muiden vastuulle, pyrkimällä löytämään syylliset ”ulkopuolelta”. Kommentoijat eivät näyttäisi ajattelevan kovinkaan paljon sitä, miten sanat vaikuttavat toisiin ihmisiin ja miten myös verbaalisella väkivallalla on mahdollista tehdä tuhoa. Osa kommenteista vaikutti asiantuntijoiden mielestä niin kliseisiltä, että ne olisivat jopa voineet olla ”tuotettuja”.

”Reset on tapahtumassa nauttikaa”

Käsitettä ”rotusota” käytettiin usein ja sitä ikään kuin kuulutettiin ja sen tarvetta korostettiin toistuvasti. Yleinen ajatus länsimaisen kulttuurin ”mädänneisyydestä” toistui keskusteluista toiseen, alustasta riippumatta. Suomalaisen yhteiskunnan puhdistuksen lisäksi peräänkuulutettiin laajempaa puhdistusta, jopa yhteiskuntien ”nollaamista”, eli maailmanlaajuista sotaa. Kommenttien kirjoitushetkellä käynnissä olevat sodat (Ukrainassa ja Gazassa) ja niissä tapahtuvaa ihmisryhmien tuhoamista ihannoitiin ja taistelijoita kannustettiin väkivaltaiseen toimintaan. Berger (2018) mainitsee, että etenkin nationalististen ekstremistien on tunnistettu toimivan tavalla, jossa he omilla toimillaan pyrkivät aloittamaan rotusodan, joka luo olosuhteet kansanmurhalle. Keskustelualustojen kommenteista välittyi jopa eräänlainen vahingonilo maailmalla olevasta kaaoksesta ja väkivallasta. Keskusteluissa myös toistui ajatus siitä, että sota tulee väistämättä saavuttamaan myös Suomen. Rodullinen ekstremismi näkyi myös keskusteluissa, joissa korostettiin valkoisten naisten

kauneutta. Näissä keskusteluissa jaettiin usein kuvia naisista ja kaikkia muita kuin valkoisia naisia epäinhimillistettiin ja heitä kohtaan kannustettiin käytettävän seksuaalista väkivaltaa.

”Valkoinen kapina ei näillä näkymin tule Suomessa alkamaan ennenkuin se tapahtuu jossain muualla. Uskon kuitenkin dominoefektiin, jos se alkaa muualla ensin niin todennäköisesti se leviää myös tänne. Siksi on hyvä omata jo valmiiksi pieniä kansallismielisiä "heimoja" ympäri maata.”

Uskonnollisia toimijoita tai uskonnolla perusteltua väkivaltaista ekstremismia ei keskustelualustoilta löytynyt ja esimerkiksi väkivaltaiseen ekstremismiin monesti yhdistettyä jihadistista kommentteja ei näkynyt lainkaan. Asiantuntijoiden mukaan tämä voi johtua siitä, että seuratuut alustat olivat suomenkielisiä ja jihadistiseksi tunnistettuja kommentteja moderoidaan systemaattisemmin. Osa asiantuntijoista oli seurannut jihadistisen verkkomateriaalin ”kulta-aikaa” vuosina 2013–2014, jolloin kommentointia oli huomattavasti enemmän sosiaalisen median kanavissa. Nyt toimijoiden on huomattu siirtyneen suljetuille alustoille. Vaikka havainnointipäiväkirjaa varten seuratuilla alustoilla ei välttämättä erikseen esittäytytty jonkin uskonnon edustajiksi, tästä huolimatta uskonnollista ekstremismia kohdistettiin esimerkiksi juutalaisiin ja muslimeihin. Heihin kohdistettiin paljon vihapuhetta ja heidät eriytettiin keskusteluista epäinhimillistämällä heidän olemassaolonsa. Etenkin Gazan tilanne nosti keskusteluun vihan näitä ulkoryhmiä kohtaan ja ajatus siitä, että ”vihollisen vihollinen on ystävä”, toistui kommentteissa. Väkivaltaan ja ihmisryhmien tuhoamiseen kannustettiin sodan yhteydessä. Uskonnollisiin ryhmiin kohdistettu viha liittyi keskusteluissa vahvasti myös maahanmuuttokriittisyyteen.

”Tuen ählämeitä 110% rotusodassaan juutalaisia vastaan. Toivottavasti onnistuvat tappamaan koukkunokat sukupuuttoon.”

Keskusteluissa selkeästi eniten esillä oli nationalistinen puhe ja näistä kommentteista nousi vahva äärioikeiston ideologia esille. Keskusteluissa kaivattiin käänteentekevää hetkeä, joka ”puhdistaisi” suomalaisen yhteiskunnan. Nämä keskustelut olivat hyvin samantyyllisiä kuin aiemmin rodullisen ekstremismin kohdalla käydyt esimerkit. Maahanmuuttajia epäinhimillistettiin retorisesti käyttämällä toistuvasti esimerkiksi n-sanaa. Useista keskusteluista löytyi kymmeniä ”neekerit vittuun Suomesta” tai ”neekerit pitäisi tappa” kommentteja. Vaikka edellä mainittuja huuteluja oli löydettävissä paljon, ei tämänkaltaisen vihamielinen ja eriyttävä kielenkäyttö täytä väkivaltaisen ekstremismin määritelmää. Nämä huutelut olivat kuitenkin usein osa

keskustelua, joissa kommenttien luonne oli kokonaisuudessaan väkivaltaista, tavoitteellista ja suunnitelmallista, joka teki keskustelusta ekstremististä. Lisäksi väestönvaihtoteoria ja muuta äärioikeistolaiseksi miellettyä termistöä käytettiin keskusteluissa toistuvasti. Nationalistisuutta korostettiin "me" ajattelulla. Suomalaiset nähtiin automaattisesti kuuluvan osaksi sisäryhmää ja kaikki muut olivat ulkoryhmää. Yksi käytetyimmistä narratiiveista olikin suomalaisten ylivertaisuus ja muiden (esimerkiksi maahanmuuttajien) toiminnasta aiheutuneet haitat Suomelle ja suomalaisille. Koettiin, että omaa kansaa, etenkin naisia ja koko yhteiskuntaa on suojeltava väkivaltaisain keinoin.

"Tää matupaska pitää tuoda isosti päivänvaloon. Asialle pitää ruveta tekemään jotain. Jos ei virkavalta tee, niin jonkun pitää täyttää se tyhjiö."

"Ne alkaa kato valmistelemaan tätä suomea noille "työperäisille" maahanmuuttajille tietenkin! Niistä tulee tämän suomen alkuperäisasukkaita jossain vaiheessa Tämä sama meno kun jatkuu, niin me valkoiset suomalaiset jotka tätä paskaa ollaan joutunut sietämään liian pitkään, kadotaan alta aikayksikön! Tekeepäs mieli mennä opiskelemaan ja hakeutumaan duuniin. Vähän kuin jutkut rakentaisi omat holokaustin "kaasukaamiot" ilomielin."

Hallinnon vastainen kommentointi näkyi keskustelualustoilla etenkin hallituksen vaihtuessa kesällä 2023 ja rajatilanteen kärjistyessä alkutalvesta 2023. Keskusteluissa nostettiin toistuvasti esiin virkavallan ja poliittisen päätöksenteon "passiivisuus", sekä koettiin, ettei sen hetkinen hallitus ja poliittiset päättäjät todella edusta kansaa. Tällainen ajattelu johti keskusteluissa usein siihen, että mikäli muutosta ei tapahdu, koettiin "oman käden oikeuden" olevan ainoa oikea vaihtoehto. Tällä pohjustettiin mahdollisesti ajatusta siitä, että väkivalta koettiin hyväksyttävänä keinona toimia poliittisten tarpeiden ja tavoitteiden ajamiseksi. Syytä huonolle talous- ja turvallisuustilanteelle haettiin paitsi Suomen ulkopuolelta, myös hallinnon toiminnasta. Osa näistä kommentteista oli jopa anarkistista, mutta kommentteihin tai laajempaan keskusteluun ei välttämättä yhdistynyt anarkismille muu ominainen toiminta, jossa olisi vastustettu esimerkiksi yhteiskuntaan osallistumista tai että hallinto olisi institutionaalisesti epätoivottavaksi. Osa hallinnon vastaisesta kommentoinnista kohdistui suoraan poliittisiin päättäjiin ja heitä nimettiin keskusteluissa. Usein nämä kommentit sisälsivät myös toiveen siitä, että poliitikon perheeseen kohdistettaisiin vakava väkivaltaa ja poliitikko tuhoettaisiin väkivaltaisain toimin. Erityisesti hallituspuolueisiin kohdistettiin vihaa ja monet kokivatkin hallituspuolueiden pettäneen äänestäjänsä. Väkivaltaisen toiminnan vaihtoehdoksi ehdotettiin sinimustan puolueen äänestämistä seuraavissa eduskuntavaaleissa.

”Lupaen vetää tältä jätkältä akillesjänteet poikki jos tulee nimet ja naamat esiin ja kävelee vastaan. Nyt on aika julkaista nimet ja naamat. Nämä meidän wokettavat virkamiehet ei vittu tee mitään. Saatanan perkele. Vittu että kiehuu päässä.”

”Te ette tajunneet että Suomi on syntymästään asti ollut kontrollivaltio. Se on vain piilotettu rakenteisiin, mutta se on ihan suora jatkumo valkoisten voitosta suomettumisen kautta asioihin joista ei saa puhua. Tällaiset valtiot ympäri maailman harrastavat propagandaa itselleen ja ulospäin jossa ne ovat aivan jotain muuta, kuinka kansalaiset asuvat vapaassa onnellassa. Olette kaikki kuulleet kuinka on lottovoitto syntyä tähän mahdollisuuksien maahan jossa kaikki saavat koulutuksen ja terveydenhuollon. Kuinka olemme maailman huippua ihan kaikessa mahdollisessa loistavassa, kuinka isänmaa pitää huolen kaikista. Ei tämä eroa yhtään pohjois-Koreassa asumisesta, aivan samallailla kansalla on yksi virallinen totuus josta ei saa poiketa tai muut painavat sinut alas”

Havainnointipäiväkirjaa varten seurattujen alustojen keskusteluissa näkyi toistuvasti naisiin kohdistuvaa väkivaltaista kommentointia. Etenkin seksuaalisesti aktiivisiin, tai ulkonäön perusteella näin oletettiin ainakin asian olevan, kohdistettiin epäinhimillistä puhetta. Yleisin nimitys, jolla naisia nimiteltiin oli ”huora” ja usein naissukupuoleen ryhmänä vittattiin käsitteellä ”huorat”. Osalla alustoista naisten kuvia jaettiin toistuvasti ja heidän ulkonäköään ja käyttäytymistä kommentoitiin käyttäen äärimmäisiä, väkivaltaisia sanoja. Osa naisiin kohdistuvista kommenteista oli incel-kulttuurille ominaista naisvihaa. Naisia kohtaan kannustettiin käytettävän etenkin seksuaalista väkivaltaa ja väkivallankäyttöä oikeutettiin usein naisten omalla käytöksellä. Keskusteluissa toistui narratiivi, jossa naisten nähtiin ansainneen väkivaltaisen kohtelun heidän pukeutumisensa, sanomisien, julkaistujen kuvien tai muun toiminnan perusteella. On huomioitava, että tällainen puhe ei välttämättä aina ole ideologista ja ekstremististä. Myös seksuaalivähemmistöt koettiin keskusteluissa epätoivottavana ryhmänä. Heitä epäinhimillistettiin ja heihin kohdistettiin verbaalista väkivaltaa. Suurin osa sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen ja identiteettiin liittyvä ekstremistinen keskustelu oli osa jotain laajempaa ideologiaa, kuten rodullista tai nationalistista.

”Naisilta jotka huoraavat pitää leikata pää irti tai kivittää. Oppiipahan huorat olemaan rappeuttamatta kansakunnan moraalialia.”

”Toivottavasti tuo huoruli raiskataan, irrotetaan pää viidakkoveitsellä ja laitetaan kepinnokkaan varisten nokittavaksi + takavarikoidaan omaisuus... Haulikolle olisi käyttöä!”

Huumoriin verhottua väkivaltaista kommentointia oli paljon. Tämänkaltaisesta kommentoinnista keskusteltiin asiantuntijoiden kanssa useampien virikkeiden yhteydessä. Kommentteja joissa oli sanottu ensin jotain äärimmäistä ja väkivaltaista, ikään kuin suojattiin vetoamalla siihen, että se on vain vitsiä tai ettei tekisi niin oikeasti, ainoastaan ”fantasiamaailmassa” tai jossain videopelissä. Tällainen näennäisesti

hyvinkin väkivaltaiseksi tulkittavissa olevan kommentoinnin voisi muutaman asiantuntijan mukaan nähdä eräänlaiseksi yhteisön sisäiseksi vitsiksi, jolla rakennetaan yhteisön keskustelukulttuuria. Keskusteluissa ilmenikin huomattavaa luottamusta siihen, että edes äärimmäisiä kommentteja ei tulkittaisi vakavasti. Toisaalta verhoamalla ja lieventämällä sanomisiaan vitsiksi, saatettiin ehkä varmistella sitä, ettei kommenttia poistettaisi ylläpidon toimesta. Joillakin alustoilla osallistujat sanoivatkin luottavansa ylläpitäjien ”suojaavan” yhteisön jäseniä siten, ettei radikaalejakaan kommentteja poistettaisi. Toisinaan keskustelussa ilmeni myös tapauksia, joissa jokin kommentti oli ilmoitettu poliisille nettivinkkinä. Tällaiset ilmoitukset kuitenkin saivat osakseen kielteistä palautetta keskusteluissa, ja ilmoittajat leimattiin eräänlaisiksi ”pettureiksi”, jotka eivät kunnioittaneet alustalle ominaista kulttuuria.

”En pahastuisi vaikka nuo löytyisivät jossain kohtaa lyhtypylvääseen niskoistaan ripustettuna. Eihän sellaista tietysti tapahdu kuin fantasiamaailmassa.”

”No aloita vaikka ko kansanedustajan tapolla. Minecraftissa siis.”

Osalla keskustelualustoilla tietyillä ideologisilla ryhmittymillä oli useampi eri keskusteluryhmä, joita käytettiin hieman eri tarkoituksiin. Toista keskusteluryhmää saatettiin käyttää ikään kuin tiedotukseen ja toisella käytiin vapaampaa keskustelua. Vapaamman keskustelun ryhmissä keskustelu oli myös usein jatkuvampaa ja kommenttien sisältö harkitumpaa. Harkitumpi keskustelukulttuuri saattoi johtua siitä, että keskustelut olivat julkisia, ja keskusteluihin oli mahdollista osallistua jopa omalla nimellä. Asiantuntijat kokivat, että virikkeisiin nostetut sisällöltään pidemmät ja harkitummat kommentit olivat vakavuudeltaan huolestuttavampia. Niistä oli tulkittavissa selkeämpi ajatusketju ja toiminnan tavoitteellisuus. Tällaisten kommenttien osalta muutama asiantuntija sanoi, että kyseiset ryhmät ja kommentointi vaatisivat mahdollisesti jatkuvampaa seurantaa, ja koska kyseessä ovat julkiset keskustelualustat, seurantaa todennäköisesti tehtiinkin viranomaisten toimesta.

”Maailmaa hallitaan mielikuvilla, symboleilla, logoilla. Tarvitaan joku symboli, lippu joka kokoaa yhteen hajallaan olevat kansalliset voimat. Mikään pieni kansallisvaltion lippu ei riitä. Valkoisen miehen ja naisen historia ja perimä, kulttuuri voi olla vaikea saada mahtumaan, ja siitä voi tulla vaikeaselkoinen. Linnake jonka muurien sisälle kansamme kokoontuu suojaan. Muistetaan että Linnake tarvitsee aseistetut joukot suojakseen. Koulujärjestelmän ja median aivopesusta on päästävä irti. Onko jo liian myöhäistä? Onnistuuko yhteen hiileen puhaltaminen. Ei hyvältä näytä. Sillä aikaa on jo perustettava pieniä sissiryhmiä ennen kuin iso kuvio selviää.”

Joissakin keskusteluissa oli havaittavissa myös jaottelua ryhmien sisällä. Koettiin, etteivät muut ryhmän jäsenet ole yhtä aktiivisia toimijoita ja pelkkä verkossa keskusteleminen ei riitä viemään ideologian tavoitteita eteenpäin. Saman ryhmän sisällä olevia ulkoistettiin ulkoryhmäksi ja heihin kohdistuvaan väkivaltaan kannustettiin sen uhalla, että väkivalta saisi ulkoryhmäläiset sisäryhmän ”arvoisiksi”.

”Tää on vaan niin naurettavaa, Suomen taso on niin vitun NAURETTAVA. teille NAURETTAAN. Vittu ymmärrättekö. Se että huudatte neekeriä ja jutkua täällä, mitä vittua te saatte siitä? Jee! Parempi mieli koska maailma ei halunnut minua!”

”Valehtelematta sanon että vitun moni nuori varmasti haluis lähtee KM-toimintaan mukaan, mut sit ne näkee Booze&Heroin läskiskinit ja miettii ”mitä vittua onks tää se kansallismiellinen skene?” ja lähtee mahd. kauas koko skenestä”

Havainnointipäiväkirjan materiaaleissa, eikä näin ollen virikkeissäkään ollut selkeitä esimerkkejä luokkapohjaisista ideologioista, yhden asian liikkeistä tai ekoterroristisista toimijoista. Luokkapohjaiset ideologiset kommentit näkyivät mahdollisesti yksittäisinä huomioina siten että kommentoijat asettivat itseään toisten yläpuolelle sen mukaan, missä he olivat töissä, tai olivatko muut keskusteluun osallistujat lainkaan työelämässä. Mutta tällainen kommentointi oli taulukon 1 mukaisesti luokiteltuna korkeintaan maltillista. Yhden asian liikkeiden toimintaa ei ollut havaittavissa, ainakaan siten, että se olisi kiinnittänyt erityisesti huomiota. Tämä tosin selittyy mahdollisesti yhden asian liikkeelle ominaisista yksinäisistä toimijoista. Osalla keskustelualustoilla yhden asian liikkeiksi voisi tulkita yksittäisen keskustelun siten, että keskustelunaloitukseen vastaavat samaa mieltä olevat henkilöt kuuluvat keskustelun ajan sisäryhmään, ja kaikki eri mieltä olevat keskustelijat ovat osa ulkoryhmää. Tällainen keskustelu kuitenkin harvoin johtaa mihinkään organisoituneempaan tai järjestyneempään toimintaan tai keskusteluun, ja sisäryhmä ”hajoaa”, kun keskustelu päättyy. On kuitenkin tiedostettava, että yksittäinen toimija voi olla ekstremistinen yksinkin, eikä keskustelun päättyminen tarkoita sitä, etteikö toimija olisi voinut saada vahvistusta ideologialleen.

Havainnointipäiväkirjassa ja kommentteissa oli Elokapinaan liittyviä kommentteja. Elokapinan toiminta Suomessa ei täytä ekoterrorismin tunnusmerkkejä, jonka kaltaista liikehdintää muissa Pohjoismaissa on huomattu olevan. Elokapinaa edustavien osalta keskustelu oli lähinnä ilmoitusluontoista tiedotusta, mutta heidän tekemänsä keskustelunavaukset herättivät paljon kommentointia toimintaa vastustaneilta. Suurin osa keskustelusta liittyi Elokapinan toiminnan vihamieliseen kommentointiin ja tapahtumiin osallistuvien henkilöiden väkivallan kohteiksi fantasiointiin.

”Joku autoilija voi myös ajaa teidän päältä ja tussuttaa konarilla niskaan. Teloitus ei kuitenkaan ole suoraan teitä kohtaan, vaan viesti päättäjille.”

Osana virikkeiden läpikäymistä asiantuntijoilta kysyttiin, puuttuiko virikkeistä jokin ekstremistinen toimija tai muu väkivaltainen ryhmittymä tai teema. Asiantuntijat nostivat esille seuraavia teemoja ja toimijoita, joita ovat itse tunnustaneet keskustelualustoilta: kouluampumista ihannoivat henkilöt tai näihin liittyvät keskustelut, antisysteeminen toiminta, salaliittoteoriat, äärikristillisuus, radikaali-islamistiset toimijat, sukupuolittunut viha ja väkivalta, ekofasismi, sukupuolivähemmistöjä alentava keskustelu, ulkomaalaisten tekemien rikosten esille nostaminen sekä väestönvaihtoteoriat. Osa näistä esille nostetuista teemoista tai toimijoista näkyi havainnointipäiväkirjan aineistoissa.

4.2 Asiantuntijahaastattelut

Asiantuntijahaastattelujen avulla pyrin vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseen: ”Millä tavoin verkossa tapahtuvaa väkivaltaista ekstremismia pyritään tunnistamaan viranomaisten ja järjestöjen toimesta? a) Minkälaiseen keskusteluun asiantuntijat kiinnittävät verkossa huomiota ja b) Minkälaisia työkaluja heillä on käytössään ja miten yhteistyö viranomaisten ja järjestöjen välillä toimii”. Alaluvut on nimetty tutkimuskysymystä tarkentavien kysymyksien mukaisesti.

4.2.1 Minkälaiseen keskusteluun asiantuntijat kiinnittävät verkossa huomiota

Verkkokeskustelualustojen ja yleisesti ilmiön seuraaminen verkossa riippui siitä, kuuluiko seuranta haastateltavan sen hetkisiin työtehtäviin tai tekivätkö he esimerkiksi tutkimusta tai aineistonkeruuta, jota varten näitä tulisi aktiivisesti seurata. Lähes jokainen haastateltava kuitenkin päätyi useimmiten etsimään tai seuraamaan keskusteluja, jos jotain on tapahtunut Suomessa, tai maailmalla. Osa haastateltavista seurasi verkkokeskusteluja silloin kun he halusivat saada selville, mitä ihmiset keskustelevat aiheesta X. Eräs haastateltavista kuvaili seurantarvetta ”lämpötilan mittauskeino”, eli keskustelualustalla käydään katsomassa, mikä aihe kullakin hetkellä puhuttaa, mikä on sen hetkinen ”kuuma puheenaihe”. Keskustelualustoilta etsitään esimerkiksi narratiiveja ja mitä symboleja missäkin kontekstissa käytetään.

Väkivaltainen keskustelu herättää myös asiantuntijoiden huomion verkkoalustoilla. Se, miten vakavaan väkivaltaan kannustetaan, on asiantuntijoiden mukaan vertailukelpoinen sen kanssa, keskustellaanko anonyymisti yleisessä keskustelussa vai

etukäteen tunnistetun ja määritellyn sisäryhmän kanssa. Mitä enemmän omaan sisäryhmään luotetaan, sitä lähemmäs näennäisen anonymiteetin kaltaista luottamusta tullaan ja kynnyks madaltuu. Alustalla, jossa on ideologialtaan samanmielisiä henkilöitä, voi olla helpompaa huudella ja kannustaa väkivaltaisiin toimiin, mikäli sitä ei tarvitse tehdä omalla nimellä. Anonyymius saattaa myös kannustaa kertomaan äärimmäisistä ja väkivaltaisista haaveista, sillä todennäköistä on, ettei muut keskusteluun osallistujat kiinnitä sen enempää huomiota, tai ota niitä tosissaan. Jokainen haastateltavista huomautti, että vaikka sananvapaus tarjoaa vapauden, ei se kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikki olisi sallittua. Jokaisen ihminen tulisi kantaa vastuu omista sanoistaan, niin puhutuista kuin kirjoitetuistakin. Eräs haastateltavista nosti esille huomion siitä, että tietyille väestöryhmille verkossa olevat keskustelualustat saattavat olla ainoa mahdollisuus tuoda esille mielipiteitään, vaikka se tapa jolla mielipidettä tuodaan esille, ei välttämättä olisikaan yleisesti hyväksyttävä.

Verkko paitsi tarjoaa alustan yhteisten narratiivien jakamiseksi, myös normalisoi omalta osaltaan väkivaltaretoriikkaa ja vihamielisyyttä. Vihapuheen määrän ja väkivallan hyväksymisen oli huomattu selkeästi yleistyneen suomalaisessa yhteiskunnassa ja julkisissa keskusteluissa. Useampi asiantuntija nosti esille tämänhetkisen poliittisen ja julkisen retoriikan sekä Suomessa että maailmalla. Poliittiset toimijat ja johtajat puhuvat tavalla, joka on tunteita herättävää ja sisältää voimakkaita, jopa äärimmäisiä sanavalintoja. Havainnointipäiväkirjassakin näkyi eduskunnan rasismikeskustelu vuodelta 2023, johon liittyi perussuomalaisten kansanedustajien käyttämä kaksoisviestintä. Perussuomalaisten tulkittiin käyttämällään terminologiallaan sekä vaa-
tetuksellaan ”flirttailevan” ääri-ideologiaa kannattavien toimijoiden kanssa. Tämänkaltainen tapa kommunikoida voi asiantuntijoiden mukaan herkästi levitä myös laajemmalle yhteiskuntaan, jos se nähdään hyväksyttävänä, tai jopa suotavana julkisessa puheessa. Muutama asiantuntija huomautti, että kehityskulku ei yleisesti hyväksytyjen termien normalisoitumisessa voi kulkea myös toiseen suuntaan. Se, miten jonkun ideologian edustajat keskustelevalta, voi päättyä poliittiseen puhuntaan. Näin onkin käynyt jo useiden käsitteiden osalta, kuten eräs haastateltavista nosti esille:

”Me kaikki puhutaan nykyään kantaväestöstä ja valtamediasta, jotka molemmat on ääri-
keistotermejä. Yhtäkkiä ne on normalisoitunut ja yhtäkkiä niistä on tullut salonkikelpoisia ja kukaan ei kyseenalaista sitä. Eli toisin sanoen me ollaan omaksuttu tällaisen vähemmistön, jotka aina puhuu samalla lailla ja toittottaa samaa asiaa, kieli joka tietyllä tavalla normalisoi vastakkainasettelua ja normalisoi ekstremistien ajattelutapaa.” Asiantuntija 6

Virikkeistä ja toimijoista verkossa keskustelua herätti etenkin ”läpänheittäjät” ja trollit, joilta ei nykyään voi välttyä verkon keskustelualustoilla. Rajujakin asioita saatetaan sanoa huumorin varjolla. Väkivaltaisen ja äärimmäisen kommentin perään saatetaan kirjoittaa esimerkiksi ”läpällä” tai ”fantasiamaailmassa”. Tämänkaltainen

keskustelu tai kommenttien peittely huumoriin on tulkittavissa erään haastateltavan mukaan siten, että kommentoijat ovat tietoisia siitä, että tällaisiin asioihin tartutaan, eikä puhe ole yleisesti hyväksyttyä. Havaintopäiväkirjan aineistossa näkyi myös kommentteja, joissa kirjoittajat pohtivat seuraako esimerkiksi toimittajat tai viranomaiset silläkin hetkellä heidän käymäänsä keskustelua. Vitsailuun vedoten voidaan yrittää lisäksi varmistella, ettei kommenttia poistettaisi keskustelualustalta, kun siihen ikään kuin ironisesti jo vastataan kommentin kirjoittajan omasta toimesta. Tämänkaltaisen vitsailun esiintuominen voi tehdä kommentteista helpommin lähestyttäviä ja "coolimpaa". Meemit ovat myös esimerkki huumoriin verhotusta äärimmäisestä puheesta. Muutamat asiantuntijat kertoivat kohtaavansa "läpänheittäjiä" myös verkon ulkopuolella. Lisäksi etenkin nuorisotyöntekijät ovat kertoneet asiantuntijoille kohtaamisista, joissa äärimmäisiäkin asioita saatetaan sanoa kasvotusten ja perään kommentoida että "vitsiä se vaan oli":

"Nuoret heittää aivan hirveätä "vitsiä" ja sitten lopulta toteaa, että se oli vaan läppä ja olettaa että se niinku kumooa ihan sen kaiken mitä he on aiemmin sanonut. Ja se on ehkä semmoinen dilemma, mikä heillä (nuorisotyöntekijöillä) nousee usein esille ja mitä mekin ollaan sitten pyöritelty, että miten sellaisiin tilanteisiin voisi reagoida rakentavalla tavalla, mikä niissä niinku olisi tavallaan hyvä tapa sitten jotenkin aloittaa se keskustelu siitä, että myöskään vitsit ei ole irrallaan mistään muusta meidän yhteiskunnallisesta ilmapiiristä ja kontekstista vaan nekin yhtälailla kontribuoi tiettyihin mielikuviin ja luo todellisuutta." Asiantuntija 3

Haastattelujen aikana välittyi asiantuntijoiden luottamus siihen, että viranomaiset seuraavat verkkokeskusteluja ja puuttuvat välittömään väkivallan uhkaan, mikäli sellaista havaitsevat. Jokainen asiantuntija peräänkuulutti paitsi yksilön vastuuta, myös alustojen vastuuta. Lainsäädännöllä, niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa, on pyritty ja pyritään vaikuttamaan siihen, että alustojen ylläpito pysyisi tiukkana ja äärimmäinen keskustelu saataisiin minimoitua. Toisaalta jotta väkivaltaista ekstremististä puhetta voidaan poistaa alustoilta, tulisi ylläpitäjien pystyä ymmärtämään ja tunnistamaan tällaista ilmiöön liittyvää puhetta. Esille nostettiin myös huomio, että mitä tiukempaa seuranta esimerkiksi viranomaisten toimesta on ja mitä tiukemmin moderointia tapahtuu, sitä enemmän ryhmittymät siirtyvät suljetuille alustoille sekä suljettuun verkkoon, jolloin myös seurantaa on huomattavasti hankalampaa tehdä ja ilmiöstä tulee uhkaavampi.

Verkossa oleva keskustelu koettiin haastavaksi seurattavaksi ja radikalisoituneen ja väkivaltaisia tekoja suunnittelevien henkilöiden puheen erottaminen muusta massasta vaikeaksi. Verkkokeskustelusta yksittäisten kommenttien tai keskustelujen perusteella on asiantuntijoiden mukaan hankalaa erottaa mikä on trollausta ja mikä "todellista" väkivaltaista ekstremismia. Tunnistamista tärkeämmäksi asiaksi nostettiin se, että keskusteluja ylipäättänsä seurataan ja asiantuntijat ja ammattilaiset pyrkisivät

ymmärtämään siellä rakennettuja narratiiveja. Keskustelualustojen toiminnan ymmärtäminen, kuten minkälainen keskustelukulttuuri millekin alustalle on muotoutunut, nähtiin erityisen tärkeänä. Ymmärryksen kautta on helpompaa suhteuttaa kommenttien vakavuus asteikolle ”huutelusta tekoihin”. Osalla alustoilla, joita myös tätä tutkimusta varten seurattiin, keskustelukulttuuri on hyvin värikästä ja keskustelujen tavoitteina oli sellaisten kommenttien kirjoittaminen, jotka herättävät keskustelua ja ovat verbaalisesti rajuja sekä äärimmäisiä; kuka keksii kaikista pahimman heiton, kuka on keskustelun voittaja:

”Vihan ja väkivallan performointi on myös yks tapa osoittaa kuuluvansa siihen yhteisöön ja tavallaan mitä shokeeraavampaa se on ulkopuolisille, sitä enemmän se myös signaloi sitä, että olen yksi teistä koska mua ei kiinnosta tällaiset ”normojen” moraalikäsitteet. Monet kokee sen tällaisena niinku höyryjen päästelynä, joka ei johda mihinkään. Ei siellä keskusteluissa ne osallistujatkaan tiedä sitä, että kuka on tosissaan ja kuka ei ja siellä syntyy välillä tällaisia alakeskusteluja siitä että no tarkoitatko sä tota nyt oikeasti vai et? Ja sitten usein heitellään sitä, että no tää kaikki on vaan läppää ja sitten taas ulkopuolelta saattaa tulla sellainen vähän mediapaniikkinen ajatus siitä, että nää kaikki on nyt potentiaalisia väkivallan tekijöitä ja se totuus on jossain jossain siellä välillä. Mutta sitä on tosiaan tosi vaikea arvioida yksittäisistä kommentteista.” Asiantuntija 5

Vaikka keskustelukulttuuri jollakin alustalla olisi rajua ja väkivaltasävytteistä siten että sanat ovat lähtökohtaisesti ”vain sanoja”, on myös tilanteita, joissa sanoista tulee tekoja. Alustojen seuranta, etenkin viranomaisten toimesta, voi mahdollistaa yksittäisten henkilöiden tunnistamisen heidän toistuvan väkivaltaisen tai muuten huomiota herättävän puheensa kautta. Viranomaiset pystyvät anonyymeilläkin keskustelualustoilla jäljittämään kommentin kirjoittajan, joten jos kommentteja ilmiannetaan viranomaisten tietoon, on heidän mahdollista jäljittää kirjoittaja.

4.2.2 Minkälaisia työkaluja asiantuntijoilla on käytössään ja miten yhteistyö viranomaisten ja järjestöjen välillä toimii

Osa asiantuntijoista koki, että viranomaisilla tai järjestöillä ei ole tällä hetkellä resursseja siihen, että kattavaa valvontaa tehtäisiin verkossa, eivätkä haastateltavat nähneet välttämätöntä tarvettakaan jatkuvalla, laajalle seurannalla keskustelualustoilla. Asiantuntijat kuitenkin luottivat selkeästi siihen, että kun viranomaiset tunnistavat jonkin huolestuttavan ilmiön, pyritään näistä tilannekuvista olemaan tietoisia ja seuraamaan myös keskusteluja siltä osin, kuin se on mahdollista. Osa haastateltavista joiden työtehtäviin, nykyisiin tai aikaisempiin, on jollain tavalla kuulunut verkkokeskustelujen seuraaminen, nosti esille erilaisia olemassa olevia automatisoituja työkaluja, joita hyödyntämällä seuranta keskustelualustoilla on mahdollista tehdä. Tällaiset työkalut/skannerit keräävät jatkuvasti tietoja, kuten millä alustalla keskusteluja käydään,

minkälaisista keskusteluista käydään ja milloin keskustelu on ollut aktiivisinta. Kerätystä tietokannasta on mahdollista etsiä eri hakusanoilla tarkempia tietoja. Haastattelujen hetkellä asiantuntijat tekivät seurantaan lähinnä manuaalisesti, joskus satunnaisesti ja pintapuolisemmin ja joskus taas perehtyen jonkun tietyn alustan keskusteluihin syvemmin.

Tällä hetkellä Suomessa väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ennaltaehkäisevää työtä johdetaan Sisäministeriön toimesta. Yleisesti asiantuntijat kokivat, että yhteistyö viranomaisten ja järjestöjen välillä toimii riittävän hyvin. Osa kaipaasi kuitenkin nykyistä tiiviimpää yhteydenpitoa. Toimivan yhteistyön nähtiin olevan mahdollista pitkien perinteiden kautta syntyneestä moniammatillisesta ja poikkihallinnollisesta sekä jopa hallinnonalojen ylittävästä yhteistyöstä. Yhteistyötä tehdään myös esimerkiksi koululaitosten ja kaupunkien kanssa erilaisten koulutusten ja ohjauksiryhmien kautta. Haastatteluissa esille nousi ilmiön parissa työskentelevien ”pienet piirit” ja jokainen asiantuntija korostikin verkoston tärkeyttä. Asiantuntijoiden mainitsemat pienet piirit huomasivat haastattelujenkin aikana siitä, että samat nimet (esimerkiksi tutkijat) nousivat esille toistuvasti. Pienet piirit koettiin hyvänä asiana, sillä ne asiantuntijoiden mukaan helpottavat kontaktien löytämistä ja keskusteluyhteyden ylläpitämistä. Mitä paremmat keskusteluyhteydet on mahdollista saavuttaa, sitä paremmin tiedetään mitkä ovat kenenkin asiantuntijan lähtökohdat, ymmärrys ja osaaminen aiheeseen. Tämän nähtiin tehostavan asioiden selvittämistä.

Keskustelua herätti myös eri roolit toimijoiden välillä: viranomaisten ja poliittisten toimijoiden ymmärrys ja päätöksenteko saattaa erota paljonkin siitä, miten esimerkiksi tutkijat kokevat ilmiön kokonaisuutena. Eräs asiantuntija huomautti että yhteisymmärrys siitä, miten tieto ja tarve tiedolle eivät aina automaattisesti eri toimijoiden välillä kohtaa. Hänen mukaansa olisi tärkeää, että viranomaiset ymmärtäisivät, ettei tutkijoilla välttämättä ole olemassa valmista tutkimusta heidän tietotarpeisiinsa, ellei sitä olla erikseen tilattu, tai että tutkimukset eivät anna valmiita ratkaisuja. Asiantuntija myös korosti, että tutkijoidenkin on toisaalta osattava tehdä tutkimusta joka on relevanttia ja ymmärrettävää. Kaikki asiantuntijat olivat samaa mieltä siitä, että on hyvin tärkeää, että ennaltaehkäisevässä työssä tieto välittyisi oikeille tahoille oikea-aikaisesti, eli ajoissa.

Erään haastateltavan kanssa keskusteluun nousi erityisesti virikkeitä läpikäydessä ajatus siitä, miten tilanne verkkokeskusteluissa on muuttunut, tai mahdollisesti ei ole muuttunut, viimeisen viiden vuoden aikana:

”Tavallaan semmoinen että ihan hyvä, että tilanteet ei ole eskaloitunut sitten pidemmälle, että keskustelu pyörii yhä tällä samalla tasolla ja on luokkaa n-sanat v*ttuun Suomesta. Että ei ole tavallaan menty sen pidemmälle näissä kommentteissa, mutta sitten samaan aikaan tulee kyllä myös semmoinen pieni, sellainen toivoton ajatus, että eikö me olla onnistuttu tekemään mitään paremmin, jotta me oltaisiin ehkäisty siitä että ihmisillä on tarve suoltaa tällaista soopaa tonne netti täyteen.” Asiantuntija 3

Eräs haastateltavista nosti esille huomion siitä olisiko parempi käyttää resursseja siihen, että verkosta tehtäisiin toimintaympäristönä turvallisempi, vai tulisiko resurssit käyttää ilmiön tunnistamiseen. Suoraa vastausta tai suositusta ei tähän kuitenkaan asiantuntijalla ollut, eikä sitä muidenkaan asiantuntijoiden kanssa keskusteltaessa löytynyt. Keskustelua käytiin myös siitä, kenen vastuulla on puuttua tunnistettuun väkivaltaiseen ekstremistiseen puheeseen sekä miten tulisi toimia tilanteessa, jossa tunnistaja ei ole viranomainen. Erilaiset ilmiön tunnistamisen avuksi julkaistut oppaat ja koulutukset nousivat tämän aiheen osalta keskusteluun. Osa asiantuntijoista koki koulutuksia ja oppaita olevan tarpeeksi ja niiden sisältävän sovellettavissa olevia ”knoppitietoja” ja ohjeita siihen, miten esimerkiksi voidaan tunnistaa merkkejä radikalisoitumisesta. Oppaita ja koulutuksia tärkeämmäksi nähtiin kuitenkin, että nuorisotyöntekijät ja muut ilmiön parissa työskentelevät ammattilaiset tunsivat mahdollisimman hyvin henkilöt, joiden kanssa he työskentelevät. Tämä helpottaisi sitä, että ennalta ehkäisevässä työssä olisi mahdollista puuttua tilanteisiin mahdollisimman hyvissä ajoin ja yksilöille sopivilla tavoilla. Tärkeäksi koettiin myös itse aiheesta ja ilmiöstä keskusteleminen mahdollisimman avoimesti ja siten, että ilmiö tulisi tutummaksi käsitteiden kautta. Mitä enemmän ilmiöstä puhutaan ja mitä enemmän aiheita saadaan julkisuuteen esimerkiksi asiantuntijahaastattelujen kautta, sitä paremmaksi ymmärrys yhteiskunnassa muodostuu.

Asiantuntijoilla oli pitkälti samankaltaisia toiveita siitä, miten ennalta ehkäisevää työtä voitaisiin tulevaisuudessa parantaa. Esittelen muutamia toiveita, jotka toistuivat asiantuntijoiden vastauksissa. Lähes jokainen asiantuntija nosti esille toiveen yhteisestä ajantasaisesta tilannekuvasta viranomaisille ja järjestöille. Toistuvia tapauksia ja vertaisoppimista ilmiön parissa työskentelevien asiantuntijoiden ja toimijoiden kesken. Uusia työkaluja kuten algoritmia verkkosivuille/hakukoneille, joka tunnistaisi, jos henkilö hakee toistuvasti tietoa jostain väkivaltaisesta aiheesta; selaimeen ilmestyisi esimerkiksi ponnahdusviesti, jossa ohjattaisiin olemaan yhteydessä Exit-toimijaan. Lisäksi toivottiin parempaa tietokantaskanneria, mutta tässä ongelmaksi tiedostettiin, että työkalun käyttöönotto vaatisi sosiaalisen median alustojen omistavien yritysten halukkuutta laajaan yhteistyöhön, jotta tietokannasta ja hakutoiminnoista saataisiin toimivampia.

Useampi asiantuntija mainitsi, että ilmiön parissa työskentelevät ammattilaiset toivoisivat koulutuksien lisäksi erilaisia tarkistuslistoja, joista he saisivat entistä paremmin tietoa siitä, mitä väkivaltaisen ekstremismi on ja miten esimerkiksi voisi ymmärtää radikalisoitumisprosessia paremmin - missä vaiheessa tulisi huolestua ja missä vaiheessa kannattaisi ottaa asia puheeksi. Siitä huolimatta, että ohjeistuksia ja koulutuksia on jo olemassa (ks. esim. Benjamin & Vallinkoski, 2021), eivät ne täysin täytä aukkoa tunnistamisen haasteissa. Ilmiön monimuotoisuus tekeekin

asiantuntijoiden mukaan erilaisten oppaiden ja tarkistuslistojen tekemisen haastavaksi. Ekstremismin vastaisessa työssä olisikin erään asiantuntijan mielestä tärkeää osata tiedostaa ja yhdistää esimerkiksi resilienssin rakentaminen ja vahvistaminen osana tunnetaitojen ja osallisuuden kehittämistä. Vaikka resilienssin eteen tehdään yhteiskunnallisella tasolla paljon töitä, ei tätä välttämättä aina osata yhdistää väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisevään työhön. Haastattelujen aikana keskusteluun nousi paljon lisäkysymyksiä ja huomioita, joihin asiantuntijoilla itselläänkään ei ollut antaa vastauksia.

5 VÄKIVALTAISEN EKSTREMISMIN KESKEISET PIIRTEET

Haastattelujen lopuksi asiantuntijoilta kysyttiin, mikä on heidän mielestään tärkeintä mitä väkivaltaisesta ekstremismistä tulisi ymmärtää. Tässä luvussa käydään asiantuntijoiden näkemyksiä siitä, mitkä ovat väkivaltaisen ekstremismin keskeiset piirteet sekä mitä jokaisen ilmiön parissa työskentelevän ammattilaisen olisi hyvä tiedostaa. Asiantuntijoiden mukaan ilmiön tunnistamisesta tekee haastavaa se, että terminologia vaihtelee myös Suomen toimintakentällä. Jos kaikilla ilmiön parissa työskentelevillä olisi yhtenäinen käsitys ja ”termipankki” siitä mistä on kyse, kun puhutaan väkivaltaisesta ekstremismistä, yhteistyö eri sektorien välillä olisi helpompaa.

On tärkeää tiedostaa, että väkivaltainen ekstremismi ilmiönä elää ja muuttuu ajassa ja paikassa. Ilmiöön ja toimintaan laajemmin liittyviä taustalla olevia tekijöitä, kontekstia, nyansseja ja viitekehystä olisi tärkeä ymmärtää, jotta yksittäistä toimijaa pystyttäisiin auttamaan ja toimintaan pystyttäisiin puuttumaan ajoissa. Ilmiön parissa työskentelevien tulisi pyrkiä ymmärtämään radikalisoituneita henkilöitä, sekä sitä mistä heidän mielipiteensä mahdollisesti kumpuavat:

”Jos me puhutaan esimerkiksi siitä, että aatemaailmalla perustellaan tai väkivalta oikeutetaan, niin se mitä tällainen määritelmä ikinä ei oikeastaan avaa on se, että mikä on vakuumus. Kuinka syvästi ihminen uskoo siihen? Ja sama juttu, jos ihminen esimerkiksi uhkaa väkivallalla, niin millä tavalla me pystytään arvioimaan ja määrittelemään se, että kuinka paljon siellä on oikeasti sitä vakaumusta?” Asiantuntija 2

Väkivaltainen ekstremismi ei ole yksi ja yhteisesti jaettu ”sateenvarjotermi” ilmiölle, vaan se voidaan määritellä ja ymmärtää hyvinkin eri tavoin. Se, miten asiantuntijat ja tutkijat ilmiön ymmärtävät, voi erota paljonkin siitä, millä tavalla radikalisoituneet ja väkivaltaisen ekstremismin toiminnan keskiössä olevat yhteisöt ja yksilöt

ilmiön ja siihen liittyvän toiminnan ymmärtävät. Kokonaiskuvan kannalta asiantuntijoiden mielestä olisi tärkeää, että ymmärrettäisiin perusasiat: mitä on radikalisoituminen, vihapuhe, polarisaatio ja millä tavalla nämä ilmenevät ihmisten elämässä ja yhteiskunnassa. Henkilön, joka työskentelee ilmiön parissa tai kohtaa työssään radikalisoituneita henkilöitä, tulisi miettiä mikä hänen roolinsa on koko kuviossa, mitä hän itse voi tehdä asioille? Eräs asiantuntija kehotti ammattilaisia tuomaan ilmiöön liittyvää termistöä ja käsitteitä enemmän käytännön tasolle. Tämä helpottaisi keskustelun käymistä niiden kanssa, joille ilmiö ei entuudestaan ole tuttu. Toisaalta myös mitä enemmän väkivaltaisesta ekstremismistä puhutaan, sitä tutummaksi se tulee:

”Tämä on kuitenkin ilmiö, mikä huolestuttaa ammattilaisia ja viranomaisia ja ”tavan toppahousuja”. Kyse ei ole myöskään mistään kauhean erikoisesta, vaan lopulta aika perusasioista, että ehkä se on sitten myöskin semmoinen viesti tavallaan mitä ainakin omassa työssä pyrkii viemään eteenpäin, että työkalut on ihan kivoja joo, mutta myös perusasiat oikeasti riittää.” Asiantuntija 3

Mitä väkivaltainen ekstremismi asiantuntijoiden mielestä on? Väkivaltainen ekstremismi on tapa hahmottaa ja jäsentää maailmaa, jossa aatemaailmalla perustellaan omaa toimintaa. Sen voidaan nähdä olevan katkeruuteen pohjautuva vihamielinen ajattelutapa, jossa vastustetaan yhdenvertaisuutta, moninaisuutta ja tasa-arvoa. Väki-valtaista ekstremismia ei voi niputtaa yhden aatemaailman tai ideologian sisälle, vaan ajattelun sisältö voi vaihdella. Sisältö ja aatemaailma voi olla esimerkiksi uskonnollista, poliittista, tai se voi liittyä esimerkiksi ympäristönsuojeluun. Asiantuntijat toivoivat, että ymmärrettäisiin paitsi ilmiön monimuotoisuus, myös aatemaailmojen erilaisuus, eikä jäätäisi jumiin ajatukseen, että ekstremismi on aina esimerkiksi radikaali-islamistista, mikä pitkään on ollut yleinen harhaluulo. Kyse ei ole siis siitä, että väkivaltainen ekstremismi liittyisi aina tiettyyn ideologiaan. Lisäksi asiantuntijat korostivat, että usein niitä henkilöitä, joista tulee ekstremistejä, ei yhdistä mikään tietty luonteenpiirre. Ekstremismiin liittyvä tapa ajatella maailmaa on toisaalta hyvinkin ominaista ihmisluonteelle. Tapa, jolla ihmiset sosiaalisen identiteetin teorian mukaan jakavat maailman erilaisiin kategorioihin on inhimillistä ja sitä kautta yksilö pyrkii myös määrittelemään itsensä (Tajfel 1982) . Tämänkaltainen tapa jakaa ihmisiä eri kategorioihin, sisä- ja ulkoryhmiin on myös väkivaltaiselle ekstremismille ominaista ja täten myös hyvin inhimillistä toimintaa. Väkivaltaista ekstremismia ilmiönä ja toimintana ei voi toiseutta tai ulkoistaa, vaikka näin toimiminen helpottaisi ilmiön ymmärtämistä:

”Kysymys kääntyy kysymykseksi siitä, että minkä takia joku ihminen radikalisoituu. Ja sitten kuitenkin jälkikäteen on aina helppo nähdä se, miten jossakin ajassa tapahtuva väkivaltainen ekstremismi on sidoksissa oman aikansa yhteiskuntaan ja siinä oleviin

kehityskulkuihin. Väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyssä vaikea asia on kyky ajatella niitä asioita vähän laajemmin ja melkein mahdoton asia on ottaa politiikan tekemisessä huomioon, että miten tietynlaiset poliittiset päätökset voi olla luomassa siltä suojaavia tai sille altistavia tekijöitä." Asiantuntija 4

Kun väkivaltaista keskustelua seurataan ja toimintaan puututaan ammattilaisten toimesta, voi se aiheuttaa myös lisäkysymyksiä siitä kuka on "oikealla" puolella, kuka määrittelee sen mikä on oikein ja mikä väärin, sekä minkälaiseen keskusteluun viranomaisten tulisi ylipäänsä puuttua. Kun "ongelma" määritellään etukäteen, voi se lisätä keskustelun polarisoitumista. Eräs asiantuntija huomautti, että Suomessakin naisasialiike nähtiin 1900-luvulla radikaaliksi aktivistiseksi toimijaksi (ks. esim. Lähteenmäki, 2000). Asioiden suhteuttaminen yhteiskunnan tilaan ja aikaan on tärkeää. Toisaalta ilmiön parissa työskentelevien tulee pohtia sitä vaihtoehtoa voiko yhteiskunnassa vallitseva ajatusmalli etukäteen määritellystä normaalista olla-kin "väärä"? Tästä syystä ammattilaisten tulisi pyrkiä dialogiseen keskusteluun radikalisoituneiden tai ekstremististen henkilöiden kanssa.

Asiantuntijat korostivat sitä, kuinka ammattilaisten tulisi pyrkiä ymmärtämään ja arvioimaan puheen ja tekojen välistä yhteyttä. Oikeutus ja merkitys teoille rakennetaan ensin sanoilla. Asiantuntijat muistuttivat, että ne henkilöt, jotka ovat tärkeimpiä toimijoita väkivaltaisissa ekstremistisissä ryhmittymissä, eivät välttämättä ole niitä henkilöitä, jotka ryhtyvät väkivallantekoihin. Jotta tätä yhteyttä voitaisiin paremmin ymmärtää, olisi hyvä pysähtyä miettimään minkälainen merkitys narratiiveilla on verkkokeskusteluissa. Eräs asiantuntija mainitsi, että monesti ekstremistiset henkilöt pukevat omia tunteita ja tarpeitaan ideologiseen retoriikkaan tai narratiiviin, mutta näistä on hyvin hankala tulkita, onko kirjoitetuissa sanoissa potentiaalia mobilisoida henkilöä toimintaan:

"Mutta sitten jos on vain yksittäinen heitto siellä seassa, niin se voi olla tietämättömyyttään ja ymmärtämättömyyttään, vähän niinku "haluan kuulua vaan tähän joukkoon mukaan", jossa toiset on kirjoittanut ja itse yllytettyinä lähtee mukaan ja kirjoittaa saman tyylistä ja sitä kautta niin voi olla ei niin vakavaa. Mitenkä sitä nyt hahmottaa, että kumpi nyt on vakava ja kumpi ei. Mutta näkisin että siinäkin se konteksti ja toistuvuus on semmoinen mikä määrittää." Asiantuntija 1

Jos asiantuntijahaastatteluiden perusteella etsisi ytimekästä vastausta siihen, mitä väkivaltaisesta ekstremismistä tulisi ymmärtää, voisi se olla seuraava: "Vaikka ilmiö on haastava, on tärkeää edes yrittää ymmärtää." Tämä vastaus ei ehkä tarjoa konkreettisia työkaluja ammattilaisille, mutta se voi antaa toivoa siitä, ettei tehtävä ole mahdoton. Ekstremistiset toimijat ovat ihmisiä muiden joukossa, joten myös väkivaltaisen ekstremismin ymmärtäminen alkaa perusasioista.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tunnistaa verkossa näkyvää väkivaltaista ekstremististä puhetta sekä selvittää millä tavoin viranomaiset ja järjestötoimijat seuraavat ekstremististä keskustelua verkossa. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli miten väkivaltainen ekstremismi näyttäytyy julkisilla suomenkielisillä verkkokeskustelualustoilla. Pysin vastaamaan tähän kysymykseen seuraamalla julkisia suomenkielisiä verkkokeskustelualustoja. Alustoilta kerätyt havainnot muodostivat tutkielmani ensimmäisen aineiston, havainnointipäiväkirjan. Analysoin havainnointipäiväkirjaan tallennettuja kommentteja ja keskusteluja hyödyntäen Donald Holbrookin (2015) (käännetty Malkki ym. 2021 toimesta) määritelmiä ekstremistisistä kategorioista (taulukko 1). Lisäksi pyrin tunnistamaan kommentteista eri ekstremistisiä toimijoita (taulukko 2). Analyysin kohteena olivat kommentit ja keskustelut, joissa väkivallan käyttöön kannustettiin tai se oikeutettiin ideologisten tai aatteellisten syiden perusteella.

Tutkimusta varten seuratuilta keskustelualustoilta löytyi runsaasti väkivaltaista puhetta. Tämä selittyi osaksi keskustelualustoille rakentuneesta kulttuurisesta kielenkäytöstä. Keskustelualustoilta löytyi ekstremistisen tason kommentteja yhteensä 116 kappaletta. Epäinhimillistä ja väkivaltaista ekstremististä kommentointia oli siis löydettävissä keskustelualustoilla, mutta aineiston kokonaismäärään (7087 kommenttia) suhteutettuna määrä oli melko vähäinen. Verkkokeskustelut keskittyivät ajankohtaisiin aiheisiin, kuten Ukrainan ja Gazan sotiin sekä Suomen poliittiseen tilanteeseen. Nämä aiheet vaikuttivat merkittävästi siihen, ketkä miellettiin sisä- ja ulkoryhmiin kuuluviksi. Ekstremistisistä toimijoista eniten äärimmäistä ja väkivaltaista puhetta tuottivat nationalistiset toimijat. Suomessa nationalististen toimijoiden keskustelu on pitkälti äärioikeistolaisten ideologioiden tuottamaa ja tämä näkyi myös tuoksissa. Väkivallan käyttöä ja siihen oikeuttamista perusteltiin usein sen välttämättömyydellä - mitään muuta ratkaisua ei enää nähty olevan. Jotta sisäryhmä voisi menestyä, tulee ulkoryhmä tuhota.

Tutkielman toisen aineiston muodostivat asiantuntijahaastattelut, joiden avulla pyrin vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseen: Millä tavoin verkossa tapahtuvaa väkivaltaista ekstremismia pyritään tunnistamaan viranomaisten ja järjestöjen toimesta? Tarkentavina kysymyksinä olivat: a) Minkälaiseen keskusteluun asiantuntijat kiinnittävät verkossa huomiota, b) Minkälaisia työkaluja heillä on käytössään ja miten yhteistyö eri viranomaisten ja järjestöjen välillä toimii. Asiantuntijoiden menetelmät ja toimintatavat keskustelualustojen seuraamisessa olivat hyvin samanlaisia. Keskusteluja seurattiin ajankohtaisista aiheista, mutta seuranta ei välttämättä ollut jatkuvaa ellei työtehtävät sitä erikseen vaatineet. Haastatteluissa korostui ilmiön tunnistamisen monimutkaisuus. Haasteita tuovat sekä keskustelualustojen että eri ideologisten toimijoiden kulttuuriset ja kielelliset erityispiirteet, jolloin vaarallisen ja väkivaltaisen ekstremistisen puheen tunnistaminen voi olla epäselvää. Asiantuntijoiden mukaan verkkokeskustelujen seurannassa tärkeintä ei ole väkivaltaisen ekstremismin tarkka määrittely, vaan ilmiön kokonaiskuvan ja keskustelun kontekstin ymmärtäminen. On tärkeää ymmärtää verkossa olevien alustojen keskustelukulttuuria ja sitä, minkälaisen narratiivien ympärillä keskustelua käydään. Kokonaiskuvan avulla on helpompaa hahmottaa yksittäisten kommenttien vakavuus ja tunnistaa huolestuttavia keskusteluja. Yhteistyö eri viranomaisten ja järjestöjen välillä toimii asiantuntijoiden mukaan riittävän hyvin. Kommunikointi eri toimijoiden kanssa on helppoa kun ilmiön parissa työskentelevien piirit ovat Suomessa melko pienet. Vaikka ilmiön tunnistamista voisi asiantuntijoiden mielestä helpottaa uusilla työkaluilla, tärkeämpänä pidettiin yhteisen tilannekuvan ylläpitäminen, jotta ajantasainen tieto olisi helposti saatavilla. Tilannekuva auttaisi ammattilaisia arvioimaan ja jakamaan tietoa ilmiön laajuudesta ja ajankohtaisista piirteistä ja toimijoista kentällä.

Havainnointia aloittaessani lähtöoletukseni oli, että aiempien tutkimusten perusteella ilmiöön liittyvää keskustelua olisi löydettävissä, mutta yksittäisten kommenttien tunnistaminen ja määrittelemine väkivaltaiseksi ekstremismiksi saattaisi osoittautua haastavaksi. Vaikka analyysiprosessia ohjasivat etukäteen määritellyt kategoriat ja toimijat (taulukot 1 ja 2), oli kommenttien luokittelu melko haastavaa. Se, ettei aineisto koostunut ainoastaan yksittäisistä irrallisista kommentteista helpotti analyysin tekemistä. Yksittäisten kommenttien analysointi olisi ollut haastavampaa ellen olisi kyennyt hyödyntämään analyysissa laajempaa näkemystä keskustelualustoilla käsitellyistä aiheista. Pelkästään tiettyjen termien käyttäminen tai väkivallasta puhuminen ei yksin riitä täyttämään ekstremismin kriteerejä.

Aiempien tutkimusten perusteella (esim. Haavisto 2020; Malkki ym. 2021) minulla oli valmiiksi käsitys siitä, minkälaista verkkoaineisto tulee mahdollisesti olemaan. Tutkimuksen kannalta oli kiinnostavaa havaita, että kommentit olivat hyvin samankaltaisia kuin aiemmissa tutkimuksissa tunnistetut, vaikka keskusteluihin osallistuvat todennäköisesti ainakin osittain eri henkilöt kuin aiemmissa

tutkimuksissa. Tämä huomio nousi esille myös asiantuntijahaastattelujen yhteydessä kun eräs asiantuntija mainitsi kuinka tilanne ei vaikuta parantuneen tai pahentuneen viimeisen viiden vuoden sisällä. Kiinnitin analyysiprosessissa ja tuloksissa erityistä huomiota siihen, että vaikka havainnointipäiväkirjan aineisto oli hyvin samankaltaista kuin esimerkiksi Malkin ym. (2021) tutkimuksessa, jossa verkkoaineistoa kategorisoitiin samoin kuin tässä tutkimuksessa, olivat tulokset hieman erilaiset. Malkin ym. tutkimuksessa suurin osa aineistosta sijoittui ekstremistisille tasoille 3:1 ja 3:2 (taulukko 1), kun taas tässä tutkimuksessa suurin osa aineistosta edusti tasoja 3:3a ja 3:1. Ekstremitinen taso 3:3a voidaan nähdä vakavammaksi ekstremistisen puheen muodoksi, sillä se sisältää tarkempia väitteitä koskien kohdetta tai iskutapaa. Koska aineiston analyysia ohjasi sama kategorisoinnin tapa, pohdin analyysivaiheessa erityisesti sitä, tulkitsinko kommentit liian vakaviksi liian herkästi, vai johtuivatko tulosten erot muuttuneesta maailmantilanteesta. Lisäksi seuranta ja aineistonkeruu tapahtui ainakin osittain eri keskustelualustoilla, mikä saattaa myös vaikuttaa tulosten eroavaisuuksiin.

Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä toimi Henri Tajfelin ja John Charles Turnerin 1970-luvulla kehittämä *sosiaalisen identiteetin teoria*. Sosiaalisen identiteetin teorian mukaan yksilön minäkäsitys määräytyy osin eri yhteiskuntaryhmien jäsenyyksien mukaan. Ihmiset suosivat omaa sisäryhmäänsä, eli sitä ryhmää johon hän itse luokittelee tai hänet luokitellaan kuuluvan. Sisä- ja ulkoryhmien välisiä eroja korostetaan ja ulkoryhmään saatetaan kohdistaa vihamielistä käytöstä. (Tajfel ja Turner 2004.) Identifioituminen tietyn ryhmän jäseneksi ei väistämättä motivoi yksilöä kohdistamaan vihaa ulkoryhmää kohtaan, mutta se voi kuitenkin lisätä riskiä. Verkossa käydyissä keskusteluissa voi olla helpompaa kohdistaa vihamielistä käyttäytymistä ryhmäjäsenyyksien perusteella, sillä vuorovaikutuksesta puuttuu tietyt yhteiskunnallisesti hyväksytyt normit. (Kaakinen ym. 2020.)

Analyysin tulokset osoittivat, että vaikka verkossa käydyissä keskusteluissa ei useinkaan kirjaimellisesti määritellä saman ideologian jakavia ihmisiä sisäryhmäksi ja yhteistä vihollista ulkoryhmäksi, oli jakautuminen ja jako selkeästi nähtävissä. Sisäryhmä kuitenkin usein määrittyi keskustelussa "me"-muotona ja ulkoryhmälle löydettiin yhteinen nimittäjä. Tuloksien kannalta on hyvä tiedostaa, että harvat liikkeet syntyvät ekstremistisinä. Usein ryhmät muodostuvat eri identiteeteistä, jotka vahvistavat sisäryhmän ideologiaa. Näitä voivat olla esimerkiksi perintö, uskomukset ja arvot. Ulkoryhmä voi muodostua ajan myötä, kun ihmisiä kategorisoidaan, eli ulkoryhmäläisiä suljetaan sisäryhmän ulkopuolelle. (Berger 2018.) Tässä tutkielmassa havainnointi tapahtui julkisilla keskustelualustoilla, joilla osalla keskusteluilla oli selkeä alku ja loppu. Osa keskusteluista jatkui pidempään, eikä niille välttämättä seurannan aikana muodostunut selkeää loppupistettä. Sisäryhmä ja ulkoryhmä saattoi muodostua

keskustelun aikana tai ne saattoivat olla olemassa jo valmiiksi ja keskusteluun osallistuja kategorisoi itsensä kuuluvan toiseen ryhmistä.

Kysymys siitä, onko verkossa mahdollista radikalisoitua, on pitkään herättänyt keskustelua. Aiemmin ajateltiin, ettei radikalisoituminen voisi tapahtua pelkästään verkon kautta, sillä sen ajateltiin edellyttävän ihmiskontakteja. Sosiaalinen media on kuitenkin kehittynyt merkittävästi ja nykyisten tutkimusten perusteella tätä oletusta ei enää tueta. Verkon kautta muodostetut ihmissuhteet voivat olla yhtä merkityksellisiä kuin kasvokkain luodut suhteet ja online- ja offline-ympäristöt kietoutuvat nykyään tiiviisti toisiinsa. (Malkki ym. 2021.) Analyysin tuloksien ja asiantuntijahaastattelujen perusteella pohdinkin, lisääkö verkkoympäristö väkivaltaisen ekstremismin uhkaa, kun ilmiöön liittyvän toiminnan jäljittäminen, ennakointi ja ehkäiseminen on entistä haastavampaa. Mitä enemmän seurantaa tehdään ja toimijoita rajoitetaan, sitä herkemmin väkivaltaiset toimijat siirtyvät suljetun verkon puolelle. Seuranta vaikeutuu entisestään ja ilmiö muuttuu vaarallisemmaksi. Lisäksi asiantuntijahaastatteluisakin pohdittiin sitä, miten on mahdollista tunnistaa minkälainen puhe johtaa tekoihin, on erityisen tärkeä aihe. Nämä ovat erityisesti aiheita, joita tulisi myös jatkossa tutkia enemmän.

Väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin uhan arvioinnin tueksi on kehitetty useita menetelmiä ja arviointilomakkeita, mutta kuten asiantuntijatkin ilmaisivat, on ilmiön varhainen tunnistaminen edelleen haastavaa. Tunnistamista ja ehkäisyä vaikeuttaa ilmiön moniulotteisuus ja ennustamattomuus (Sisäministeriö, 2023). Näistä syistä aihe on mielestäni erityisen tärkeä ja ajankohtainen. Jotta ennaltaehkäisevät toimet olisivat mahdollisimman tehokkaita, tulisi ilmiön parissa työskenteleville ammattilaisille tarjota parhaat mahdolliset lähtökohdat ilmiön ymmärtämiseen ja tunnistamiseen. Bergerin (2018) mukaan on ongelmallista, että yhteiskuntien rakennetta uhkaavalle ilmiölle, ekstremismille ja siihen liittyville keskeisille käsitteille ei ole kansainvälisiä yhteneväisiä määritelmiä. Tutkijat ja päättäjät, jotka eivät osaa määritellä ekstremismiä, ideologiaa tai radikalisoitumista, käyttävät suuria määriä rahaa voittaakseen ideologioita ja estääkseen radikalisoitumista. Tämä heikentää onnistumisen todennäköisyyttä ja on voimavarojen tuhlaamista. Asiantuntijahaastatteluissa korostui ilmiöön liittyvien määritelmien yhtenäistämisen tärkeys.

Medialla on keskeinen rooli siinä, miten väkivaltaisesta ekstremismistä puhutaan. Se, miten ekstremistisistä teoista raportoidaan, voi vaikuttaa siihen, millaisen kuvan kansalaiset muodostavat ilmiöstä ja sen toimijoista. Suomessa terrorismi ja väkivaltainen ekstremismi näyttävät edelleen etäisinä ilmiöinä, joita kansalaiset kohtaavat lähinnä median välittämien uutisten kautta (Øyvind 2011). Vaikka uutisointi on vapaan median oikeus, se tuo mukanaan myös vastuuta. Koska uutisointi tapahtuu osittain yhteistyössä viranomaisten kanssa, terminologian yhtenäistäminen voisi todennäköisesti parantaa myös tiedonvälityksen johdonmukaisuutta.

Radikaalien ja äärioikeistolaisten puolueiden kannatus on lisääntynyt maailmanlaajuisesti viimeisen vuosikymmenen aikana. Yhdysvalloissa presidentti Donald Trumpin ensimmäinen kausi päättyi 6.1.2021 Capitol-kukkulalla tapahtuneeseen mellakkaan, jota tutkimuksissa on kuvattu uudenlaisena ekstremismin ilmentymänä. Yhdysvaltain kongressitaloon kohdistuneeseen väkivaltaiseen hyökkäykseen osallistui tuhatpäinen joukko Trumpin kannattajia, joiden katsotaan olleen radikalisoituneita. Epätavallisen tapahtumasta teki se, että presidentti Trumpilla oli merkittävä rooli kannattajiensa radikalisoitumisessa sekä kannatuksessa väkivaltaan. (Cassam 2021.) Tämän tutkielman kirjoitushetkellä Trump on valittu uudelleen Yhdysvaltain presidentiksi ja aloittaa virkakautensa 20.1.2025. Joidenkin tutkijoiden mukaan Yhdysvaltain republikaanipuolue on jopa ekstremistinen (ks. esim. Skocpol, 2020). Trumpin vaalilupausten perusteella puolue on esittänyt muutoksia, jotka arvioiden mukaan voivat heikentää tasa-arvoa ja kansalaisten perusoikeuksia. Trump on lisäksi ilmoittanut tavoitteekseen laajentaa valtaoikeuksiaan presidenttinä (Schmidt 2024), mikä saattaa johtaa merkittäviin muutoksiin Yhdysvaltojen poliittisessa järjestelmässä tulevan presidenttikauden aikana. Amerikkalaisen demokratian murtumisella olisi merkittäviä vaikutuksia myös kansainvälisesti ja jo nyt on huomattu että mallit ja toimintatavat tarttuvat. Epädemokraattisten ja fasisististen puolueiden kannatus on kasvanut maailmanlaajuisesti. (Helenius 2022.)

Suomi ei ole suojassa kansainvälisiltä muutoksilta. Tämän tutkielman tulokset ovat osoittaneet että väkivaltaista ekstremististä keskustelua käydään verkon julkisilla keskustelualustoilla ja sitä on suhteellisen helposti löydettävissä. Aiempien tutkimuksien, sekä asiantuntijoiden näkemysten perusteella voidaan olettaa, että keskustelu on äärimmäisempää suljetuissa keskusteluissa. Väkivaltaisen ekstremismin leviäminen ja lisääntyminen verkkoympäristössä voivat heikentää yhteiskunnallista yhteenkuuluvuuden tunnetta entisestään. Väkivaltaisen ekstremismin torjuminen ja ennaltaehkäiseminen vaatii panostusta ammattilaisten koulutukseen ja sosiaalipolitiikkaan sekä edellyttää laajempaa yhteiskunnallista panostusta, kuten yhdenvertaisuuden ja osallisuuden lisäämistä sekä yhteisöjen välistä vuoropuhelua. Poliittisten toimenpiteiden toteuttaminen ja uusien ilmiön tunnistamista helpottavien työkalujen kehittäminen vaatii laajaa yhteistyötä viranomaisten, järjestöjen ja poliittisten toimijoiden kesken. Kyseessä on sekä kansallinen että globaali haaste, joka ei pysähdy valtioiden rajoille, joten myös kansainvälinen yhteistyö on tärkeää.

LÄHTEET

- Alastalo, M., M. Åkerman, ja T. Vaittinen. "Asiantuntijahaastattelu." Teoksessa *Tutkimushaastattelun käsikirja*, tekijä: M. Hyvärinen, P. Nikander ja J. Ruusuvoori, 9. Tampere: Vastapaino, 2017.
- Benjamin, S., ja K. Vallinkoski. *Huolena radikalisoituminen?* Helsinki: Helsingin yliopisto, 2021.
- Berger, J.M. *Ekstremismi*. Terra Cognita, 2018.
- Cassam, Q. *Extremism: A Philosophical Analysis*. London: Routledge, 2021.
- Eatwell, R., ja M. Goodwin. *National Populism: The Revolt Against Liberal Democracy*. Lontoo: Pelican Books, 2018.
- Finlex. "Suomen perustuslaki." 11.6.1999/731. 26. 10 2023.
- Forsberg, T., ja T. (toim.) Raunio. *Politiikan muutos*. Tampere: Vastapaino, 2014.
- Freeden, M. *Mitä on ideologia?* Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry, 2019.
- Fukuyama, F. *Identiteetti: Arvostuksen vaatimus ja kaunan politiikka*. Docendo Oy, 2020.
- Garrett, R. K. "Politically Motivated Reinforcement Seeking: Reframing the Selective Exposure Debate." *Journal of Communication*, 2009: 676 - 699.
- Grönfors, M. "Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä." Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*, tekijä: J. Aaltola ja R. (toim.) Valli, 154 - 171. Juva: WS Bookwell Oy, 2007.
- Haavisto, R. *Väkivoaltainen ääriajattelu verkossa*. Pelastakaa Lapset, 2020.
- Hakala, S., ja J. Vesa. "Verkkokeskustelut ja sisällön erittely." Teoksessa *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*, tekijä: S-M. Laaksonen, J. Matikainen ja M. (toim.) Tikka, 216 - 244. Tampere: Vastapaino, 2013.
- Helenius, K. "Demokratia rapistuu Yhdysvalloissa." *Maanpuolustus*, 2022.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. *Tutkimushaastattelu*. Helsinki: Gaudeamus Oy, 2017.
- Holbrook, D. "Designing and Applying an 'Extremist Media Index'." *Perspectives on Terrorism*, 2015: 57 - 68.
- Hänninen, J., ja J. Hänninen. *Tuhansien aatteiden maa*. Werner Söderström Osakeyhtiö, 2010.
- Hänninen, R. "Katsaus: Valokuvaelisitaatio teemahaastattelussa." Teoksessa *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*, tekijä: O. Fingerroos, K. Kajander ja T.-R. Lappi. Helsinki: Finnish Literature Society, 2022.
- Hänninen, R., ja R. Turtiainen. "Digitaalinen etnografia kulttuurien tutkimuksessa." Teoksessa *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*, tekijä: K. Kajander, & T.-R. Lappi (toim.) Fingerroos, 159-176. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2022.

- Jokinen, T. "Ääriliikkeet Suomessa 1990- ja 2000-luvuilla." Teoksessa *Suomi, terrorismi, Supo : Koira joka ei haukkunut*, tekijä: A. Kullberg, 225-249. WSOY, 2011.
- Jääskeläinen, P. "Digitaaliset sotilaat - Qanon ja kamppailu hybridin mediaympäristön hallinnasta." Teoksessa *Salaliittoteorioiden politiikat*, tekijä: A-E. Hyvönen ja N. (toim.) Pyrhönen, 191 - 217. Tampere: Vastapaino, 2023.
- Kaakinen, M., A. Sirola, I. Savolainen, ja A. Oksanen. "Impulsivity, internalizing symptoms, and online group behavior as determinants of online hate." *PLoS ONE*, 2020.
- Keinänen, A-K. "Väkivaltainen ekstremismi Suomessa 2010-luvulla : sisäministeriön näkökulma Suomen sisäisestä turvallisuudesta." *Kandidaatin tutkielma*. Jyväskylän yliopisto, 2020.
- Knuutila, A., Kosonen, H., Saresma, T., Haara, P., Pöyhtäri, R. *Viha vallassa: Vihapuheen vaikutukset yhteiskunnalliseen päätöksentekoon*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, 2019.
- Koivulaakso, D., M. Brunila, ja L. Andersson. *Äärioikeisto Suomessa*. Helsinki: Into Kustannus Oy, 2012.
- Koomen, W., ja J. Van Der Pligt. "The Psychology of Radicalization and Terrorism." Teoksessa *The Psychology of Radicalization and Terrorism (1st ed.)*. Lontoo: Routledge, 2015.
- Korjonen-Kuusipuro, K., ja S. Tuuva-Hongisto. "Digitaalinen etnografia tarttumapintana nuorten arkeen." *Kulttuurintutkimus*, nro 40 (2023): 55 - 69.
- Kosonen, H., Saresma, T., Pöyhtäri, R., Haara, P., Nikunen, K., Knuutila, A., & Tikka, M. "Verkkoviha väkivaltana : vihapuhetutkijoiden näkökulmia." *Lähikuva*, 35(3), 2022: 74-82.
- Kotonen, T. "Äärioikeisto ja sen määritelmät." *Politiikasta*, 2023.
- Kullberg, A. (toim.). *Suomi, terrorismi, Supo : Koira joka ei haukkunut*. WSOY, 2011.
- Kuusela, A. "Suomalaisen äärioikeiston ja maahanmuuttovastaisten ryhmien suhde polarisaatioon." Teoksessa *Vastakkainasettelujen aika*, tekijä: A. Saarinen, 133 - 138. Gaudeamus, 2022.
- Laitinen, K., ja M. Lumio. *Terroristin synty ja terrorismin torjunta*. Tampereen yliopistopaino, 2009.
- Leitch, S. "The making of a 'made for social media' massacre." Teoksessa *Rethinking Social Media and Extremism*, tekijä: S. Leitch ja P. Pickering. ANU Press, 2022.
- Lähteenmäki, M. *Vuosisadan naisliike*. Helsinki: Sosialidemokraattiset Naiset, 2000.
- Malkki, L. *Mitä tiedämme terrorismista*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava, 2020.
- Malkki, L. "Näkemyksiä terrorismin luonteen muuttumisesta terrorismintutkimuksessa." *Politiikka*, 2003: 3 - 21.
- Malkki, L., D. Sallamaa, J. Saarinen, ja S. Eerola. *Ekstremistinen puhe verkossa ja uutismediassa*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, 2021.

- Minilex. *Minilex*. 29. 12. 2023. <https://www.minilex.fi/a/rikoslaki-ja-v%C3%A4kivalta>.
- Neuvonen, R. (toim.). *Vihapuhe Suomessa*. Edita Publishing Oy, 2015.
- Pariser, E. "The Filter Bubble: How the New Personalized Web Is Changing What We Read and How We Think." 2012.
- Saarinen, A. *Vastakkainasettelujen aika*. Gaudeamus Oy, 2022.
- Salonen, M., E. Kannasto, ja L. Paatelainen. "Sosiaalisen median kommenttien analyysi multimodaalisesta näkökulmasta digitaalisen journalismin ja poliittisen viestinnän tutkimuksessa." *Informaatiotutkimus*, nro 40(3) (2021): 163 - 188.
- Schmidt, M.S. "As Election Nears, Kelly Warns Trump Would Rule Like a Dictator." *The New York Times*, 24. 10. 2024.
- Sisäministeriö. *Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisytoimenpideohjelma 2019–2023 : Periaatepäätös 19.12.2019*. 19. 12. 2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-311-8>.
- Sisäministeriö. *Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2018*. Helsinki: Sisäministeriö, 2018.
- Skocpol, T. "The Elite and Popular Roots of Contemporary Republican Extremism." Teoksessa *Upending American Politics: Polarizing Parties, Ideological Elites, and Citizen Activists from the Tea Party to the Anti-Trump Resistance*, tekijä: T. Skocpol ja C. (toim.) Tervo, 3 - 28. Oxford University Press, 2020.
- Standlee, A. "Digital ethnography and youth culture. Methodological techniques and ethical dilemmas." Teoksessa *Researching Kids and Teens. Methodological Issues, Strategies, and Innovations.*, tekijä: I. Castro, M. Swauger ja B. (toim.) Harfer, 325 - 348. Boston: Emerald Group Publishing Ltd, 2017.
- Stevens, T., ja P. Neumann. *Countering Online Radicalization*. Lontoo: ICSR Publishing, 2009.
- Tajfel, H. *Social identity and intergroup relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 1982.
- Tajfel, H., ja J. C. Turner. "The Social Identity Theory of Intergroup Behavior." Teoksessa *Political Psychology*, tekijä: J. T. Jost ja J. (toim.) Sidanius. New York: Psychology Press, 2004.
- Tammikko, T. *Vihalla ja voimalla. Poliittinen väkivalta Suomessa*. Gaudeamus, 2019.
- Taylor, C. *Autenttisuuden etiikka*. Helsinki: Gaudeamus, 1995.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, THL. *Radikalisoituminen ja ekstremismi*. 27. 9. 2022. <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/vakivallan-muodot/radikalisoituminen-ja-ekstremismi>.
- Tuomi, J., ja A. Sarajärvi. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, 2018.

- Turtiainen, R., ja S. Östman. "Verkkotutkimuksen eettiset haasteet: Armi ja anoreksia." Teoksessa *Otteita verkosta - verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*, tekijä: S-M. Laaaksonen, J. Matikainen ja M. (toim.) Tikka, 69 - 95. Tampere: Vastapaino, 2013.
- Törrönen, J. "Haastattelemisen virikkeillä." *Sosiologia*, nro 38:3 (2001): 205 - 217.
- Törrönen, J. "Virikehaastattelu." Teoksessa *Tutkimushaastattelun käsikirja*, tekijä: M. Hyvärinen, P. Nikander ja J. Ruusuvuori, 10. Tampere: Vastapaino, 2017.
- Viinamäki, L., ja E. (toim.) Saari. *Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, 2007.
- Vuorinen, M. "Herrat, hurrit ja ryssän kätyrit - suomalaisuuden vastakuvia." Teoksessa *Nationalismit*, tekijä: J. & Saukkonen, P. Pakkasvirta, 248 - 264. Helsinki: WSOY, 2004.
- Wheeler, S. "Becoming civic actors." Teoksessa *Rethinking Social Media and Extremism*, tekijä: S. Leitch ja P. Pickering. ANU Press, 2022.
- Yli-Karjanmaa, H. *Valtiot ja terrorismi*. Multikustannus, 2008.
- Øyvind, S. *Äärioikeisto, vastajihadismi ja terrorismi Euroopassa*. Tammi, 2011.

Liite 1

Hei,

Sain yhteystietosi henkilöltä X, jolta kyselin ehdotuksia henkilöistä, joilla on vahvaa asiantuntemusta liittyen radikalisoitumiseen ja väkivaltaiseen ekstremismiin. Olen yhteiskuntapolitiikan maisteriopiskelija ja teen maisterintutkielmaani verkossa tapahtuvasta väkivaltaisesta ekstremismistä. Tutkin miten väkivaltainen ekstremismi näytetään julkisilla verkkokeskustelualustoilla. Etsin haastateltaviksi asiantuntijoita, joilla on vahvaa ymmärrystä väkivaltaisesta ekstremismistä ilmiönä, joko työn tai muun kokemuksen kautta. Erityisesti kokemus/näkemyks verkossa tapahtuvasta ekstremistisestä keskustelusta tai toiminnasta on tutkielman kannalta oleellista.

Tutkielmani aineisto tulee olemaan kaksiosainen. Ensimmäinen aineisto koostuu keräämästäni havaintopäiväkirjasta, jota olen työstänyt kuluneen vuoden ajan. Olen seurannut julkisia verkkokeskustelualustoja ja kirjannut siellä näkemääni radikalisoitunutta ja/tai väkivaltaisen ekstremismin määreen täyttäneitä kommentteja ja keskusteluja ylös. Toinen aineistoni tulee koostumaan asiantuntijahaastatteluista, joissa toivoisin saavani asiantuntijoilta kommentteja havaintopäiväkirjasta nostetuista radikalisoituneista ja ekstremistisistä kommentteista. Asiantuntijahaastattelu tulisi näiden virikkeiden lisäksi koostumaan muista ilmiöön ja käsitteistöön liittyvistä kysymyksistä. Tavoitteenani on luoda tutkimus, joka valmistuessaan toimisi ilmiöstä kiinnostuneille ja ilmiön parissa työskenteleville mahdollisena lisäapuna ilmiön tunnistamisessa. Vaikka väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin uhan arvioinnin tueksi on kehitetty useita erilaisia menetelmiä ja lomakkeita, on edelleen ilmiön tunnistaminen, etenkin sen varhaisessa vaiheessa, haasteellista. Koska väkivaltaiselle ekstremismille ja siihen liittyville käsitteille ei ole kansainvälisiä yhtenäisiä määritelmiä, aiheuttaa se tutkijoille ja päättäjille haasteita ilmiön tunnistamisessa ja määrittelemässä. Tästä syystä tarvitsen asiantuntijoita ja heidän näkemyksiään, jotta voin tuoda kentälle lisätutkimuksen, joka parhaassa mahdollisessa tilanteessa lisäisi ilmiön ennalta ehkäisemisen onnistumisen todennäköisyyksiä.

Olisitko halukas osallistumaan haastatteluun, tai olisiko sinulla ehdottaa jotakin toista asiantuntijaa? Haastattelu voidaan järjestää etäyhteyksillä ja haastattelun kesto on noin tunti. Haastattelu tullaan nauhoittamaan/äänittämään. Haastattelu voidaan järjestää virka-aikaan ja sinulle sopivana ajankohtana.

Kiitos jo etukäteen vastauksestasi ja vaivannäöstäsi.

Olet osallistumassa Jyväskylän yliopiston opiskelijan tekemään opinnäytetyön haastatteluun. Tässä tietosuojailmoituksessa sinulle kerrotaan henkilötietojesi käsittelystä. Sinulla on lain mukaan oikeus saada nämä tiedot.

1. Rekisterinpitäjä(t)

Anna-Kaisa Keinänen

2. Työnohjaaja opinnäytetyössä

Sakari Taipale, Professori

Riitta Hänninen, Yliopistotutkija

3. Henkilötietojen käsittelijä(t)

Seuraavia henkilötietojen käsittelijöitä käytetään:

Microsoftin O365-palvelut: Teams, OneDrive

Tietojasi käsitellään luottamuksellisesti eikä niitä luovuteta sivullisille.

Tietoihisi on kuitenkin pääsy opinnäytetyön ohjaajilla. Kyse on asiantuntijahaastattelusta.

4. Käsiteltävät henkilötiedot

Henkilötietojasi käsitellään tiedotteessa kuvattua tarkoitusta varten.

Sinusta kerätään seuraavia henkilötietoja: nimi, sähköpostiosoite, organisaatio ja työtehtävä, ääni/videotallenne, haastattelumuistiinpanot.

Erityisiä henkilötietoryhmiä ei käsitellä.

Rekisteröidyille on lähetetty tietosuojailmoitus Teams-haastattelukutsun yhteydessä.

Kaikki osallistujat ovat täysi-ikäisiä.

5. Henkilötietojen käsittelyn oikeudellinen peruste

Rekisteröidyn suostumus (tietosuoja-asetuksen artikla 6.1.a, erityiset henkilötietoryhmät 9.2.a)

6. Henkilötietojen siirto EU/ETA ulkopuolelle

Tietojasi ei siirretä EU/ETA-alueen ulkopuolelle.

7. Henkilötietojen suojaaminen

käyttäjätunnuksella salasanalla kulunvalvonnalla (fyysinen tila)

muulla tavoin, miten: Haastattelujen äänitallenne tallennetaan paikalliselle verkkolevyllle litereointia varten. Teamsia käytetään etähaastatteluihin yliopiston antamien tarkentavien ohjeiden mukaisesti. Haastateltavien henkilötietoja ei ole mahdollista tunnistaa opinnäytetyöstä.

pakollinen tietosuojan vaikutustenarviointi on tehty

8. HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYN ELINKAARI

Henkilörekisteri hävitetään arviolta 09/2024 mennessä.

9. Rekisteröidyn oikeudet

Suostumuksen peruuttaminen (tietosuoja-asetuksen 7 artikla) (jos perusteena käytetään suostumusta ks. kohta 4)

Sinulla on oikeus peruuttaa antamasi suostumus, mikäli henkilötietojen käsittely perustuu suostumukseen. Suostumuksen peruuttaminen ei vaikuta suostumuksen perusteella ennen sen peruuttamista suoritetun käsittelyn lainmukaisuuteen.

Oikeus saada pääsy tietoihin (tietosuoja-asetuksen 15 artikla) Sinulla on oikeus saada tieto siitä, käsitelläänkö henkilötietojasi ja mitä henkilötietojasi käsitellään. Voit myös halutessasi pyytää jäljennöksen käsiteltävistä henkilötiedoista.

Oikeus tietojen oikaisemiseen (tietosuoja-asetuksen 16 artikla) Jos käsiteltävissä henkilötiedoissasi on epätarkkuuksia tai virheitä, sinulla on oikeus pyytää niiden oikaisua tai täydennystä.

Oikeus tietojen poistamiseen (tietosuoja-asetuksen 17 artikla)

Sinulla on oikeus vaatia henkilötietojesi poistamista tietyissä tapauksissa.

Oikeus käsittelyn rajoittamiseen (tietosuoja-asetuksen 18 artikla) Sinulla on oikeus henkilötietojesi käsittelyn rajoittamiseen tietyissä tilanteissa kuten, jos kiistät henkilötietojesi paikkansapitävyyden.

Vastustamisoikeus (tietosuoja-asetuksen 21 artikla) (jos perusteena käytetään oikeutettua etua ks. kohta 4)

Sinulla on oikeus vastustaa henkilötietojesi käsittelyä, jos käsittely perustuu oikeutettuun etuun.

Rekisteröidyn oikeuksien toteuttaminen Jos sinulla on kysyttävää rekisteröidyn oikeuksista, voit olla yhteydessä rekisterinpitäjään (ks. kohta 1).

Sinulla on oikeus tehdä valitus erityisesti vakinaisen asuin- tai työpaikkasi sijainnin mukaiselle valvontaviranomaiselle, mikäli katsot, että henkilötietojen käsittelyssä rikotaan EU:n yleistä tietosuoja-asetusta (EU) 2016/679. Suomessa valvontaviranomainen on tietosuojavaaltuutettu. Tietosuojavaaltuutetun toimiston ajantasaiset yhteystiedot: <https://tietosuoja.fi/etusivu>

Haastattelurunko

Tämänhetkinen työnimike/työtehtävä + miten pitkään työskennellyt ilmiön parissa?

Virikkeet (esimerkkikommentit verkkokeskustelualustoilta):

- *Mitä ajatuksia kommentit herättävät?*
- *Puuttuiko esimerkeistä mielestäsi jokin keskeinen teema tai ryhmittymä/toimija?*

Käsitteet ja ilmiö:

- **Käsitteiden määrittely**
 - o *Miten väkivaltainen ekstremismi eroaa radikalismista, ääriajattelusta, vihapuheesta/verkkovihasta, terrorismista?*
- **Ilmiö ja toimijat Suomessa**
 - o *Mitä väkivaltaisia ekstremistisiä toimijoita/liikkeitä tunnistat Suomessa toimivan?*

Organisaatio/työtehtävät:

- **Ilmiön tunnistaminen ja työkalut**
 - o *Millä tavoin verkossa tapahtuvaa väkivaltaista ekstremismia pyritään tunnistamaan organisaatiossanne/työtehtävöissäsi?*
 - o *Minkälaiseen keskusteluun kiinnität huomiota?*
 - o *Onko seurantaan käytössä jotain työkaluja (tekoäly tms)?*
- **Viranomaisten ja järjestöjen yhteistyö + toiminta omassa työssä**
 - o *Toimiiko yhteistyö (tiedonjako ym) eri viranomaisten ja järjestöjen välillä?*
 - o *Onko toimintatavat muuttuneet aiemmasta?*
 - o *Miten toimintaa voisi jatkossa parantaa? Miten tietoa ilmiön tunnistamiseen tulisi jakaa asiantuntijoille?*

Internetin ja median rooli:

- **Väkivaltainen ekstremismi verkossa**
 - o *Miten väkivaltainen ekstremismi näyttäytyy verkon julkisilla keskustelualustoilla?*
 - o *Miten "offline" väkivaltainen ekstremismi eroaa "online" väkivaltaisesta ekstremismistä?*
 - o *Miten erottaa trollaus/"vitsillä" heitetty vihapuhe ns. tositalanteesta?*
- **Median rooli ja vastuu**
 - o *Kenen vastuulla on puuttua julkisilla verkkokeskustelualustoilla käytyyn väkivaltaiseen ekstremistiseen keskusteluun?*
 - o *Median tapa puhua ilmiöstä, termistö ym.*

Lopuksi:

- *Mikä on tärkeintä, mitä väkivaltaisesta ekstremismistä tulisi ymmärtää?*